

Inför 2011 års avtalsrörelse

En rapport av [Industrins Ekonomiska Råd](#), juni 2011

INDUSTRINS EKONOMISKA RÅD

Inom ramen för Industriavtalet 1997 inrättades Industrikommittén, som består av ledande företrädare för de avtalsslutande parterna. Kommittén har bland annat till uppgift att följa och främja tillämpningen av Industriavtalet och se till att dess regelverk respekteras. Industrikommittén utser de opartiska ordförande som bistår parterna samt Industrins Ekonomiska Råd.

Industrins Ekonomiska Råd är en rådgivande grupp av ekonomer. Dessa ekonomer är oberoende av parterna och får inte vara anställda i någon arbetstagar- eller arbetsgivarorganisation. Industrins Ekonomiska Råd ska kunna lämna utlåtanden och rekommendationer i ekonomiska frågor på uppdrag av Industrikommittén, de opartiska ordförandena eller förbundsparter gemensamt.

Rådets rapporter finns tillgängliga på Industriavtalets hemsida www.industrikommitten.se

Industrins Ekonomiska Råd består för närvarande av:

Olle Djerf, Olle Djerf Ekonomikonsult AB, 08-35 44 27, 070-555 94 96

Håkan Frisén, chef för Ekonomisk Analys, SEB, 08-763 80 67

Henry Ohlsson, professor i nationalekonomi, Uppsala universitet, 070-167 93 32

Innehåll	Sid
Förord	3
1 Sammanfattning	5
2 Lönebildningen under de senaste två avtalsperioderna	9
2.1 Dämpad löneökningstakt i samband med finanskrisen	9
2.2 Stigande reallöner även under konjunktunedgången	11
2.3 Utvecklingen av arbetskraftskostnaderna i de viktigaste konkurrentländerna	12
2.4 Industrin behåller sin lönenormerande roll	14
2.5 Sammanfattande bedömning	16
3 Stark återhämtning för industrin sedan 2009	17
3.1 Svensk export har återtagit förlorad mark	17
3.2 Industriproduktionen tillbaka på samma nivå som före krisen	18
3.3 Produktionsutvecklingen i olika industribranscher	20
3.4 Lägre industrisysselsättning – men högre i industrinära verksamheter	21
3.5 Långsammare produktivitetökningar i industrin	24
3.6 Sammanfattande bedömning	27
4 Konkurrenskraft, lönsamhet och investeringar	29
4.1 Sveriges produktivitetsnivå i linje med konkurrentländerna	29
4.2 Prognoser för arbetskraftskostnader i viktiga konkurrentländer	30
4.3 Arbetskostnader per producerad enhet	31
4.4 Produktpriser och insatsvarupriser	34
4.5 Makroindikatorer för lönsamheten inom industrin	35
4.6 Industrins investeringar stiger igen, men investeringskvoten rekordlåg	38
4.7 FoU-insatser och immateriella investeringar	40
4.8 Sammanfattande synpunkter	43
5 Arbetsmarknaden – stabilisering, återhämtning, expansion	45
5.1 Antal industrianställda – stabilisering på en lägre nivå	45
<i>Nyanställningar och vakanser</i>	46
<i>Varsel, frivilliga avgångar och arbetslöshet</i>	49
5.2 En arbetsmarknad på rätt väg – eller?	50
<i>Arbetslöshet</i>	50
<i>Lediga platser</i>	52
<i>Beveridge-sambandet –relationen mellan arbetslöshet och lediga platser</i>	53
5.3 Avslutning	54
6 Återhämtning med fortsatta risker	57
6.1 Känslig normaliseringsprocess för den ekonomiska politiken	57
6.2 Världsekonomin återhämtar sig i olika takt	59
6.3 Stigande råvarupriser, men fortsatt låg kärninflation i OECD-området	62
6.4 Fortsatt stark tillväxt i Sverige	65
6.4.1 <i>Exportindustrin rustad för ytterligare valutapress</i>	66
6.4.2 <i>Räntehöjningar biter</i>	68
6.5 Arbetsmarknaden fortsätter att förbättras	70
6.6 Låg underliggande inflation men räntor driver upp KPI-inflationen	73
6.7 Sammanfattning	75

Förord

Under hösten 2011 inleds en ny stor avtalsrörelse med start i industriparternas förhandlingar inom ramen för ett nytt reformerat Industriavtal. Mot bakgrund av de förestående förhandlingarna har Industrikommittén gett Industrins Ekonomiska Råd i uppdrag att lägga fram en rapport om de samhällsekonomiska förutsättningarna inför den kommande avtalsrörelsen.

Rapporten ska utformas så att den görs tillgänglig för en stor läsekrets. Industrins parter anser bl a att det är särskilt viktigt att frågan om den internationellt konkurrensutsatta industrins roll i lönenormeringen diskuteras. Detta behandlas i kapitel 2 på basis av vad vi redan framfört i flera tidigare rapporter.

Enligt uppdraget ska rapporten vidare innehålla fakta, analys och bedömningar av utvecklingen med avseende på relevanta frågeställningar för industrin och dess anställda. Det gäller t ex nominell och real löneutveckling, utvecklingen av produktion, sysselsättning, produktivitet, produktpriser, lönsamhet och investeringar. Det är också viktigt att göra jämförelser med motsvarande utveckling i våra viktigaste konkurrentländer. Rapporten bör även beskriva och analysera samspelet mellan industrin och industrinära tjänster samt övriga delar av ekonomin. Denna breda beskrivning av viktiga förutsättningar för lönebildningen under de senaste avtalsperioderna görs i huvudsak utifrån det statistiska utfallet fram till och med våren 2011 och återfinns i kapitel 3, 4 och 5 samt delvis också i kapitel 2.

Rapporten ska slutligen innehålla en beskrivning av de ekonomiska förutsättningar som kan förväntas råda framöver under de kommande åren. Det aktuella konjunkturläget och de överblickbara konjunkturutsikterna framöver i Sverige och internationellt bör beskrivas och analyseras relativt utförligt. Denna framtidsinriktade analys behandlas i kapitel 6.

Stockholm den 13 juni 2011

Industrins Ekonomiska Råd

Olle Djerf

Håkan Frisé

Henry Ohlsson

1 Sammanfattning

Nedan sammanfattas våra analyser och bedömningar från de följande kapitlen:

Lönebildningen under de senaste två avtalsperioderna

- Under de senaste åren har det skett en tydlig nedväxling av löneökningstakten i samband med den skarpa konjunkturedgången i spåren av finanskrisen. De industrianställdas löner steg med 3 procent 2009 och 2,8 procent 2010. Detta kan jämföras med ca 3,5 procent i genomsnitt under perioden 1998-2008.
- Med en inflationstakt på bara 1,2 procent per år har de industrianställdas reallöner i genomsnitt stigit med 2,2 procent 1998-2010. Även under lågkonjunkturperioden 2008-2010 har reallönerna stigit med 2 procent per år, bara marginellt under det långsiktiga genomsnittet.
- Arbetskraftskostnaderna i den svenska industrin har ökat något snabbare än EU-genomsnittet sedan 1998. Utvecklingen har varit likartad i våra nordiska grannländer Danmark och Finland, medan t ex Storbritannien noterat en något högre ökningstakt.
- Industrin kommer av allt att döma att behålla sin lönenormerande roll även framöver. I det nya Industriavtalet förstärks industrins lönenormerande roll genom ett tydligare syfte och med delvis nya regler för förhandlingarna. De samhällsekonomiska argument som Industrins Ekonomiska Råd framfört i tidigare rapporter för att industrin bör ha en lönenormerande roll gäller också fortfarande.

Stark återhämtning för industrin sedan 2009

- Kombinationen av återhämtning för svensk export och stark hemmamarknadsutveckling har inneburit en mycket stark stimulans till den svenska industrin under 2010 och hittills under 2011. Produktionstillväxten har legat på 20-25 procent de senaste kvartalen jämfört med året innan och produktionsnivån är nu tillbaka på samma nivå som före finanskrisen.
- Bland de olika industribranscherna har motorfordonsindustrin under början av 2011 kommit upp på samma produktionsnivå som före krisen, medan järn- och stålverken, metallvaruindustrin och maskinindustrin fortfarande har en bit kvar. Branscher med klart högre produktion än under krisen är el- tele- och optikindustri, massa- och pappersindustri samt kemisk industri.
- Industrisysselsättningen, som föll med ca 10 procent under 2009, har också börjat öka. Antalet arbetade timmar steg med 2 procent från 2009 till 2010 medan antalet sysselsatta låg ca 1 procent lägre under 2010 jämfört med årsgenomsnittet 2009. Data för första kvartalet 2011 tyder på en fortsatt uppgång för såväl antalet arbetade timmar som antalet sysselsatta.
- Trots att sysselsättningsutvecklingen blivit bättre än väntat i återhämtningsfasen kommer antalet direkt sysselsatta i industrin knappast att komma tillbaka till samma nivå som före finanskrisen. Bedömningar pekar på en ökning i antalet sysselsatta på ca 25 000 personer under de närmaste åren, att jämföra med minskningen på ca 80 000 personer under nedgångsfasen.
- Sysselsättningen stiger samtidigt i industrinära verksamheter som t ex IT-tjänster, andra konsultverksamheter och bemanningsföretag. Av bemanningsföretagens totala omsättning utgör 20-25 procent insatser i industriell tillverkning. Omsättningsökningen de senaste kvartalen för industrirelaterade tillverkningsjobb i bemanningsföretagen har tidvis varit över 100 procent.

- Produktivitetstillväxten i svensk industri har varit snabb, bl a till följd av teleindustrins stora betydelse i Sverige. Under åren före finanskrisen tycks dock produktivitetstillväxten ha bromsats upp, varefter den sedan föll kraftigt 2008 och 2009 som en följd av den djupa konjunktunedgången. Produktivitetsrekylen uppåt 2010 var å andra sidan kraftig, 14-15 procent. Ett liknande mönster för produktivitetsutvecklingen har också gjort sig gällande våra viktigaste konkurrentländer.
- Det är svårt att bedöma hur industrins produktivitetstillväxt kommer att utvecklas de närmaste åren framöver, mot bakgrund av den turbulenta utvecklingen under finanskrisen och den inbromsning som strukturellt tycks ha gjort sig gällande under åren dessförinnan.

Konkurrenskraft, lönsamhet och investeringar

- Sverige har ungefär samma produktivitetsnivå som våra traditionella konkurrentländer i Västeuropa. Arbetskraftskostnaderna väntas öka med ca 2,5 procent per år i euroområdet och i EU15 2011 och 2012. I de nya EU-länderna i Östeuropa väntas ökningstakten ligga högre, 4-4,5 procent 2011 och 2012.
- Med hänsyn tagen till produktivitetsökningarna i industrin minskade arbetskostnaden per producerad enhet i Sverige och Finland med 2,5-3 procent per år 1999-2007, att jämföra med minus 1,5 procent i Tyskland. Inom euroområdet sjönk enhetsarbetskostnaderna med 0,5 procent i euroländerna under samma period.
- En viktig förklaring till att Sverige historiskt haft en gynnsam utveckling jämfört med konkurrentländerna är tele- och elektronikindustrins stora vikt i den svenska industristrukturen. Mätt i gemensam valuta framstår utvecklingen av den kostnadsmässiga konkurrenskraften som ännu gynnsammare sedan mitten av 1990-talet till 2009, eftersom kronan försvagades trendmässigt.
- I samband med finanskrisen steg enhetsarbetskostnaderna mätt i nationella valutor i nedgångsfasen men minskade i uppgångsfasen till följd av de stora produktivitetstakten i såväl Sverige som konkurrentländerna. Under 2010 har kronan dock förstärkts vilket medförde att industrins enhetsarbetskostnader mätt i SEK stigit i förhållande till euroländerna.
- Industrins produktpriser påverkas också av valutakurserna. Kronförstärkningen det senaste året har medfört fallande exportpriser fram till början av året. Producentpriserna på hemmamarknaden stiger liksom producentpriserna på insatsvaror.
- Olika makroindikatorer visar på att industriföretagens lönsamhet förbättrades från bottenåret 2009 till 2010. Det är dock osäkert i vilken grad detta kan tolkas som om att en normalisering av vinstläget skett.
- Industrins investeringar i förhållande till förädlingsvärdet, investeringskvoten, sjönk till en rekordlåg nivå 2010, t o m lägre än under krisen på 1990-talet. Under 2011 planerar industriföretagen att öka investeringarna igen men investeringskvoten framstår ändå som ohållbart låg. Över tiden har investeringskvoten för de materiella investeringarna tenderat att falla, bl a beroende på att lätta IT-investeringar och immateriella investeringar ökat sin andel på tunga maskin- och anläggningsoverinvesteringars bekostnad.
- Även andelen FoU-investeringar har tenderat att falla efter millennieskiftets boom. Nedgången förklaras främst av att det är de utlandsägda företagens FoU-utgifter som har dragits ned. Det är oroväckande att FoU-investeringarnas andel minskat med tanke på den starka konkurrensen från andra industriländer samtidigt som tillväxtländer som t ex Kina satsar alltmer på FoU.

Arbetsmarknaden – stabilisering, återhämtning, expansion

- Arbetsmarknadsläget försämrades tidigare, snabbare och kraftigare för de anställda inom industrin under den ekonomiska krisen jämfört med övriga delar av den svenska arbetsmarknaden. Detta är ett uttryck för att industrin är betydligt mer internationellt konkurrensutsatt än övriga branscher. Varsel om uppsägningar var mer frekventa inom industrin eftersom man där har en högre andel av de anställda som är tillsvidaranställda.
- Tiden sedan början av 2010 har präglats av stabilisering och återhämtning. Antalet anställda inom industrin minskade med 90 000 under krisen, sedan vändningen i början av 2010 har antalet industrianställda ökat med 10 000 fram till idag.
- Det finns flera positiva tecken på arbetsmarknaden för industrin som sammantagna antyder framtida expansion. Andelen lediga jobb och andelen vakanser inom industrin är idag högre än någon gång sedan 2007.
- När det gäller de tillsvidareanställda inom industrin är andelen avgångna den lägsta sedan 2007. Nyanställningsandelen är nästan lika hög som avgångsandelen. Gapet dem emellan har inte varit mindre sedan 2007.
- Andelen arbetslösa kassamedlemmar är på väg ner till den nivå som den hade i mitten av 2008 då den var som lägst sedan 2007.
- Det finns dock ett stort arbetsmarknadsproblem som inte är specifikt för industrin utan handlar om hela arbetsmarknaden. Det finns tecken som tyder på att matchningen på arbetsmarknaden inte fungerar lika väl som vid den förra konjunkturuppgången 2007. De lediga platserna är idag lika många som de var då. Samtidigt är arbetslösheten idag 1½ procentenhet högre än den var motsvarande tid 2007.

Återhämtning med fortsatta risker

- De flesta bedömare räknar med en fortsatt återhämtning de närmaste åren. Expansionen i tillväxtekonomierna fortsätter samtidigt som Tysklands pånyttfödda ekonomiska styrka är en viktig drivkraft Nordeuropa. Många bedömare har också satt sina förhoppningar till att starkare arbetsmarknad och ökade investeringsbehov ska bidra till att den amerikanska återhämtningen blir mer självgående. Den allra senaste tiden har dock besvikelser i USA i kombination med en ny våg av problem kring den europeiska skuldsituationen skapat betydligt större osäkerhet när det gäller den globala konjunkturutvecklingen.
- De nya orosmolnen kommer i en känslig fas för världsekonomin. Baksidorna av den extrema stimulanspolitiken börjar bli alltmer uppenbara, t ex i form av växande offentlig skuldsättning. Därtill står det internationella finansiella systemet inför en reformering i efterdyningarna av finanskrisen. Syftet är att göra banksystemet mer robust och därmed minska riskerna för nya kriser. Priset för detta kommer att bli något högre räntenivåer och lägre tillväxt under en övergångsperiod.
- Oro för stigande inflation tycks dock vara överdriven. Underliggande inflationstryck är fortfarande lågt och tilltron till centralbankernas inflationsbekämpning har förhindrat att perioder av stigande råvarupriser spridit sig till bredare pris- och löneökningar. I nuläget

tycks också råvaruprisuppgången vara på väg att dämpas och mycket tyder på att den globala inflationen faller tillbaka i början på nästa år.

- Den svenska ekonomin återhämtade sig mycket starkt under 2010 med en BNP-tillväxt på 5,7 procent. Även 2011 blir BNP-tillväxten betydligt högre än i jämförbara länder och prognoserna pekar på en tillväxt runt 4½ procent. Redan första kvartalet i år ligger nivån för såväl BNP som sysselsättning högre än före krisen. För 2012 skiljer sig prognoserna åt i lite högre grad. Konjunkturinstitutet räknar med en tillväxt på 3,1 procent medan Riksbanken är försiktigare med en prognos på 2,3 procent. Om man korregerar för olika antal arbetsdagar blir dock motsvarande tillväxt 3,5 respektive 2,7 procent.
- Åtstramning via en stark krona eller en nedgång på bostadsmarknaden utgör de viktigaste riskerna från efterfrågesidan. Vår bedömning är att prisfall på bostadsmarknaden när stigande räntor och förändrade regelverk sätter press på högt belånade hushåll utgör den största inhemska risken de närmaste åren.
- Restriktioner från ekonomins utbudssida kommer också allt mer att komma i fokus den närmaste. Mot slutet av 2012 ligger arbetslösheten nära KI:s och Riksbankens skattningar av jämviktsarbetslöshet. Nuvarande indikatorer när det gäller bristtal eller matchning på arbetsmarknaden ger knappast stöd för tesen att jämviktsarbetslösheten skulle ha sjunkit påtagligt. Fortsatta strukturåtgärder är därför angelägna. Konjunkturinstitutets slutsats i lönebildningsrapporten att en skillnad i lönenivå år 2014 på en dryg procentenhet skulle sänka jämviktsarbetslösheten från 6,2 till 5 procent ter sig inte övertygande i en fråga som i grunden handlar om strukturella matchningsproblem på arbetsmarknaden.
- KPI-inflationen pressas de närmaste åren upp av Riksbankens räntehöjningar. KPIF där ränteeffekter exkluderas ser dock ut att ligga kvar under Riksbankens mål på 2 procent, trots press från stigande energi- och matpriser. En gynnsam inflationsmiljö i kombination med mycket starka statsfinanser skapar manöverutrymme i den ekonomiska politiken och därmed möjligheter att parera eventuella problem på bostadsmarknaden.

2. Lönebildningen under de senaste avtalsperioderna

Syftet med detta kapitel är att beskriva lönebildningen under de senaste två avtalsperioderna mot bakgrund av utvecklingen under tidigare perioder då Industriavtalet varit normerande för lönebildningen på den svenska arbetsmarknaden. Ett annat syfte är att redovisa skälen till varför industrin, som utgör kärnan i den internationellt konkurrensutsatt sektorn, även framöver bör vara lönenormerande på den svenska arbetsmarknaden. Samspelet mellan industrin, industrinära tjänster och övriga delar av ekonomin blir allt viktigare. Med ett nytt reformerat Industriavtal kommer industrins centrala roll i lönebildningen att bibehållas även framöver.

2.1 Dämpad löneökningstakt i samband med finanskrisen

Sedan 2004 års avtal har de industrianställdas löner stigit med i genomsnitt 3,3 procent per år enligt den officiella konjunkturlönestatistiken. Det är något lägre än vad som gällde tidigare under Industriavtalet 1998-2003 och ännu lägre än under perioden 1992-1997, då exportboomen efter kronans fall drev upp industrins löneökningar främst i 1995 års löneavtal. De industrianställdas löner steg därför med 4,6 procent per år i genomsnitt under perioden 1992-1997.

Industrins normerande roll i avtalsrörelserna sedan mitten av 1990-talet framgår tydligt av tabell 2.1. Löneökningstakten på hela arbetsmarknaden har varit näst intill densamma som för industrisektorn. Ökningstalerna skiljer sig inte heller mycket mellan de olika huvudområdena.

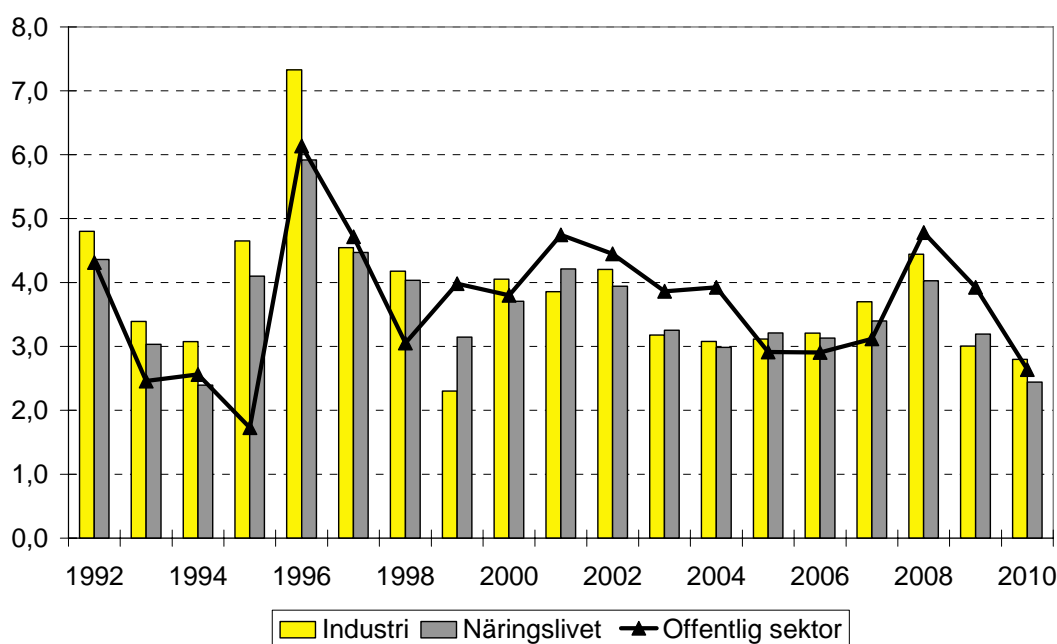
Tabell 2.1 Löneutvecklingen enligt konjunkturlönestatistiken, procent per år

	2004 års avtal		2007 års avtal		2010 års avtal
	1998-2003	2004-2010	2004-2006	2007-2009	2010
Industrin	3,6	3,3	3,1	3,7	2,8
Byggsektor	4,0	3,1	3,0	3,5	1,9
Öv. näringsliv	3,7	3,1	3,1	3,4	2,3
Näringslivet	3,7	3,2	3,1	3,5	2,4
Kommuner	4,0	3,5	3,3	4,0	2,6
Staten	4,1	3,4	3,2	3,9	2,5
Offentlig sektor	4,0	3,4	3,2	3,9	2,6
Totalt	3,8	3,3	3,2	3,7	2,5

Källa: Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

I diagram 2.1 redovisas den årsvisa löneutvecklingen sedan början av 1990-talet för industrin, näringslivet och den offentliga sektorn. Följsamheten är i regel stor mellan industrin och övriga delar av den privata sektorn även under enskilda år. Däremot finns det något större avvikelser mellan löneutvecklingen inom industrin och den i den offentliga sektorn. Sedan Industriavtalet tecknades 1998 fram till och med 2010 har löneökningen varit 3,7 procent per år, vilket kan jämföras med 3,5 procent per år för såväl industrin som hela den svenska arbetsmarknaden.

Diagram 2.1 Löneökningstakten inom industri samt privat och offentlig sektor, procent per år

Källa: SCB och Medlingsinstitutet

Under de senaste åren har det skett en tydlig nedväxling av löneökningstakten i samband med den skarpa konjunkturedgången i spåren av finanskrisen. Det gäller i synnerhet för industrin och det övriga näringslivet. Utvecklingen under 2009, som var det sista avtalsåret i 2007 års avtal, präglades påtagligt av krisen, bl a genom de särskilda krisavtalen inom främst verkstadsindustrin. Dessa avtal innebar överenskommelser om sänkt arbetstid och därmed lägre utbetald lön. Däremot ledde krisavtalen inte till sänkt lön per arbetstimme så som den mäts i den officiella konjunkturlönestatistiken. Timlönerna inom industrin påverkades dock av marknadskrafterna på andra sätt vilket medverkade till lägre ökningstakt. Övertidsuttaget minskade påtagligt under första halvåret 2009, vilket innebar mindre andel OB-ersättningar för arbetare inom industrin och vissa andra näringsgrenar.¹ Dessutom senarelades många lönerevisioner inom industrin från 2009 till vinterhalvåret 2009/2010. Detta bidrog till att hålla nere löneökningstakten 2009 för industriarbetare. Timlönerna för industriarbetare steg sålunda med måttliga 2 procent 2009, medan de steg med 3,8 procent för tjänstemännen i industrin. I genomsnitt ökade samtliga industrianställdas löner med 3 procent 2009 (se diagram 2.1).

De senarelagda lönerevisionerna medförde samtidigt att löneökningarna försköts till slutet av 2009 och i synnerhet till början 2010. Från och med april 2010 gäller sedan de nya överenskommelserna i 2010 års avtalsrörelse där återigen de tidiga uppgörelserna inom Industriavtalet kom att bli normgivande. I likhet med vad som skedde i många av Sveriges konkurrentländer blev lönepåslagen små under 2010. För 2011 innebar uppgörelserna däremot högre avtalsmässiga löneökningar för industrin.

Preliminära utfall finns nu i lönestatistiken för 2010 och de första månaderna av 2011. För kalenderåret 2010 (där 2007 års avtal, 2010 års avtal, försenade lönerevisioner för arbetare

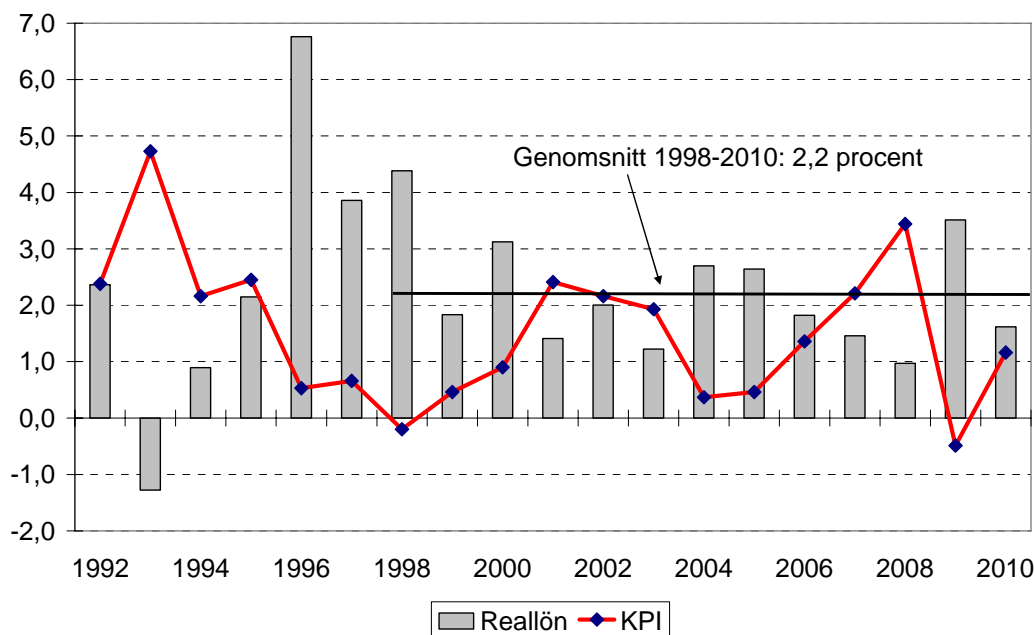
¹ Medlingsinstitutet (MI) har beräknat att effekten på arbetarlönerna sänkte timlönökningarna med cirka 0,5 procentenheter för arbetare inom industri, handel och transport, medan effekten för byggsektorn, hotell- och restaurang samt fastighets- och uthyrningstjänster stannade vid 0,1 procentenheter. Se MI:s årsrapport 2010, sid 95

och löneglidning mm påverkar utfallet) steg timlönerna med 3,2 procent för arbetare och 2,5 procent för tjänstemän inom industrin. Sammantaget blev löneökningarna inom industrin därmed 2,8 procent under 2010. Enligt konjunkturlönestatistiken steg timlönerna med knappt 2 procent inom byggsektorn medan lönerna i det övriga näringslivet tycks hamna på cirka 2,5 procent, dvs i linje med vad som gällde för industritjänstemännen. Inom den offentliga sektorn tycks löneutfallet 2010 bli likartat, drygt 2,5 procent, enligt den preliminära statistiken.

2.2 Stigande reallöner även under konjunktturnedgången

Som framgått av föregående avsnitt har de nominella löneökningarna varit relativt stabila sedan början av 1990-talet då den ekonomiska politiken bl a varit inriktad på att hålla inflationen låg. Jämfört med utvecklingen under 1970- och 1980-talen, har både pris- och lönekostnadsstegringarna anpassats nedåt. Inflationen har dock pressats ned mera än lönerna, vilket resulterat i att reallönerna för industrianställda har stigit varje år sedan 1993, se diagram 2.2. Variationerna i reallöneökningarna från år till år beror främst på inflationens svängningar.

Diagram 2.2 Inflation och reallöneökning för de industrianställda, procent per år

Källa: SCB, Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

Under perioden med Industriavtal har KPI-inflationen i genomsnitt bara uppgått till 1,2 procent per, dvs klart lägre än inflationsmålet på 2 procent. Åren 1996-2000 samt 2004-2005 var perioder med mycket låg inflation. Den senaste konjunkturbedgången i samband med finanskrisen inleddes dock med en inflationstopp 2008 över 3 procent men eftersom nominallönerna samtidigt steg med 4,4 procent blev det en reallöneökning även detta år. Under 2009 dämpades löneökningstakten men inflationen rasade ned under noll, bl a beroende på Riksbankens många styrräntesänkningar som direkt påverkar KPI. Det betydde att reallönerna steg med hela 3,5 procent. Under 2010 blev situationen mera normal med reallönestegringar på drygt 1,5 procent. Under hela lågkonjunkturperioden 2008-2010 steg således de industrianställdas reallöner med 2 procent per år, bara marginellt under det långsiktiga genomsnittet på 2,2 procent per år.

Tabell 2.2 Inflation, nominella löneökningar och reallöner för industrianställda

	1992-1997	1998-2010	1992-2010
Inflation (KPI)	2,2	1,2	1,5
Nominell löneökning	4,6	3,5	3,8
Reallöneökning	2,5	2,2	2,3

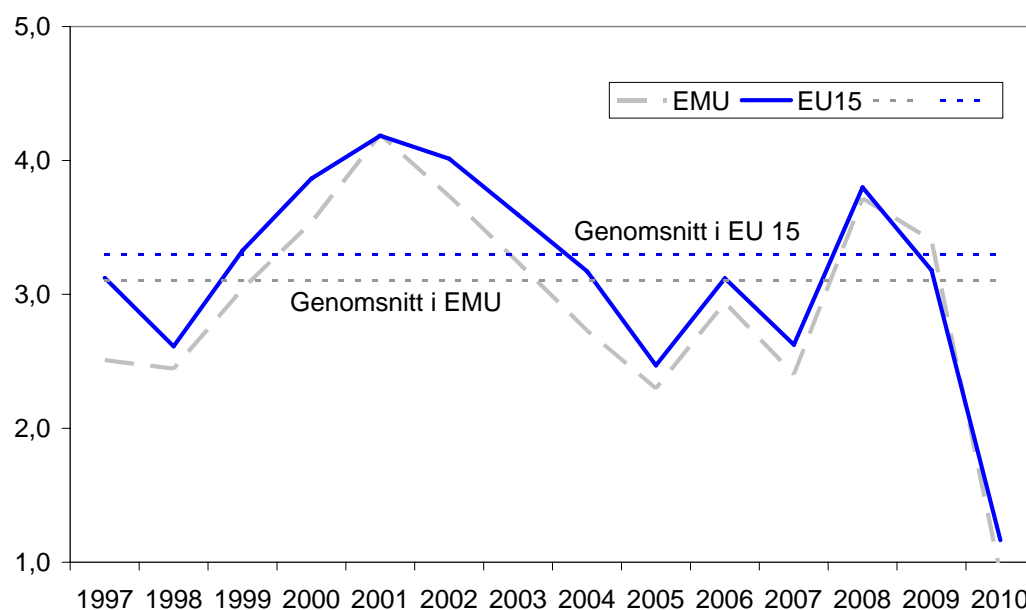
Källa: Medlingsinstitutet och SCB

Under 2011 kommer reallöneökningarna av allt att döma att ligga nära eller kanske till och under noll. Inflationen stiger kraftigt genom effekter från råvaruprishöjningar och inte minst på grund av boräntehöjningar till följd av den anpassning uppåt av reporänta som Riksbanken genomför i år.

2.3 Utvecklingen av arbetskraftskostnaderna i de viktigaste konkurrentländerna

Som vi har framhållit i tidigare rapporter finns det en rad metod- och dataproblem vid internationella jämförelser av hur löner och arbetskraftskostnader utvecklas. Dessa jämförelseproblem har varit större än vanligt nu under den drastiska konjunkturnedgången i samband med finanskrisen. Liksom tidigare har vi valt att utgå från *Labour Cost Index* (LCI), där data samlas in från EU-länderna och publiceras löpande av EU:s statistikmyndighet Eurostat. Statistiken ger kvartalsvisa arbetskostnadsindex per timme för olika branscher i alla EU-länder. För Sverige bygger Eurostats arbetskostnadsindex på konjunkturlönestatistiken.²

Diagram 2.3 Arbetskraftskostnader per tim i tillverkningsindustrin, procent per år

Källa: Eurostat och Medlingsinstitutet

Arbetskraftskostnaderna i tillverkningsindustrin i våra viktigaste konkurrentländer i Västeuropa har ökat förhållandevis stabilt med en svagt fallande tendens från slutet av 1990-talet till 2000-talet fram till finanskrisen. Under perioden 1997-2003 steg sålunda industrins

² En annan källa är det amerikanska arbetsmarknadsdepartementets enhet för arbetsmarknadsstatistik, Bureau of Labor Statistics (BLS) vars årsrapporter ger internationella jämförelser av arbetskraftskostnader för industrianställda i ca 30 olika länder.

arbetskraftskostnader med i genomsnitt 3,5 procent i EU,³ medan ökningstakten uppgick till 3,1 procent under perioden 2004-2009, se diagram 2.3. Då Tyskland haft en klart långsammare ökningstakt än övriga EU-länder ligger genomsnittet för euroområdet några tiondelar lägre under respektive period.

Av tabell 2.3 framgår att de svenska arbetskraftskostnaderna har ökat något snabbare än EU-genomsnittet (0,5 procentenheter) under båda jämförelseperioderna. Utvecklingen har varit likartad i våra nordiska grannländer Danmark och Finland, medan t ex Storbritannien noterat något högre ökningstakt, särskilt under slutet av 1990-talet. I Norge har industrins arbetskraftskostnader stigit klart snabbare med 5-6 procent per år, medan ökningstakten för USA varit ungefär densamma som i EU och euroområdet.

I tabellen finns också data för de nya EU-länderna, där ökningen av arbetskraftskostnaderna varit mycket snabbare under de senaste 10-15 åren till följd av den upphämningsprocess som dessa länder genomgått sedan början av 1990-talet. Då finanskrisen drabbade de baltiska staterna hårt, har anpassningsprocessen under senare år delvis tagit formen av sjunkande timlöner. Under 2010 föll lönerna i Estland med drygt 0,5 procent och med ca 3,5 procent i Lettland enligt LCI-statistiken. I Litauen föll lönerna både under 2009 och 2010.

Tabell 2.2 Ökning av arbetskraftskostnader per tim i tillverkningsindustrin i olika länder, %

	1998-2003	2004-2009	2010	1998-2010
Sverige	4,1	3,5	2,0	3,7
Euroområdet	3,4	2,9	0,9	3,0
Tyskland	2,8	1,9	0,4	2,2
Frankrike	3,1	2,9	3,8	3,1
Finland	4,5	3,7	-0,6	3,8
EU 15 exkl Sverige	3,6	3,1	1,2	3,2
Storbritannien	4,6	3,7	2,4	4,0
Danmark	4,0	3,2	2,4	3,5
Nya EU-länder	8,3	8,0	0,5	7,5
Polen	8,8	7,0	1,3	7,4
Norge	5,0	6,2	4,1	5,5
USA	3,6	2,6	2,4	3,0

Anm: Nya EU-länder exkl Cypern, Bulgarien, Malta och Rumänien

Källa: Eurostat och Medlingsinstitutet

I samband med finanskrisen har emellertid den internationella arbetskostnadsstatistiken präglats av större osäkerhet än vanligt.⁴ Det beror bl a på att antalet arbetade timmar per sysselsatt varierade betydligt mer under finanskrisen än vid en normal konjunkturcykel och vid den statistiska hanteringen har man inte tagit tillräcklig hänsyn till detta i alla länder. I de länder där LCI främst är baserade på nationalräkenskapernas uppgifter över lönesumma och antal arbetstimmar fick variationer i arbetstiden ett starkt genomslag på arbetskraftskostnaden per timme. Under 2009 minskade antalet arbetade timmar mer än den utbetalda lönen i många länder, vilket i statistiken på ett missvisande sätt registrerades som en **tilltagande ökningstakt** av arbetskraftskostnaderna. Det här gällde t ex länder som Italien, Österrike och Finland och även i den preliminära LCI-utfallet för Tyskland. Enligt den preliminära

³ EU 15 exklusive Sverige. Länderna sammanvägda med Konjunkturinstitutets sk KIX-vikter.

⁴ Se t ex Medlingsinstitutets årsrapport, *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2010*, mars 2011, avsnitt 2.4.

skattningen skulle arbetskraftskostnaderna i den tyska tillverkningsindustrin ha stigit med hela 7 procent 2009! Efter att Tyskland senare bytt metod och frångått NR-data har dock utfallet reviderats ned kraftigt till 2,3 procent.

I Sverige samlas uppgifter in om arbetskraftskostnaderna per timme direkt från företag och offentliga arbetsgivare i den officiella lönestatistiken (KL)⁵. Variationer i arbetstiden får därför inte samma typ av genomslag på timkostnaderna. Inte heller fick krisavtalen inom den svenska verkstadsindustrin några effekter på arbetskraftskostnaderna per arbetstimme. Generellt inom EU har dock LCI-statistiken lett till **en viss överskattning** och arbetskraftskostnaderna ökade troligen inte lika snabbt 2009 som visas i tabell 2.3.

På motsvarande sätt innebär statistiken för 2010 en risk för **underskattning** av det verkliga utfallet efter att antalet arbetade timmar per sysselsatt ökat igen. Antalet arbetade timmar ökar snabbare än utbetald lön vilket registreras som fallande ökningstakt i arbetskraftskostnaderna per timme. För Finland noterades t o m att arbetskraftskostnaderna minskade med 0,6 procent 2010. I många länder avspeglar naturligtvis den kraftigt fallande kostnadsökningstakten 2010 också nya lägre avtal och dämpade marknadsmässiga löneökningar till följd av arbetsmarknadsläget. Allteftersom det statistiska utfallet 2010 blir mera definitivt och utfallet för 2011 registreras kommer den statistiska bilden att klarna om i vilken grad timlönestatistiken överskattar respektive underskattar utvecklingen under 2009-2010.

2.4 Industrin behåller sin lönenormerande roll

Lönebildningen i Sverige de senaste 10-15 åren har sålunda präglats av löneökningar i linje med vad som noterats i våra viktigaste konkurrentländer. Den senaste avtalsrörelsen 2010 kom att starkt präglas av finanskrisen och till de löneavtal som slöts i Europa under 2008-2010. Resultatet blev välbalanserat. Den svenska industrin har klarat av att anpassa sig till den senaste mycket kraftiga konjunkturedgången på ett bra sätt. De anställda inom industrin har noterat fortsatta reallönehöjningar.

Av allt att döma kommer industrin att behålla sin lönenormerande roll även framöver. Efter att Teknikföretagen och Tekoarbetsgivarna sade upp det gamla avtalet hösten 2010 har parterna under våren 2011 arbetat fram ett förslag till ett nytt Industriavtal. Det nya Industriavtalet ska förstärka och bredda parternas gemensamma arbete för att utveckla svensk industri. Det ska också förstärka industrins lönenormerande roll genom tydligare syfte och inriktning och delvis nya regler för förhandlingarna. Bland annat syftar förhandlingsavtalet till att åstadkomma en tidsmässig samordning av löneförhandlingarna. Detta ska ske genom att flera av industrins förbundsavtal träffas tidsmässigt nära varandra.

I flera av våra tidigare rapporter och i en artikel i Ekonomisk Debatt 2008⁶ har vi diskuterat den svenska modellen med den internationellt konkurrensutsatta industrin som lönenormerare. Kritik mot denna modell har riktats åtskilliga gånger från olika håll och synvinklar men något realistiskt alternativ till modellen har knappast framkommit.⁷ De viktigaste argumenten för att industrins ska behålla sin lönenormerande roll sammanfattas i det följande. För en fylligare beskrivning hänvisas till vår rapport i oktober 2009, *Inför 2010 års avtalsrörelse*.

⁵ Konjunkturlönestatistiken utgör underlaget till Eurostats LCI.

⁶ IER 2008, Krisstämpeln på det svenska avtalssystemet, Ekonomisk Debatt nr 5

⁷ Calmfors, Kris i det svenska avtalssystemet, Ekonomisk Debatt nr 1, 2008

- **Samordning och normer behövs.** Någon form av samordning och normer i lönebildningen på den svenska arbetsmarknaden är nödvändig för att undvika att det blir en ”huggsexa” mellan olika områden på arbetsmarknaden. Något alternativ till industrin som lönenormerare finns inte för närvarande på något annat stort område på arbetsmarknaden. Det nya Industriavtalet förstärker i stället industrins lönenormerande roll.
- **Även vid rörlig växelkurs bör internationellt konkurrensutsatta sektorer vara lönenormerande.** Övergången från fast till rörlig växelkurs har principiellt förändrat villkoren för lönebildningen. I praktiken fungerar dock även ett system med rörlig växelkurs och inflationsmål bäst med ett tydligt ankare i den utlandskonkurrerande sektorn. Det beror på att såväl växelkursreaktioner som inflationsstyrning är nyckfulla och mer komplicerade i praktiken än i teorin. Om den konkurrensutsatta sektorn kommer i otakt med omvärlden kan de samhällsekonomiska kostnaderna bli stora också i ett system med rörlig växelkurs.
- **Valutakurserna påverkas av andra faktorer än skillnader i inflationsnivå.** Valutakurserna styrs i allt högre grad av stora marknadsflöden snarare än av ekonomiska fundamenta som låg inflation, budgetunderskott och utrikesbalans. Under senare år tycks ränteskillnader ha varit en viktig drivkraft för valutärörelserna. Exportindustrin utsätts för dubbla påfrestningar i form av högre kostnader och en apprecierande valuta när lönebildningen kommer i otakt med omvärlden. Detta komplicerar möjligheterna för centralbanker att snabbt agera och korrigera de problem som kan uppstå inom lönebildningens område.
- **Centralbankerna har svårt att styra inflationen.** Även inflationsprocessen tycks vara svårare att styra för centralbankerna. Internationella trender utanför centralbankens kontroll spelar t ex en viktig roll för inflationen. En nationell centralbanks möjligheter att föra tillbaka inflationen på rätt spår vid olika typer av störningar överskattas därför ofta, speciellt för ett litet land. Möjligheterna att fokusera på inhemska kostnadsproblem är begränsade och politiken riskerar att bli alltför procyklisk om centralbanken i efterhand måste korrigera kostnadsimpulser som ligger en bit bakåt i tiden. Detta understryker också vikten av att den konkurrensutsatta sektorn går någorlunda i takt med omvärlden. Lönenormering bör därför inte vara baserad på inhemska sektorer med begränsad internationell och nationell konkurrens.
- **Den svenska ekonomin blir alltmer integrerad i vår omvärld.** Detta gäller såväl i ett europeiskt som i ett globalt perspektiv. Sverige har under de senaste tio åren blivit klart mer beroende av utrikeshandel och den strukturomvandling som skett i det svenska näringslivet är till stor del en effekt av globaliseringen som har medfört en allt intensivare konkurrens, inte bara för industriföretag utan också för en rad tjänsteföretag. Industrin är i särklass mest beroende av utrikeshandel och de stora industriföretagen är de som är mest involverade i direktinvesteringar och FoU-satsningar över gränserna. Samtidigt har även flera av tjänstesektorerna blivit alltmer internationellt konkurrensutsatta.
- **Trots krisen svarar industrin för nästan en femtedel av BNP.** Industrin drabbades värst av det internationella efterfrågeraset 2008 och 2009, men återhämtningen har också varit snabb. Utrikeshandelns andel är nu åter över 50 procent av BNP vilket innebär att den starkt exportberoende industrin återtar förlorad terräng. Industrins andel av den samlade produktionen, som sjönk till 16 procent av BNP 2009, svara nu för 18 procent av BNP. De direkt industrisysselsatta är dock betydligt lägre än före finanskrisen.
- **Industrin samverkar alltmer med företags tjänster och andra branscher.** Det råder ett starkt ömsesidigt beroende mellan industrin och en rad andra näringsgrenar. För det första har industriföretagens verksamheter ”tjänstefierats” i högre utsträckning. För det andra har

industriföretagens mer traditionella tjänsteverksamheter som marknadsföring, forskning, utveckling, finansiering och liknande *outsourcats* eller lagts i särskilda dotterbolag.

- ***Samspelet mellan industrin och industrinära tjänster är en förutsättning att klara den globala konkurrensen.*** Specialiseringen och interaktionen mellan industrin och tjänstenäringarna kan under rätt förutsättningar skapa dynamiska och innovativa processer. För att svenska exportföretag ska utveckla internationell konkurrenskraft är det därför viktigt att både avancerade industri- och tjänsteföretag finns på marknaden. De globaliserade industriföretagens huvudkontor är de mest krävande köparna av tjänster och utövar därför en strategisk roll. Det faktum att exportföretagen inom industrin är bland de viktigaste köparna av ett brett spektrum av tjänster och många tjänsteföretag är därför nästan helt beroende av deras efterfrågan.

Vår huvudslutsats är att industrins erfarenheter och internationella exponering motiverar en särställning i lönebildningen även framöver, samtidigt som parterna inom industrin bör beakta att flera tjänstesektorer är mer internationellt konkurrensutsatta än tidigare. I och med det nya Industriavtalet får industrins lönenormering en ”nystart” med ytterligare förstärkt samverkan och nya regler i förhandlingsprocessen.

Vårt synsätt ligger också i hög grad i linje med t ex den senaste långtidsutredningen (LU 2011). I en uppmärksammas bilaga till LU 2011 framhåller professor Nils Gottfries bl a följande: ”Fackliga avtal spelar stor roll och förhandlingar utan koordinering leder till en kapplöpning om lönerna och, på sikt, låg sysselsättning. Det finns anledning att hålla fast vid tanken om att en sektor är löneledande och sätter märke. Ett skäl att hålla fast vid den konkurrensutsatta sektorns löneledande ställning är att denna sektor mer direkt och omedelbart känner av effekterna av de högre räntor som följer av högre löneökningar”.⁸ På annat ställe (sid 95) preciseras det på liknande sätt att även vid rörlig växelkurs bör de konkurrensutsatta branscherna vara löneledande då ... ”De känner mer direkt effekterna av högre räntor och starkare växelkurs när löneökningarna är för höga.”

2.4 Sammanfattande bedömning

- Under de senaste åren har det skett en tydlig nedväxling av löneökningstakten i samband med den skarpa konjunkturedgången i spåren av finanskrisen. De industrianställdas löner steg med 3 procent 2009 och 2,8 procent 2010. Detta kan jämföras med ca 3,5 procent i genomsnitt under perioden 1998-2008.
- Med en inflationstakt på bara 1,2 procent per år har de industrianställdas reallöner i genomsnitt stigit med 2,2 procent 1998-2010. Även under lågkonjunkturperioden 2008-2010 har reallönerna stigit med 2 procent per år, bara marginellt under det långsiktiga genomsnittet.
- Arbetskraftskostnaderna i den svenska industrin har ökat något snabbare än EU-genomsnittet sedan 1998. Utvecklingen har varit likartad i våra nordiska grannländer Danmark och Finland, medan t ex Storbritannien noterat en något högre ökningstakt.
- Industrin kommer av allt att döma att behålla sin lönenormerande roll även framöver. I det nya Industriavtalet förstärks industrins lönenormerande roll genom ett tydligare syfte och med delvis nya regler för förhandlingarna. De samhällsekonomiska argument som Industrins Ekonomiska Råd framfört i tidigare rapporter för att industrin bör ha en lönenormerande roll gäller också fortfarande.

⁸, Gottfries, N. *Normer och spelregler för en fungerande lönebildning*, Bilaga 5 till LU 2011, sid 63

3. Stark återhämtning för industrin sedan 2009

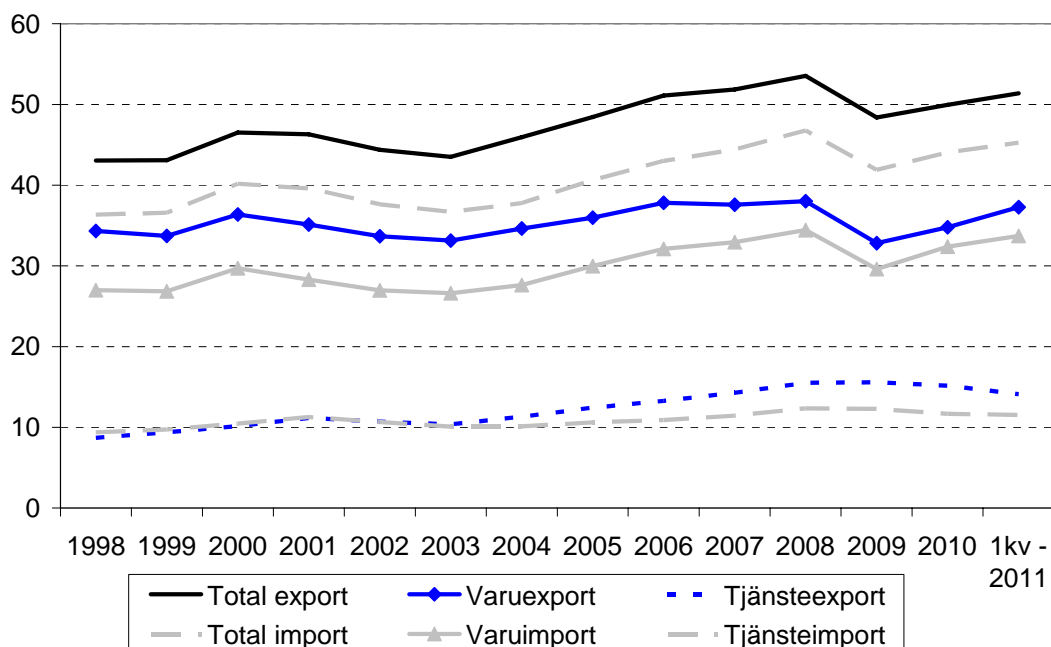
Återhämtningen i världsekonomin fortsätter och den svenska ekonomin växer på bred front. Den kraftiga rekylén uppåt under förra året innebar att BNP steg med hela 5,7 procent från den låga nivån 2009. De höga tillväxttalen beror främst på den cykliska återhämtningen för export och lagerinvesteringar, men också på att den inhemska ekonomin gynnades av en expansiv ekonomisk politik med låga räntor och skattelättnader. Sammantaget har det varit gynnsamma förutsättningar under det senaste året för den svenska industrin med dess starka inriktning på export- och investeringsvaror.

I detta kapitel ges en uppdaterad beskrivning av utvecklingen i den svenska industrin vad gäller utrikeshandel, produktion och sysselsättning. Produktivitetens utvecklingen inom industrin fram till och med 2010 beskrivs också, liksom utvecklingen i olika industribranscher och i näringslivet i övrigt. Konjunkturutsikterna framöver under de närmaste åren i Sverige och omvärlden beskrivs närmare i kapitel 6.

3.1 Svensk export har återtagit förlorad mark

Under finanskrisen föll exporten drastiskt i slutet av 2008 och början av 2009, framför allt vad gäller varusidan. Effekten blev att utrikeshandelns andel sjönk påtagligt helåret 2009. Under förra året då både exporten och importen av varor steg kraftigt från den låga nivån 2009, återtog utrikeshandeln en stor del av vad som förlorades under finanskrisen. Under första kvartalet 2011 steg exportandelen till 51 procent och en ytterligare uppgång framöver ligger troligtvis i korten.

Diagram 3.1 Sveriges utrikeshandel 2000-2010, procentuell andel av BNP

Källa: SCB, nationalräkenskaperna

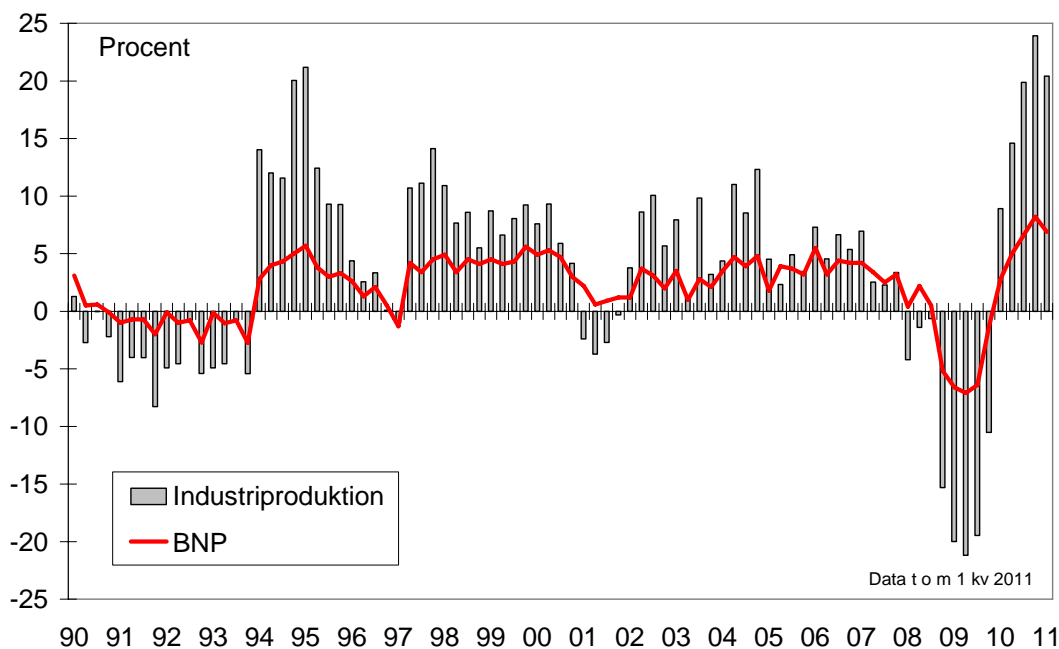
Sverige kommer således att fortsätta att vara ett utrikeshandelsberoende land i minst samma omfattning som tidigare. Den svenska exporten till Norden har ökat medan övriga Västeuropa tenderar att minska relativt sett. Därmed har Norge har gått förbi Tyskland som vår största exportmarknad. Bland de central- och östeuropeiska länderna är Polen och Ryssland våra

största och mest expanderande handelspartners. Den svenska exporten till de viktigaste länderna i Asien svarar för knappt 10 procent, men exportandelarna har inte ökat trots den dynamiska marknadsutvecklingen där. Japans andel har sjunkit över tiden och bara 3 procent av den svenska varuexporten går till Kina medan importandelen är 4 procent. Många svenska företag är dock i hög grad involverade på den snabbväxande kinesiska marknaden genom etablering av egna produktionsanläggningar, joint ventures och direktförsäljning i Kina.

3.2 Industriproduktionen tillbaka på samma nivå som före krisen

Återhämtningen för världshandel och svensk export under 2010 har gett en kraftig stimulans till svensk industriproduktion. Därtill har också den starka utvecklingen på hemmamarknaden inneburit ytterligare ett tillväxtbidrag. Industriproduktionen steg således med hela 16 procent 2010. Under början av 2011 har orderingång och produktion fortsatt uppåt och enligt nationalräkenskaperna låg industriproduktionen drygt 20 procent högre under första kvartalet än för ett år sedan. Därmed är industriproduktionen nästan tillbaka på toppnivån före finanskrisen, dvs fjärde kvartalet 2007 (se säsongrensad produktion i diagram 3.3).

Diagram 3.2 Utvecklingen av BNP och industriproduktion, årlig procentuell förändring

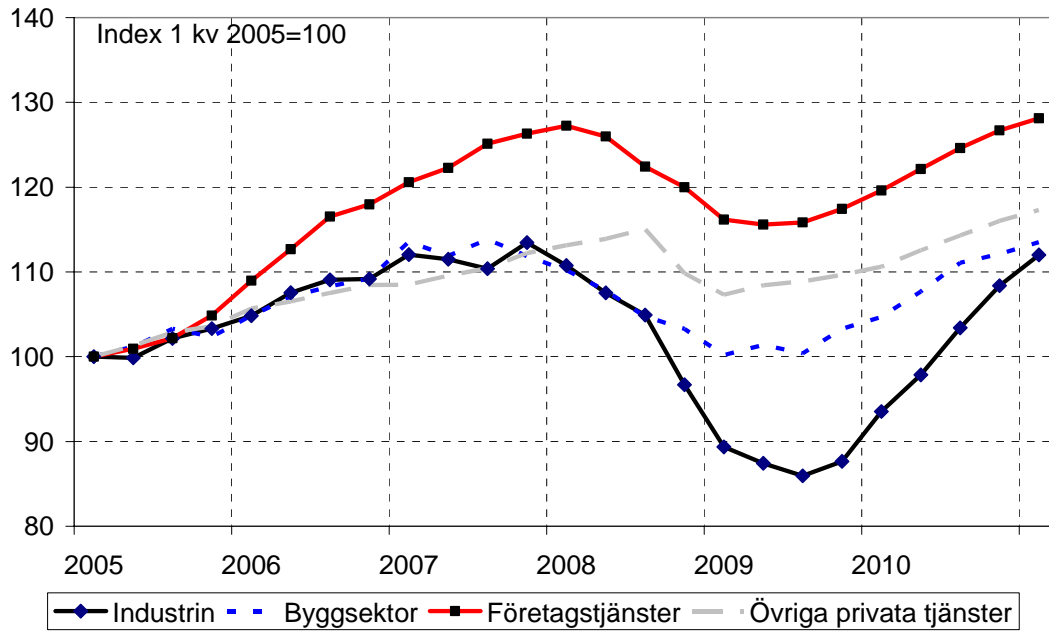
Källa: SCB, Nationalräkenskaperna

I historiskt perspektiv präglas den senaste konjunkturcykeln 2008-2010 av de extremt kraftiga svängningarna orsakad av kollapsen i utrikeshandeln och den därpå följande snabba återhämtningen. Läget under den allvarliga 90-talskrisen var det diametralt motsatta. Då drabbades den inhemska ekonomin av "sju magra år", medan exportsektorn var dragloket ut ur krisen 1994-1995. Byggsektorn rasade ihop under början av 1990-talet i motsats till nu. Konjunkturedgången på 1990-talet varade därmed betydligt längre, i 3-4 år. Den sammanlagda produktionsnedgången för industrin var ungefär densamma under tre år på 1990-talet som under ett år, 2009.

Tack vare den expansiva ekonomiska politiken under finanskrisen har efterfrågan hållits uppe för hemmamarknadsinriktade branscher. Tjänstenäringsarnas produktion minskade därför relativt måttligt samtidigt som byggsektorn gynnades av ROT-avdragen och låga räntor. De

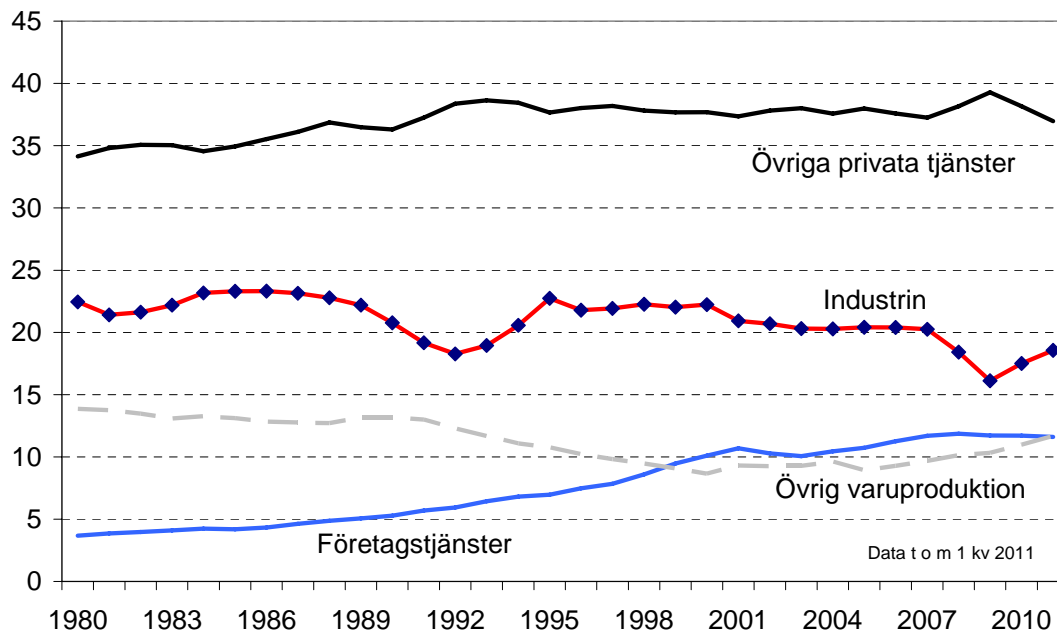
tjänstebanscher som påverkades negativt under krisen 2008/2009 var främst bilhandelsdelen inom handeln, transportsektorn samt de industrinära företagstjänsterna. Företagstjänsterna har därefter ökat igen från andra kvartalet 2009. Hushållstjänsterna, där vård och utbildning ingår, har inte påverkats alls av exportsektorns nedgång. Denna bransch har ökat kontinuerligt under hela krisperioden 2008-2010.

Diagram 3.3 Produktionsutvecklingen i olika näringsgrenar, säsongrensad index

Källa: SCB, Nationalräkenskaperna

Diagram 3.4 Olika näringsgrenars andelar av BNP, procent

.Källa: SCB, nationalräkenskaperna

3.3 Produktionsutvecklingen i olika industribranscher

Under nedgångsfasen var det motorfordonsindustrin som drabbades av den största nedgången men även metallindustrin och maskinindustrin fick genomföra mycket stora neddragningar av produktionen. I återhämtningsfasen har å andra sidan också produktionsökningarna varit störst inom dessa branscher, se tabell 3.1. Som synes har svängningarna i t ex livsmedelsindustri, massa- och pappersindustri, kemisk industri samt el- tele- och optikindustri varit betydligt mindre.

Tabell 3.1 Produktionsutveckling i olika industribranscher

	Produktionsvolymökning i olika industribranscher					"Återhämtningsindex"	
	2007	2008	2009	2010	1 kv 2011	4 kv 2010	1 kv 2011
						4 kv 2007	1 kv 2008
Gruvindustri	9,2	-10,2	-17,2	39,4	5,4	121	124
Livsmedelsindustri	3,6	-7,4	1,5	2,7	-0,3	103	98
Tekoindustri	11,6	-1,4	-22,4	5,6	12,1	93	71
Träindustri	-10,2	-0,9	-16,7	9,6	16,8	99	91
Massa o papper	-5,0	2,2	-6,4	14,2	2,0	115	106
Grafisk industri, förlag	-7,0	-2,6	-8,1	3,0	2,8	104	89
Petroleum o kolind.	4,2	84,9	3,2	0,4	23,4	148	141
Kemisk industri	-8,4	-4,6	-3,2	10,2	40,6	107	143
Gummi- och plastind.	6,7	-5,5	-18,4	22,9	12,5	94	98
Jord- och stenindustri	10,0	6,2	-18,0	12,0	10,9	102	90
Stål o metallverk	-0,2	-14,4	-35,4	35,6	29,9	77	95
Metallvaruindustri	8,9	-4,7	-29,1	20,5	13,1	80	84
Maskinindustri	11,9	-4,9	-34,6	23,0	31,8	84	90
El-, tele- o optikindustri	8,8	2,2	-6,2	11,0	20,3	102	124
Motorfordonsindustri	6,3	-29,5	-45,8	54,5	57,9	66	104
Andra transportmedel	7,2	-8,6	-0,6	12,2	1,8	86	113
Övrig industri	15,8	-4,8	-19,3	9,9	13,6	83	91
Hela industrin	3,8	-5,6	-17,9	16,9	20,4	94	105

Källa: SCB, Nationalräkenskaperna.

För hela industrin har vi konstaterat att produktionen nu är tillbaka till den nivå som rådde före raset kring årsskiftet 2008/2009. För att belysa hur långt återhämtningen har kommit i olika industribranscher anges i tabellen ett "återhämtningsindex" där vi relaterat de senaste två kvartalens produktion till läget före krisen. Detaljuppgifter i säsongrensade termer saknas i nationalräkenskaperna på branschnivå, varför vårt index relaterat den icke säsongrensade produktionen under fjärde kvartalet 2010 och första kvartalet 2011 till samma kvartal 2007 respektive 2008. Ett index kring eller över 100 antyder att branschen är tillbaka på eller har passerat produktionsnivån före krisen. Värden klart under 100 ger en antydning hur långt det är kvar till en mera normal produktionsnivå.

Under första kvartalet har motorfordonsindustrin för första gången kommit upp till produktionsnivån före finanskrisen medan järn- och stålverken, metallvaruindustrin samt maskinindustrin fortfarande har en bit kvar till normal nivå. Även tekoindustrin har relativt långt kvar till produktionsnivån före krisen. Branscher som nu har en klart högre produktion än före krisen är el-, tele- och optikindustrin, massa- och pappersindustri samt kemisk industri. Gruvindustrins och petroleumindustrins utbyggnad under senare år gör att jämförelsen haltar i denna bransch.

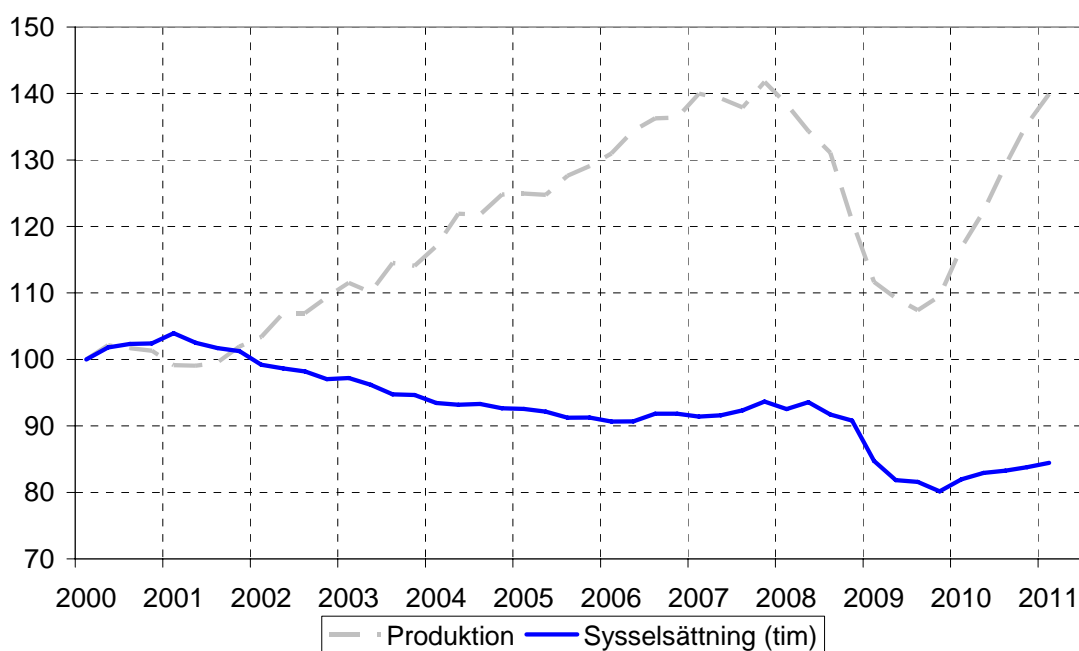
3.4 Lägre industrisysselsättning – men högre i industrinära verksamheter

Det stora produktionsfallet inom industrin under 2008 och 2009 gav stora effekter på sysselsättningen. Antalet arbetade timmar föll med 18 procent från mitten av 2008 till bottenläget fjärde kvartalet 2009⁹, medan produktionsfallet från toppen till botten blev betydligt större; cirka 24 procent. Produktiviteten minskade således under nedgångsfasen i linje med ett normalt cykliskt mönster. Försvagad efterfrågan brukar ge snabbare och större effekter på produktionen än på antalet arbetade timmar och antalet sysselsatta.

En stor del av anpassningen på arbetskraftssidan sker i form av minskad medelarbetstid, inte minst minskad övertid. Därför sjunker antalet arbetade timmar mer än antalet sysselsatta. Vid återhämtningsfasen blir det motsatt förlopp med ökad medelarbetstid.

Mycket talar för att de svenska industriföretagen såg finanskrisen som en yttre tillfällig störning vilket medförde att inslaget av *labour hoarding* tycks ha varit större än vid tidigare nedgångar. Det betyder att man medvetet avstod från att reducera arbetsstyrkan i förhållande till produktionsfallet därför att man räknade med svårigheter att nyrekrytera när konjunkturen vänder uppåt igen. Krisöverenskommelserna i verkstadsindustrin om reducerad arbetstid är ett annat inslag som gett liknande effekter. Resultatet har blivit att minskningen av antalet sysselsatta i industrin och även i andra näringsgrenar har blivit mindre än väntat under konjunkturedgången 2008-2009. Vändningen uppåt på arbetsmarknaden har också kommit tidigare än beräknat i och med att efterfrågan och produktion överraskat positivt.

Diagram 3.5 Industrins produktion och sysselsättning, säsongrensad index

Källa: SCB, Nationalräkenskaperna

⁹ Säsongrensade data enligt SCB:s kvartalsräkenskaper.

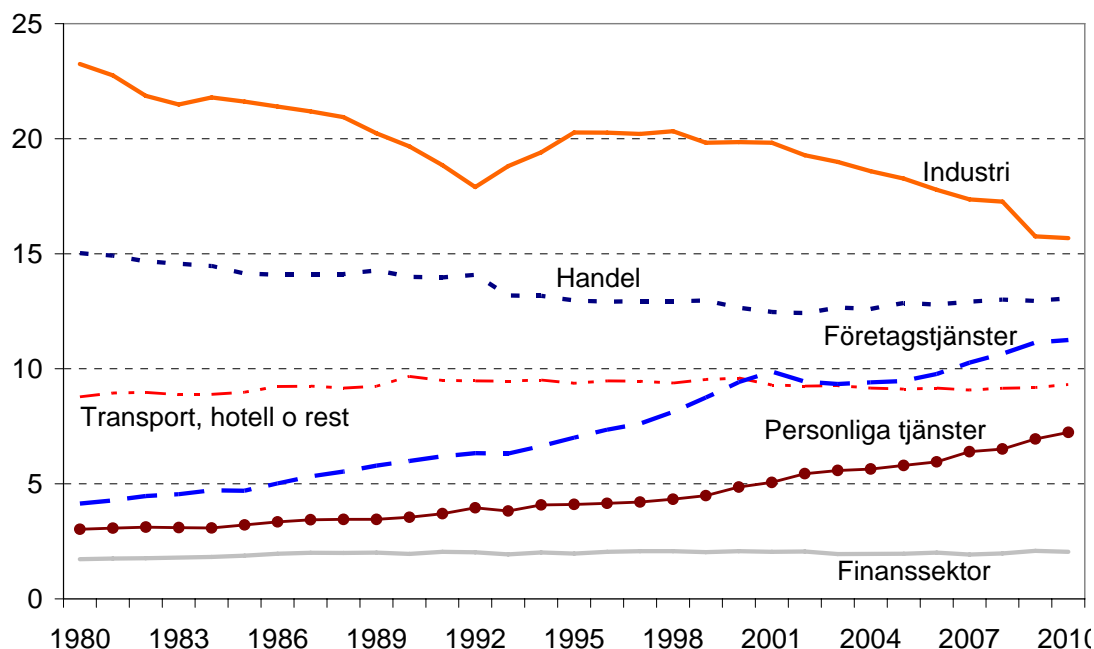
Tabell 3.2 Antalet sysselsatta i industrin och andra näringsgrenar

	Antal sysselsatta, tusental				Förändring	
	2007	2008	2009	2010	2007-2009	2009-2010
Varubranscher	1137	1161	1085	1097	-52	13
Industri	734	735	663	657	-71	-6
Byggverksamhet	275	295	292	307	17	15
Tjänstebranscher	1930	1977	1988	2039	58	52
Näringslivet	3066	3138	3073	3136	6	64
Stat	236	229	227	230	-9	3
Kommun	1112	1092	1065	1048	-48	-17
Totalt	4524	4565	4474	4525	-51	51

Källa: SCB, nationalräkenskaperna.

I tabell 3.2 redovisas antalet sysselsatta inom industrin och övriga näringsgrenar sedan 2007. I nedgångsfasen 2008-2010 minskade sysselsättningen inom industrin med cirka 80 000 personer räknat som årsgenomsnitt. I de privata tjänstenäringarna minskade antalet sysselsatta i transportsektorn och i handeln medan sysselsättningen steg för företagstjänster, hushållstjänster samt inom hotell- och restaurangbranschen. Totalt sett steg de privata tjänstesektorerna med drygt 60 000 personer från 2008 till 2010 medan sysselsatta i offentliga myndigheter minskade med ca 40 000.

Data för första kvartalet 2011 visar på tydlig en uppgång inom industrin både för antalet arbetade timmar och antalet sysselsatta. Jämfört med första kvartalet 2010 steg antalet sysselsatta med drygt 3 procent och antalet arbetade timmar med 4,5 procent. I säsongrensade termer steg antalet arbetade timmar med knappt 1 procent från fjärde kvartalet 2010 till första kvartalet 2011.

Diagram 3.6 Andel av den totala sysselsättningen (tim) i olika näringsgrenar

Källa: SCB, nationalräkenskaperna

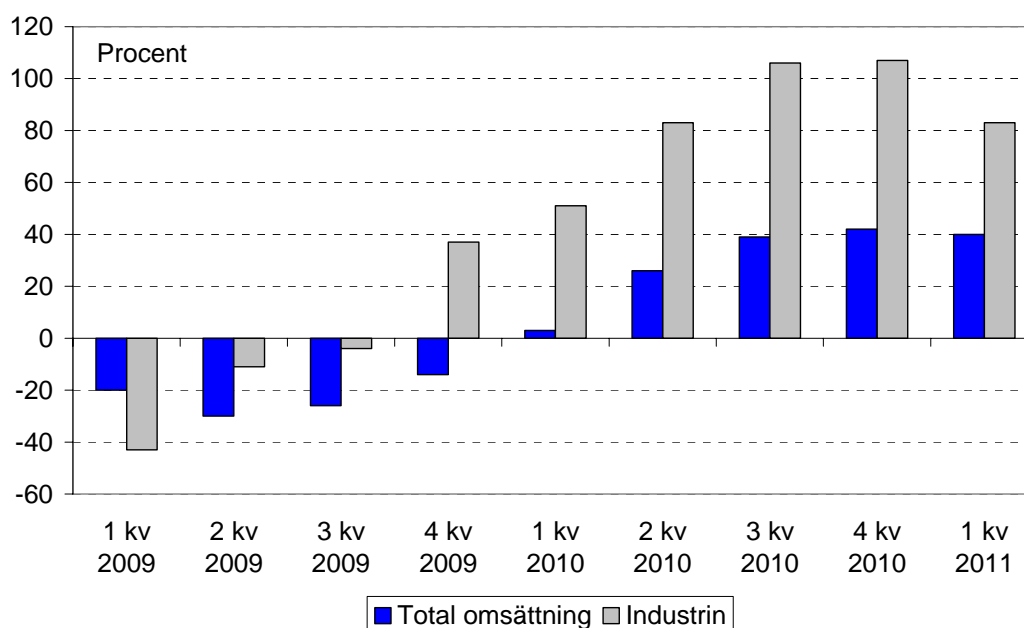
Antalet direkt sysselsatta inom industrin kommer knappast att komma tillbaka till samma nivå som gällde före finanskrisen. Baserat på t ex de beräkningar som Konjunkturinstitutet gjort i sin bedömning i mars kommer antalet sysselsatta inom industrin att öka med 2-3 procent de

kommande två åren. Det skulle alltså i så fall betyda att industrissysselsättningen skulle öka med 20 000-25 000 personer från bottenivån 2010. Det betyder att industrins andel av den totala sysselsättningen inte kommer att stiga i vart fall de närmaste åren.

Däremot kan man förvänta sig att sysselsättningsandelen stiger i industrinära företagstjänster. Som framgår av diagram 3.6 har sysselsättningsandelen för företagstjänster och personliga tjänster (vård, utbildning mm) stigit de senaste åren. I övriga tjänstesektorer är sysselsättningsandelen relativt stabil.

Bakom den stigande andelen i företagstjänsterna ligger ökande sysselsättning i industrinära IT-tjänster och andra konsultverksamheter samt ökad andel sysselsatta i bemanningsföretag. Av den totala omsättningen i den senare branschen utgör 20-25 procent insatser i industriell tillverkning. Omsättningsökningen de senaste kvartalen för industrirelaterade tillverkningsjobb i bemanningsföretagen har varit tidvis varit över 100 procent, diagrammet nedan. Totalt sett finns ca 60 000 årsanställda i bemanningsföretag och om den bemanningspersonal som arbetar med tillverkning i industrin är i samma proportion som omsättningen, skulle det motsvara i storleksordningen 15 000 personer.

Diagram 3.7 Procentuell omsättningsökning i bemanningsföretagen, totalt samt Industri/tillverkning

Källa: Almegas hemsida, Bemanningsföretagen utveckling 2009, 2010 samt 1:a kvartalet 2011

Som vi har beskrivit i flera tidigare rapporter¹⁰ har industriföretagen i hög grad *outsourcat* tjänster som tidigare producerades i egen regi för att i stället koncentrera sig på kärnverksamheten. Merparten av dessa utflyttade jobb återfinns nu i företagstjänsterna men även inom andra branscher. Detta har inneburit att industrin blivit alltmer integrerad med tjänstebranscherna samtidigt som tjänstebranscherna blivit mer beroende av utvecklingen inom industrin.

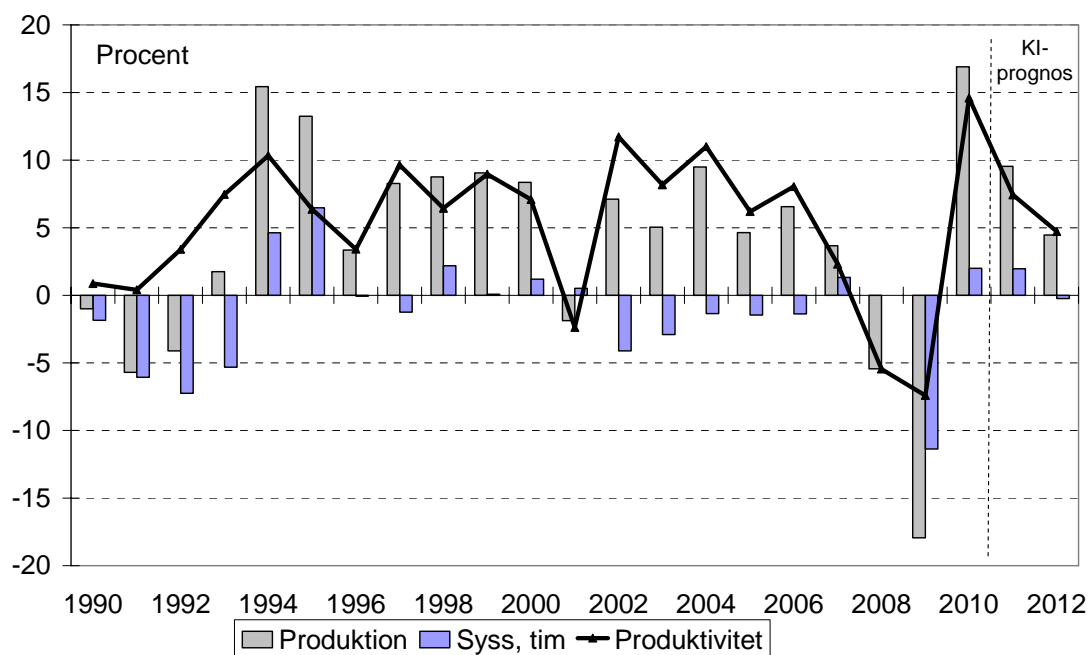
¹⁰ Se t ex IER, *Ekonomi i omvandling – näringsstruktur, konkurrenskraft och lönebildning*, februari 2008.

Genom sk *input-outputanalys* kan de ömsesidiga sambanden mellan industrin och tjänstenäringarna beskrivas närmare.¹¹ En sådan analys ger bl a en antydning om i vilken grad efterfrågan på industriprodukter indirekt genererar produktion och sysselsättning i andra branscher. Industrins sk sysselsättningsmultiplikator har beräknats till 2,2 vilket innebär att varje sysselsättningsökning i industrin indirekt medför 1,2 ytterligare arbetstillfällen i andra branscher. Multiplikatorn har ökat över tiden vilket indikerar att industrin genererar mer indirekt sysselsättning än tidigare. Om man enbart ser till sambandet mellan industrin och tjänstesektorerna har sysselsättningsmultiplikatorn ökat från 1,3-1,4 på 1970-1980-talet till 1,6 på 2000-talet. Enligt beräkningarna är antalet sysselsatta i den privata tjänstesektorn som arbetar med att möta slutlig efterfrågan på industriprodukter ca 300 000 personer. För 30 år sedan beräknas motsvarande antal ha uppgått till 200 000 personer.

3.5 Långsammare produktivetsökningar inom industrin

Eftersom produktionen minskade mer än sysselsättningen 2008 och 2009 sjönk industrins produktivitet påtagligt. På omvänt sätt skedde en cykliskt betingad återhämtning i produktiviteten 2010, då tillväxten uppgick till hela 14,6 procent enligt de senaste nationalräkenskaperna. Sedan mitten av 1990-talet har produktivitetstillväxten i genomsnitt varit 6-7 procent per år, med en tendens till inbromsning under strax åren före finanskrisen.

Diagram 3.8 Produktion, produktivitet och antal arbetade timmar i industrin, årlig procentuell förändring

Källor: SCB, Konjunkturinstitutet

Det finns olika tänkbara förklaringar till den uppbromsade produktivetsutvecklingen under senare år i såväl industrin som näringslivet i övrigt. I sin lönebildningsrapport i oktober 2010 pekade Konjunkturinstitutet (KI)¹² bl a på att den långsammare produktivitetstillväxten före

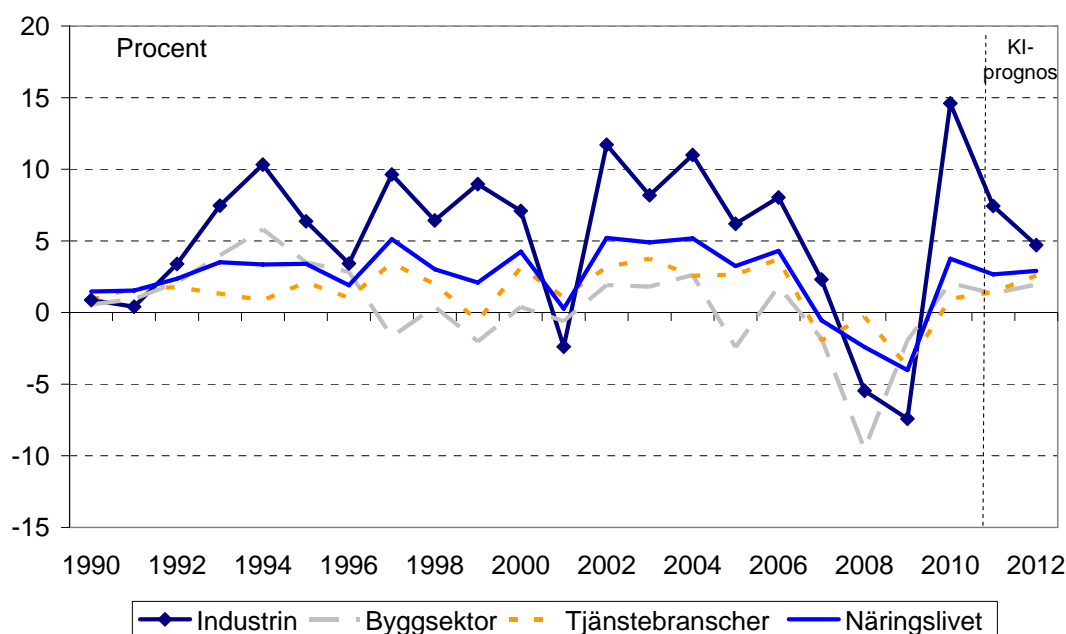
¹¹ Hagman, L., Lind, D. *Det nya näringslivet – samspillet mellan industrin och tjänstesektorn*, Lind. D. Ekonomisk debatt nr 7 2011, *Avindustrialiseringen av Sverige: myt och verklighet* och Lind. D. samt Lind. D. Ekonomisk Debatt nr 8 2011, *En input-output-analys av svensk ekonomi*.

¹² Konjunkturinstitutet, *Lönebildningsrapporten 2010*, okt 2010, kapitel 4

finanskrisen delvis kan se som naturligt efter den starka utvecklingen dessförinnan. Sent i en högkonjunktur är kapacitetsutnyttjandet högt och resurserna ansträngda. Nyanställda med mindre arbetserfarenhet har lägre produktivitet och resurser måste också avsättas att lära upp de nyanställda. KI analyserade också om olika typer sammansättningseffekter vad gäller arbetskraft eller bransch har haft någon inverkan, men fann att detta inte förklarar någon större del av produktivitetsnedgången.

Under den värsta krisen 2008 och 2009 påverkades produktivitsutvecklingen i hög grad av frivillig och ofrivillig "labour hoarding" vilket medförde kraftigt sjunkande produktivitet under dessa år. Detta ansågs dock inte kunna förklara hela produktivitsfallet utan en viss nedgång i den sk totalfaktorproduktiviteten har också bidragit. Med detta avses den produktivitsökning som beror på andra faktorer än ökade investeringar eller tillskott i sysselsättningen. Tekniskt och annat kunnande, utveckling av nya produkter och nya produktionsmetoder, sätt att organisera produktionen mm är faktorer bakom.

Diagram 3.9 Produktivitsutvecklingen i olika näringsgrenar

Källa, SCB, Konjunkturinstitutet

Inom tjänstesektorerna utvecklas produktiviteten klart långsammare än i industrin. Efter 90-talskrisen har den genomsnittliga ökningstakten legat på ca 1,5 procent per år för privata tjänster. Inom byggsektorn har produktiviteten stigit ännu långsammare, ca 0,5 procent per år, se diagram 3.9. Som framgår av diagrammet har produktiviteten tenderat att sjunka tidigare i bygg- och tjänstesektorerna än i industrin redan åren före finanskrisen.

Sett i ett ännu längre historiskt perspektiv framstår perioden från mitten av 1990-talet till mitten av 2000-talet som en period med mycket hög produktivitsökningstakt. För industrin beror detta till stor del på att ökande internationell konkurrens framtvängde en kraftig omstrukturering efter den stora krisen 1991-93. Under det sena 1990-talets IT-boom drogs produktivitsstillväxten upp av teleindustrins stora betydelse för Sverige. På 2000-talet gav globaliseringen produktivitsstimulerande effekter för såväl industrin som vissa

tjänstesektorer. Den snabba produktivitetstillväxten från och med 1990-talet står i relativt bjärt kontrast till utvecklingen under 1980-talet då ökningstakterna var betydligt lägre.

Tabell 3.3 Produktivetsutveckling i olika näringsgrenar, procent per år

	1981-1991	1992-2010
Industrin	2,0	5,8
Byggsektor	0,8	0,5
Övriga varubranscher	5,4	2,2
Tjänstenärings	0,8	1,4
Näringslivet totalt	1,7	2,6

Källa: SCB, Konjunkturinstitutet

Mot bakgrund av den turbulenta utvecklingen under finanskrisen och tendenserna till inbromsning under åren dessförinnan är det svårt att bedöma hur tillväxttakten kommer att bli de närmaste åren. Produktivetsökningarna i den svenska industrin har varit högre än i jämförbara konkurrentländer.¹³ Under perioden 1998-2007 låg industrins produktivitetstillväxt på 6-7 procent per år i Finland och Sverige, mycket tack vare teleindustrins stora vikt. I USA låg ökningstakten något lägre, 5-6 procent per år medan produktivetsökningarna i länder som Tyskland, Frankrike och Japan var 3-4 procent per år under samma period.

Under den djupa konjunkturedgången i samband med finanskrisen påverkades produktivitetstillväxten negativt även i våra konkurrentländer. I många fall sjönk industrins produktivitet kraftigt under 2008 och 2009 i likhet med vad som skedde i Sverige. På liknande sätt som i Sverige har också en produktivetsrekyll uppåt noterats i andra länder under 2010.

Tabell 3.4 Produktivitetstillväxt i olika industribranscher, procent per år

	Prod Mdr kr 2010	Årlig procentuell förändring				2010	1994-2010
		1994-2007	2008	2009	2010		
Gruvindustri	31	1,9	-14,9	-14,4	32,8	1,8	
Livsmedelsindustri	37	3,9	-7,7	-18,7	6,3	2,1	
Tekoindustri	4	3,1	2,7	-8,8	9,1	2,8	
Träaruindustri	19	3,4	-1,0	-5,1	7,2	2,9	
Massa- och pappersind.	30	2,9	0,0	-4,4	7,0	2,5	
Grafisk industri	24	2,2	-6,3	1,5	4,8	1,8	
Petroleumind.	7	21,0	81,6	-2,8	-2,9	21,8	
Kemisk industri	64	4,5	-0,3	7,4	9,1	4,6	
Gummi- och plastvaruind	15	4,1	-2,4	-4,7	16,9	3,9	
Jord- och stenindustri	12	3,6	3,6	-5,6	10,2	3,4	
Stål- och metallverk	26	2,9	-14,7	-22,4	31,9	2,0	
Metallvaruindustri	44	2,4	-6,2	-15,7	18,6	1,8	
Maskinindustri	63	4,6	-3,4	-22,4	21,5	3,6	
El- och optikindustri	65	26,4	1,4	-2,5	9,6	22,2	
Motorfordonsindustri	31	9,7	-29,4	-34,0	46,2	7,0	
Annan transportmedelsind.	17	1,4	-11,9	2,8	10,7	1,2	
Örvig tillverkningsind.	13	8,3	-2,3	-7,0	4,1	6,5	
Industrin totalt	504	6,9	-5,5	-7,4	14,6	5,8	

Anm: Produktionen mäts som förädlingsvärdet i 2009 års prisnivå

Källa: SCB, nationalräkenskaperna

¹³ Unionen, Almega och Teknikföretagen, *Ekonomiska Förutsättningar*, maj 2011, sid 50

3.6 Sammanfattande bedömning

- Kombinationen av återhämtning för svensk export och stark hemmamarknadsutveckling har inneburit en mycket stark stimulans till den svenska industrin under 2010 och hittills under 2011. Produktionstillväxten har legat på 20-25 procent de senaste kvartalen jämfört med året innan och produktionsnivån är nu tillbaka på samma nivå som före finanskrisen.
- Bland de olika industribranscherna har motorfordonsindustrin under början av 2011 kommit upp på samma produktionsnivå som före krisen, medan järn- och stålverken, metallvaruindustrin och maskinindustrin fortfarande har en bit kvar. Branscher med klart högre produktion än under krisen är el- tele- och optikindustri, massa- och pappersindustri samt kemisk industri.
- Industrisysselsättningen, som föll med ca 10 procent under 2009, har också börjat öka. Antalet arbetade timmar steg med 2 procent från 2009 till 2010 medan antalet sysselsatta låg ca 1 procent lägre under 2010 jämfört med årsgenomsnittet 2009. Data för första kvartalet 2011 tyder på en fortsatt uppgång för såväl antalet arbetade timmar som antalet sysselsatta.
- Trots att sysselsättningsutvecklingen blivit bättre än väntat i återhämtningsfasen kommer antalet direkt sysselsatta i industrin knappast att komma tillbaka till samma nivå som före finanskrisen. Bedömningar pekar på en ökning i antalet sysselsatta på ca 25 000 personer under de närmaste åren, att jämföra med minskningen på ca 80 000 personer under nedgångsfasen.
- Sysselsättningen stiger samtidigt i industrinära verksamheter som t ex IT-tjänster, andra konsultverksamheter och bemanningsföretag. Av bemanningsföretagens totala omsättning utgör 20-25 procent insatser i industriell tillverkning. Omsättningsökningen de senaste kvartalen för industrirelaterade tillverkningsjobb i bemanningsföretagen har tidvis varit över 100 procent.
- Produktivitetstillväxten i svensk industri har varit snabb, bl a till följd av teleindustrins stora betydelse i Sverige. Under åren före finanskrisen tycks dock produktivitetstillväxten ha bromsats upp, varefter den sedan föll kraftigt 2008 och 2009 som en följd av den djupa konjunkturedgången. Produktivitetsrekylen uppåt 2010 var å andra sidan kraftig, 14-15 procent. Ett liknande mönster för produktivitetsutvecklingen har också gjort sig gällande våra viktigaste konkurrentländer.
- Det är svårt att bedöma hur industrins produktivitetstillväxt kommer att utvecklas de närmaste åren framöver, mot bakgrund av den turbulenta utvecklingen under finanskrisen och den inbromsning som strukturellt tycks ha gjort sig gällande under åren dessförinnan.

4. Konkurrenskraft, lönsamhet och investeringar

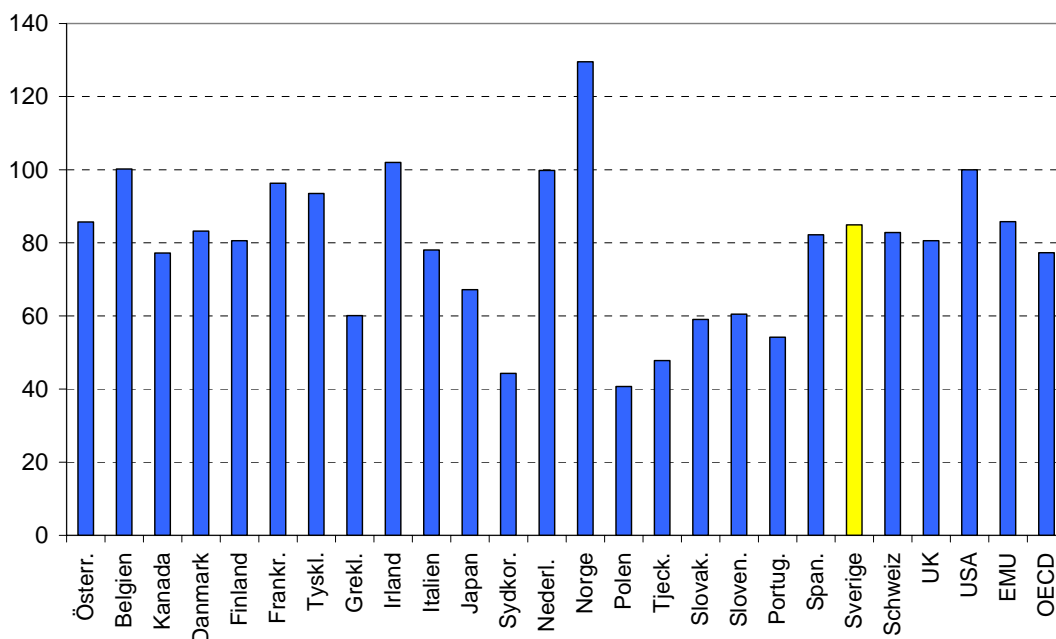
Konkurrenskraft är ett sammanfattande begrepp på hur företag med uthållig lönsamhet och i fri konkurrens möter marknadens krav i produktionen av varor och tjänster. Industrins produktivitetsutveckling är en av de viktigaste konkurrenskraftsfaktorerna och utvecklingen över den senaste konjunkturcykeln har redan tagits upp i föregående kapitel. Konkurrenskraft kan emellertid mätas på många andra sätt och i detta kapitel ska vi redovisa hur ett urval av konkurrenskraftsvariabler utvecklats i svensk ekonomi, med effekter på konkurrenskraften på kort och lång sikt. För den internationellt konkurrenssutsatta industrin, som sedan länge har en stor del av sin verksamhet utomlands, är det avgörande hur förhållandena i Sverige står sig jämfört med utlandet när det gäller lokaliseringsbesluten. Därför gör vi här och var ett antal jämförelser med andra länder.

4.1 Sveriges produktivitetsnivå i linje med Euroländerna

Med sin långa industritradition har det skapats en rad världsledande företag i Sverige med huvudkontor, forskning och produktutveckling kvar i landet, trots att en stor del av produktionen sker i andra länder. Som framhålls bl a i Industriavtalet bidrar dessa företag på ett avgörande sätt till det industriella kunnandet och utvecklingskraften i Sverige. Samtidigt spelar mindre och medelstora företag en viktig roll som leverantörer och strategiska partners till de stora företagen. Den globala marknad som de arbetar på kännetecknas av hårdnande konkurrens från företag både i etablerade och nya industriländer.

I de nya industriländerna ligger kostnadsnivån oftast på en betydligt lägre nivå än i de etablerade industriländerna i OECD. Men samtidigt är också produktivitetsnivån klart lägre än i de nya industriländerna i Östeuropa och Asien, även om skillnaden minskat jämfört med tidigare. Tyngdpunkten i efterfrågan för många av de varor och tjänster som produceras i OECD-länderna har också förskjutits bort från Europa och västvärlden till de nya tillväxtländerna.

Diagram 4.1 Arbetsproduktivitet i OECD-länder 2009, BNP per arbetad tim, USA = 100

Källa: OECD

Mot den bakgrunden är det naturligt att vi jämför oss konkurrensmässigt med länder i Europa och övriga västvärlden som ligger på ungefär samma tekniska utvecklingsnivå som Sverige. Av diagram 4.1 framgår att produktivetsnivån 2009, mätt som BNP per arbetstimme, är ungefär densamma i Sverige som i euroområdet genomsnitt. Andra länder i mittfältet av OECD-området är t ex Danmark, Finland, Storbritannien, Italien och Spanien. Flera små länder med relativt stor industrisektor ligger över genomsnittet, liksom större länder som Tyskland och Frankrike. Länder med klart lägre produktivetsnivå är Grekland och Portugal samt östländer som Polen, Tjeckien, Slovakien och Slovenien. Även Sydkorea drar ned OECD-genomsnittet något.

Mindre skillnader i produktivetsnivå förklaras i viss mån av näringslivsstrukturen i olika länder. Produktivetsnivån i Tyskland dras t ex upp av att industrisektorn väger tungt i ekonomin och att landet har en avancerad teknisk nivå. Det oljerika Norge ligger som synes i särklass i produktivetsjämförelsen, men är också ett land med hög pris- och kostnadsnivå.

4.2 Prognoser för arbetskraftskostnader i viktiga konkurrentländer

Som framgått av kapitel råder det större osäkerhet än normalt kring den faktiska utvecklingen av arbetskraftskostnaderna per timme i olika länder. Det beror på de osedvanligt stora svängningarna i medelarbetstiden under konjunktur nedgången i samband med finanskrisen. Mot den bakgrunden kan också de prognoser som konjunkturbedömare i olika länder bli i motsvarande mån osäkrare.

Liksom i tidigare rapporter redovisar vi de prognoser som ledande internationella organisationer som EU och OECD presenterat över arbetskraftskostnaderna per anställd. Dessa är baserade på nationalräkenskaperna, dvs på utbetalda lönesummor dividerat med antal arbetade timmar. Normalt utvecklas arbetskostnaden per anställd något långsammare än arbetskostnaden per arbetstimme i konjunktrens nedgångsfas. I uppgångsfasen är det tvärtom då medelarbetstiden stiger och ger större ökning i lönekuvertet än per arbetstimme. I den senaste konjunkturcykeln har timkostnaderna svängt mera än arbetskraftskostnaden per anställd.

Tabell 4.1 Prognoser över arbetskraftskostnader per anställd, procent

	EU hela ekonomin			OECD Näringslivet		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Euroområdet	1,7	2,4	2,6	1,7	2,4	2,6
Tyskland	2,2	2,7	2,9	2,2	2,6	2,9
Frankrike	2,3	2,0	2,3	2,4	2,7	2,7
Finland	2,0	2,8	3,4	1,5	2,3	2,4
EU 15 exkl Sverige	1,9	2,4	2,8	1,9	2,4	2,6
Storbritannien	3,2	2,8	4,0	3,1	2,8	3,0
Danmark	2,7	1,7	2,4	2,7	1,8	2,8
Sverige	2,7	2,8	3,3	1,7	2,5	2,4
Nya EU-länder	2,1	4,1	4,7			
Polen	4,7	5,9	6,3	6,3	6,0	6,6
Estland	-0,2	4,4	4,0			
Lettland	-6,5	1,5	1,5			
Litauen	-1,3	3,4	5,8			
USA	2,9	2,4	1,4	3,1	3,0	3,5

Anm: 8 nya EU-länder exkl Bulgarien och Rumänien

Källa: EU, *Economic Forecast*, Spring 2011 samt OECD *Economic Outlook no 89*, maj 2011

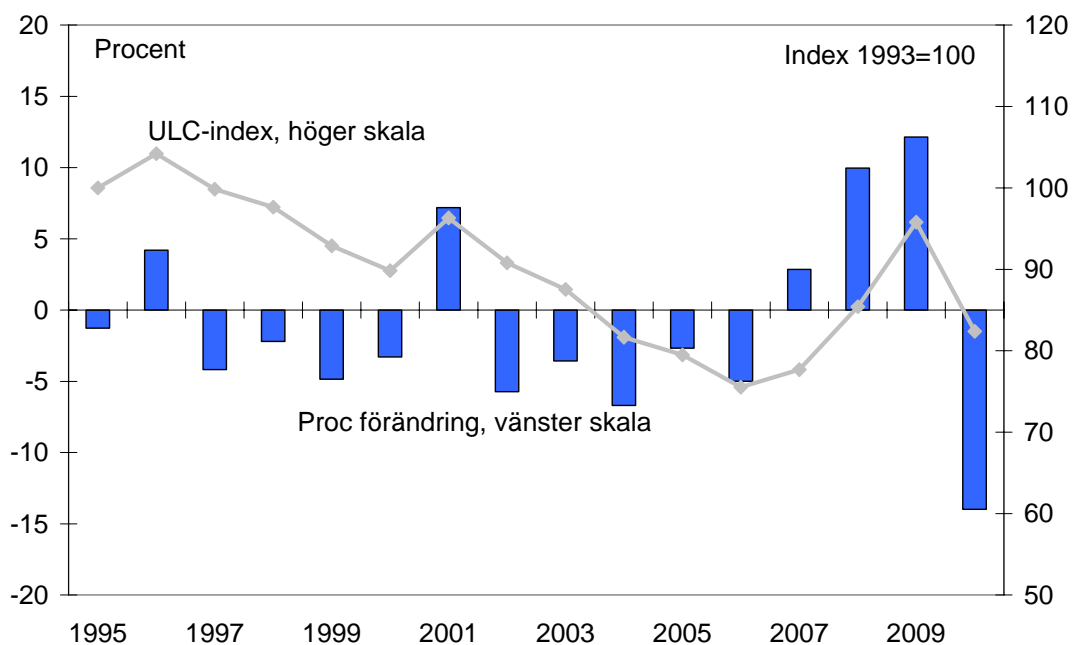
Den allmänna bilden är att ökningstakten för arbetskraftskostnaderna per anställd bottnade under 2009 och 2010 som en direkt följd av den skarpa konjunkturedgången 2008 och 2009. Många löneavtal tecknades under intryck av den akuta krisen vilket medverkade till en nedväxling i förhållande till den historiska ökningstakten. Krisen kom att slå särskilt hårt mot PIGS-länderna och flera EU-länder i det forna Östeuropa. Arbetskraftskostnaderna per anställd minskade till och med i flera länder under 2009 och 2010, t ex i de baltiska länderna. Även under 2011 tycks det bli fortsatt kräftgång för krisländer som Irland, Grekland och Portugal enligt EU:s bedömning medan kostnadsökningarna blir måttliga för t ex Spanien och Italien. I övrigt tycks det bli en normalisering av ökningstakten för arbetskraftskostnaderna under de närmaste åren enligt både EU och OECD.

I euroområdet väntas Tyskland för ovanlighetens skull ligga något över genomsnittet på cirka 2,5 procent medan Frankrike väntas ligga något under enligt EU. Även i OECD:s prognos för euroområdet ligger ökningstakten för arbetskraftskostnaderna i näringslivet kring 2,5 procent per år. Om även Danmark och Storbritannien vägs in i ett EU15-genomsnitt så blir resultatet likartat enligt båda institutionernas prognoser.

Efter den drastiska kostnadsanpassningen i de baltiska staterna under senare år väntas en återgång till snabbare ökningstakt för arbetskraftskostnaderna igen de kommande åren. Samtidigt ökar de i oförändrat hög takt i det största landet bland de nya EU-medlemsländerna, Polen, som knappt drabbats alls under konjunkturedgången 2008 och 2009.

4.3 Arbetskraftskostnader per producerad enhet

Diagram 4.2 Enhetsarbetskostnad i den svenska industrin¹⁴

Källa: Konjunkturinstitutet

Utvecklingen av arbetskraftskostnaden per producerad enhet, eller enhetsarbetskostnaden, är ett av de mest använda måtten för att jämföra olika länders internationella konkurrenskraft på kort sikt. Detta mått tar samtidigt hänsyn både till arbetskraftskostnadernas ökningstakt och

¹⁴ ULC står för Unit Labour Cost på engelska, dvs enhetsarbetskostnader.

till produktivitetstillväxten. Om enhetsarbetskostnaden faller så är det i regel att uppfatta som förbättrad konkurrenskraft kostnadsmässigt. Ibland kan dock enhetsarbetskostnaderna sjunka också i konkurrentländerna.

Av diagram 4.2 framgår hur enhetsarbetskostnaden i den svenska industrin har utvecklats. Tidigare har utvecklingen av industrins arbetskraftskostnader redovisats i kapitel 2 och i kapitel 3 återfinns beskrivningen av produktivitetstillväxten. Som framgår av diagrammet har enhetsarbetskostnaderna i den svenska industrin sammantaget uppvisat en fallande tendens från mitten av 1990-talet till mitten av 2000-talet. Förklaringen är den snabba ökningen av produktiviteten fram till och med 2006. Därefter följde ett par år med svag produktivitetstillväxt 2007 och fallande produktivitet 2008 samtidigt som arbetskraftskostnaderna steg relativt snabbt. Under 2009 sjönk produktiviteten kraftigt för andra året i rad vilket åter medförde en stark ökning av enhetsarbetskostnaderna. Rekylen under 2010 förklaras av starkt stigande produktivitet och samtidigt måttliga ökningsarbetskraftskostnaderna som en följd av 2010 års avtal.

Tabell 4.2 Enhetsarbetskostnader i tillverkningsindustrin i viktiga konkurrentländer, procentuell förändring

	1999-2007	2008	2009	2010	2008-2010
Sverige	-2,6	6,7	12,4	-12,9	2,1
Euroområdet	-0,5	5,8	11,0	-5,0	4,4
Tyskland	-1,4	7,6	15,7	-8,1	5,1
Frankrike	-0,2	4,2	9,7	..	7,0
Finland	-3,3	3,4	13,4	-7,8	3,0
EU 15 exkl Sverige	-0,2	4,2	7,2	-1,3	4,5
Storbritannien	0,7	1,9	12,4	-0,3	0,7
Danmark	1,4	-0,3	4,3	..	2,0
Norge	2,1	4,5	4,7	-0,7	2,8
USA	-1,7	4,4	1,4	..	2,9

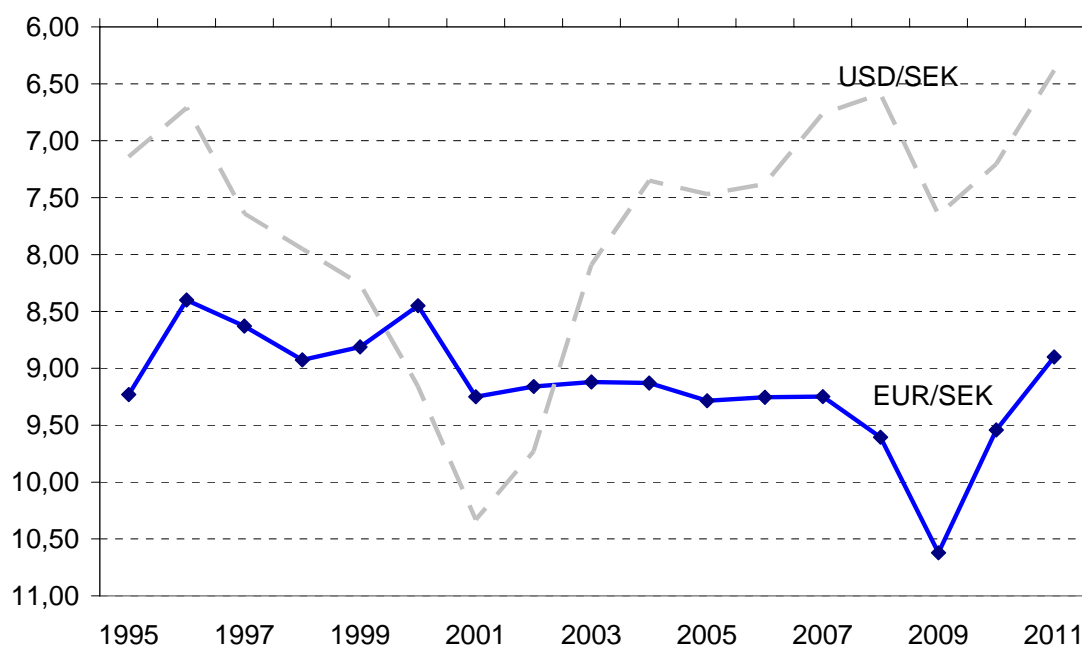
Källa: OECD Annual Indicators

Den svenska utvecklingen är ingalunda unik. Även i flera andra länder har den globala konkurrensen medfört snabba produktivitetsökningar så att enhetsarbetskostnaden sjunkit sedan slutet av 1990-talet, se tabell 4.2. Och utvecklingsmönstret hos konkurrentländerna under den senaste konjunkturcykeln i spåren av finanskrisen liknar i hög grad vad som skedde i Sverige; kraftig ökning av enhetsarbetskostnaderna 2008 och 2009 och rekyl nedåt 2010.

Sammantaget är bilden att enhetsarbetskostnaderna i svensk tillverkningsindustri har minskat relativt snabbt sedan slutet av 1990-talet i likhet med vad som gällt i Finland, Tyskland och USA. En viktig delförklaring till att den kostnadsmässiga konkurrenskraften förbättrats mer i Sverige och Finland än i andra länder är den relativt stora vikten för IT- och telekomindustrin. Den internationella konkurrensen är stenhård på detta område med ständig prispress som tvingar fram snabba produktivitetsstegringar. Vid sidan av de stora euroländerna Tyskland och Frankrike har även Irland, Österrike och Nederländerna bidragit med minskande enhetsarbetskostnader under perioden 1999-2007. Däremot har de stigit sydeuropeiska euroländerna Portugal, Italien, Grekland och Spanien noterat stigande enhetsarbetskostnader under samma period. I euroområdet som helhet har enhetsarbetskostnaderna minskat mer 0,5 procent per år, dvs en differens gentemot den svenska utvecklingen med cirka 2 procentenheter per år sedan 1999.

Om hänsyn också tas till att kronan försvagats mot euron sedan mitten av 1990-talet fram till 2009 framstår utvecklingen av den kostnadsmässiga konkurrenskraften som ännu starkare gentemot euroländerna, se diagram 4.3. Observera att y-skalan i diagrammet är inverterad vilket innebär att sjunkande växelkurser för euro och USA-dollar visar på en försvagning av kronan och vice versa. Efter perioden med relativ stabilitet för EUR/SEK 2001-2007 har de senaste åren karaktäriserats av desto mer turbulens. Under finanskrisens nedgångsfas 2008 och 2009 sjönk kronkursen med 13 procent mot euro vilket gav en viss tillfällig lindring för exportföretag med försäljning på de europeiska marknaderna. Å andra sidan blev europeiska insatsvaror dyrare. Under återhämtningsfasen 2010 stärktes sedan kronan ännu kraftigare mot euron; med drygt 11 procent 2010 och med ytterligare 7 procent under de första fem månaderna av 2011. Detta betyder att den **relativa** nedgången i enhetsarbetskostnaderna under 2010 gentemot euroländerna (-8 procent i nationella valutor i tabell 4.1) motverkades så att de relativa enhetsarbetskostnaderna jämfört med euroländerna (RULC) mätt i svenska kronor i stället steg med 3 procent ($-8 + 11 = 3$ procent).

Diagram 4.3 Kronans växelkurser mot USD och euro 1995-2011, årsgenomsnitt¹⁵

Källa: Riksbanken

Av diagrammet ovan framgår också de kraftiga svängningarna av USD/SEK-kursen. Dollarn var ju extremt stark under millennieboomen men har sedan fallit år efter år bortsett från under finanskrisen 2009. Sammantaget innebär detta att mätt i svenska kronor har de relativa enhetsarbetskostnaderna i svensk tillverkningsindustri stigit kontinuerligt i förhållande till amerikansk industri (RULC mot USA) under en följd av år under 2000-talet. Den kostnadsmässiga fördel mot USA-industrin som rådde under början av 2000-talet har sålunda minskat påtagligt sedan dess. Detta innebär omställningsproblem för många svenska industriföretag med handelsrelationer på den amerikanska marknaden. Samtidigt är många valutor i Asien och Sydamerika knutna till USA-dollarn. En svag dollar betyder således att svensk industri möter ökad konkurrenskraft från många tillväxtländers industri.

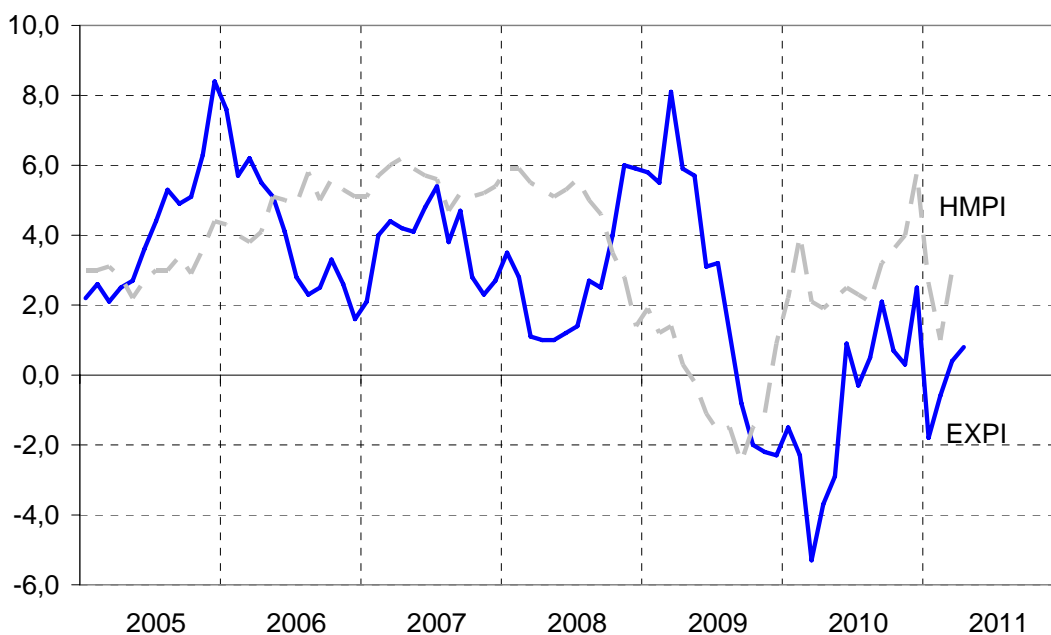
¹⁵Data för 2011 är genomsnittliga växelkurser fram t o m maj.

4.4 Produktpriser och insatsvarupriser

Växelkurserna påverkar också de priser företagen kan ta ut på sina produktpriser i svenska kronor liksom priserna på importerade insatsvaror och komponenter. Produktpriserna ska räcka till för att täcka kostnaderna för dels råvaror och andra typer av insatsvaror, såväl importerade som producerade inom landet, dels kostnaderna för arbetskraft och kapital samt generera vinster för uthållig överlevnad för industriföretagen. De principiella sambanden mellan produktpriser, förbrukningspriser och förädlingsvärdepriser vilket i sin tur kan delas upp i enhetsarbetskostnad och enhetsöverskott (bruttoöverskott per producerad enhet) redovisas bl a i Konjunkturinstitutets analyser av olika makroindikatorer för lönsamheten i näringslivet.¹⁶

Producentpriserna på industriprodukter (PPI) redovisas löpande av SCB och är en sammanvägning av exportpriserna (EXPI) och hemmamarknadspriserna (HMPI), se diagram 4.y. Exportpriserna påverkas av den internationella utvecklingen men växelkursens inverkan på exportpriserna är också syns tydlig. Under slutet av 2008 och början av 2009 försvagades kronan kraftigt vilket ledde till påtagligt stigande exportpriser räknat i SEK. Därefter stärktes kronan som nämnts under loppet av 2009 och 2010 till nivåer som vi inte sett sedan slutet av 1990-talet. Detta ledde till att exportprisökningen dämpades och övergick i fallande priser stora delar 2010. Hemmamarknadspriserna utvecklades samtidigt i ett klart annorlunda mönster under perioden 2008-2010.

Diagram 4.4 Utvecklingen av exportpriser och hemmamarknadspriser i producentledet

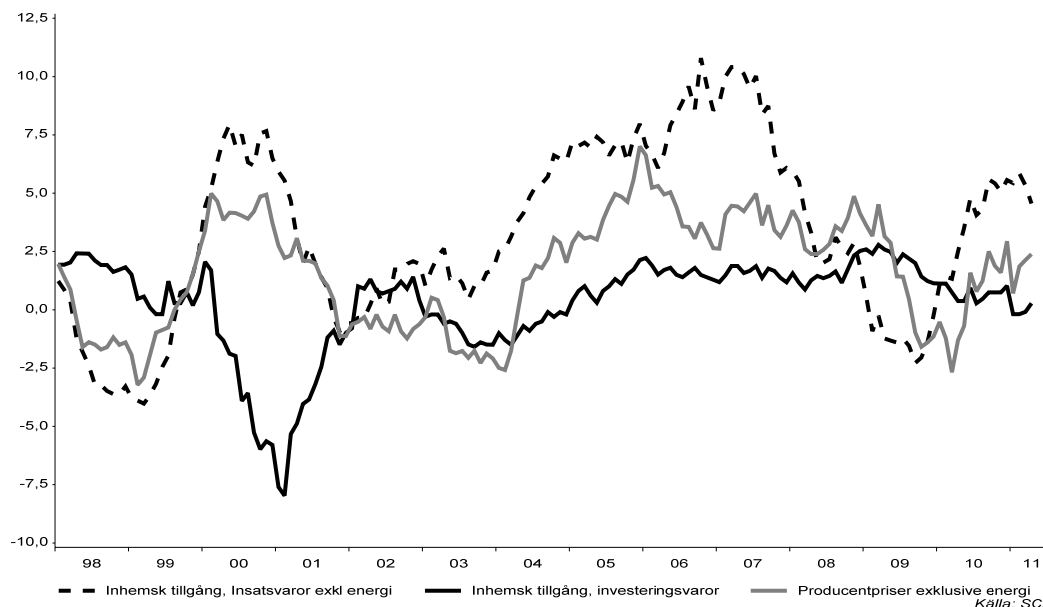
Källa: SCB

Prisutvecklingen på olika delområden skiljer sig kraftigt åt beroende på faktorer som internationell konkurrens, snabbhet i den tekniska utvecklingen etc. Inom t ex tele- och elektronikindustrin där teknikutvecklingen och den internationella konkurrensen tvingar fram mycket hög produktivitetstillväxt sjunker samtidigt produktpriserna över tiden. Prisutvecklingen är här särskilt starkt korrelerad med valutakursrörelserna. På hela

¹⁶ Se t ex *Konjunkturläget mars 2011*, sid 91-94.

teknikföretagsområdet sjunker producentpriserna fortfarande med ca 2 procent¹⁷ (mars) medan de totala producentprisindex steg med ca 2 procent jämfört med samma månad ett år tidigare.

Diagram 4.5 Producentpriser samt priser på insatsvaror och investeringsvaror¹⁸

Källa: SCB

Ökningstakten för producentpriserna sammantaget sjönk under 2009 bl a på grund kronförstärkningen men har sedan stigit igen. Samtidigt har prisutvecklingen på insatsvaror (exklusive energi) accelererat under loppet av 2010 och prisstegringstakten ligger nu kring 5 procent på årsbasis. Priserna på investeringsvaror har utvecklats mera stabilt.

4.5 Makroindikatorer för lönsamheten inom industrin

En långsiktigt uthållig vinstnivå är en förutsättning för god lönebetalningsförmåga. Spridningen är naturligtvis mycket stor vad gäller lönsamheten ute i de enskilda industriföretagen och i olika branscher. I det följande ska redovisa ett antal vinstmått och indikatorer på lönsamhetsläget på industrins makronivå utifrån officiell statistik.

I diagram 4.4 redovisas en lång tidsserie från företagsstatistiken över rörelseresultaten inom industri- och tjänsteföretagen. Vinsterna samvarierar med konjunkturfluktuationerna med tydliga nedgångar i lönsamheten under mitten 1970-talet, under början av 1990-talet och kring millennieskiftet. Nedgången under den senaste konjunktur nedgången i spåren av finanskrisen framgår också tydligt av data, som dock bara finns tillgängliga fram till och med 2009. Uppgifter för 2010 redovisas först om ungefär ett år.

Under 2010 torde lönsamheten ha förbättrats jämfört med 2009 att döma av företagens redovisade resultat. Sammanställningar¹⁹ av de kvartalsvisa resultatrapporterna från börsföretagen visar på en kraftig uppgång av i resultaten före skatt. För industriföretagen på

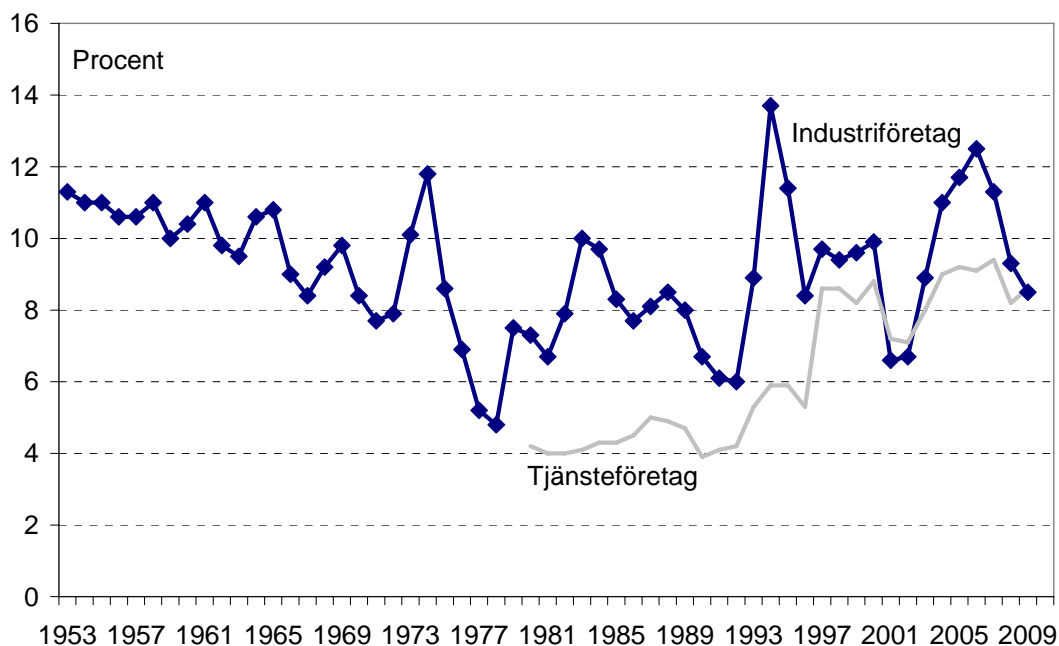
¹⁷ Unionen. Almega och Teknikföretagen, *Ekonomiska förutsättningar*, maj 2011, kap 7

¹⁸ Prisserien inhemsk tillgång avspeglar priserna i producentledet för inhemska kunder, dvs importpriser och producentpriser på hemmamarknaden sammantaget.

¹⁹ Peter Malmquist EQR AB

börsen steg vinsterna från ca 75 miljarder 2009 till 180 miljarder 2010, varav en stor del härrör från verkstadsföretagen. Vinsterna var ju extremt nedpressade i t ex fordonsindustrin under 2009.

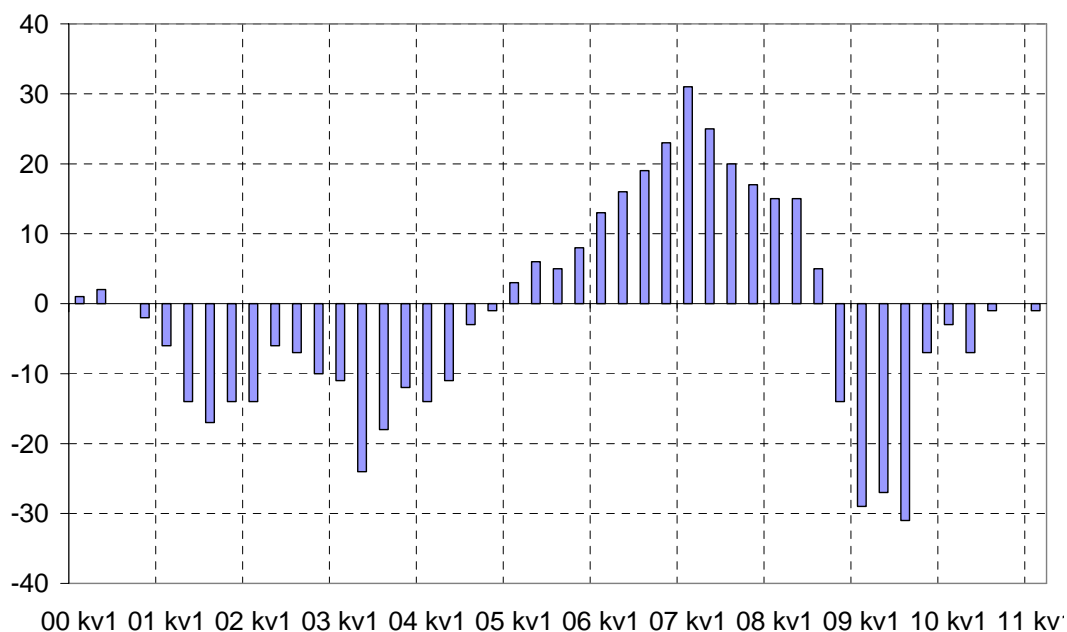
Diagram 4.4 Rörelsevinst före avskrivningar, procentuell andel av nettoomsättningen

Källa: SCB, företagsstatistiken

En annan indikator som visar på att lönsamhetsläget förbättrats från 2009 till 2010 är barometerdata över företagens lönsamhetsomdöme, diagram 4.5. Nettotalen ligger nära noll de senaste kvartalen vilket innebär att andelen som svarat ”god lönsamhet” är lika stor som den andel som angett ”dålig lönsamhet” som svar.

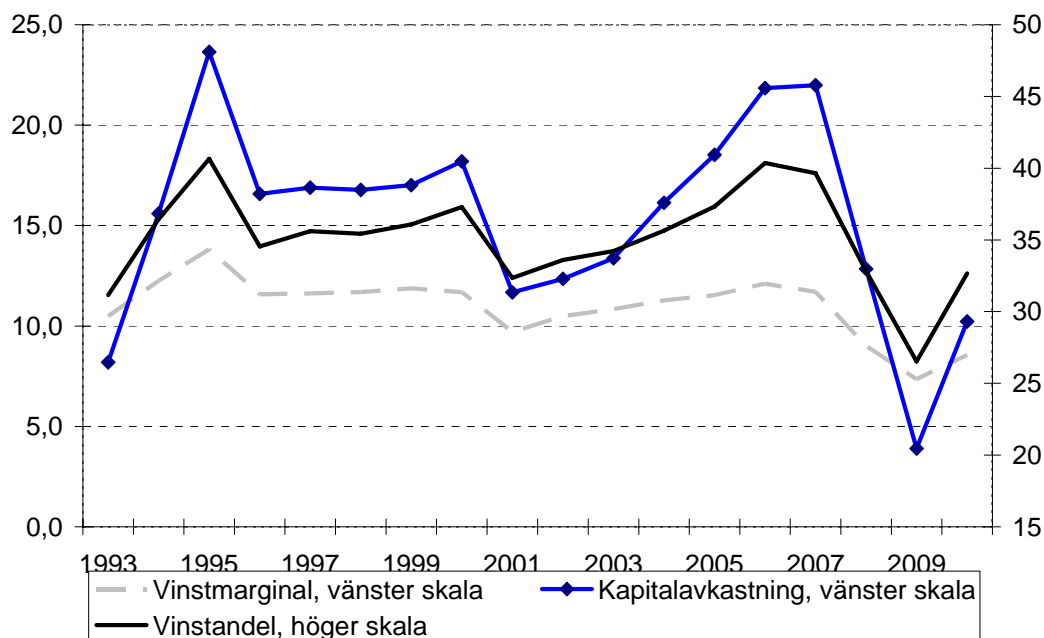
Diagram 4.5 Lönsamhetsomdöme enligt konjunkturbarometern, netttotal

Källa: Konjunkturinstitutet

Ytterligare makroindikatorer som ger en grov uppfattning om industrins lönsamhet har förändrats kan härledas ur nationalräkenskaperna. Ett sådant mått är **bruttovinstandelen**, dvs driftsöverskottet, brutto, som andel av förädlingsvärdet. Andelen är inget egentligt vinstmått utan anger bara förädlingsvärdets fördelning mellan arbetskostnader och driftsöverskott. Om vinstandelen är 35 procent är löneandelen, inkl sociala kostnader 65 procent.

Diagram 4.6 Olika makrovinstindikatorer för industrin, procent

Källa: SCB, Konjunkturinstitutet

En annan indikator är **vinstmarginalen**, dvs nettoöverskottet (bruttoöverskott minus kapitalförslitning) i procent av bruttoproduktionsvärdet (saluvärdet, omsättningen). Medlevärdet för vinstmarginalen har legat på 11,5 procent 1993-2007 och sjönk ned till bottennoteringen 7,5 procent 2009. Under 2010 har vinstmarginalen stigit till ca 8,5 procent.

En tredje makroindikator är **kapitalavkastning**, dvs nettoöverskottet i förhållande till kapitalstocken i hela industrin. Kapitalstocken beräknas i nationalräkenskaperna utifrån summerade bruttoinvesteringar och med avdrag för uppskattad kapitalförslitning. Kapitalavkastningen för industrin låg på en hög nivå 1995 samt under åren 2006-2007 vilket stämmer väl med den allmänna bilden av lönsamhetsläget dessa år. 2009 rasade indikatorn ned till en bottennivå på 4 procent. 2010 steg kapitalavkastningen till ca 10 procent, fortfarande under de historiska genomsnitten.

De grova slutsatser som kan dras av denna genomgång är att vinstindikatorerna genomgående pekar på en lönsamhetsförbättring under 2010 – inte särskilt överraskande med tanke på det svaga läget 2009. Det är osäkert i vilken grad man ska tolka detta som att någon form av normalisering eller inte har skett under förra året. Det är naturligtvis ännu osäkrare hur utvecklingen kan tänkas bli de närmaste åren framöver. Konjunkturinstitutet räknar i sin senaste bedömning²⁰ med ungefär oförändrad lönsamhet inom industrin 2011 och 2012, bl a mot bakgrund av kronans förstärkning.

²⁰ Konjunkturinstitutet, *Konjunkturläget mars 2011*, sid 92

4.6 Industrins investeringar stiger igen, men investeringskvoten är rekordlåg

Under de senaste årens konjunkturedgång har även industriinvesteringarna utvecklats mycket svagt med en nedgång på 22 procent i volym 2009. Industrins kapacitetsutnyttjande rasade också ner långt under normala värden 2008 och 2009.

Trots att utnyttjandegraden har ökat igen i takt med produktionen 2010 är den dock ännu inte uppe i samma nivå som rådde före krisen. Det faktum att industrin har haft ledig kapacitet påverkar naturligtvis behovet av att investera och mot den bakgrunden fortsatte industrin att minska sina investeringar med ytterligare 7,5 procent under 2010.

Även inom det övriga näringslivet föll investeringarna kraftigt under finanskrisen, medan offentliga infrastruktursatsningar gav en viss motvikt. Totalt sett minskade bruttoinvesteringarna med 16 procent 2009 men steg åter med drygt 6 procent 2010. Bostadsbyggandet steg kraftigt och investeringarna i transportmedel och maskiner ökade i många näringsgrenar. Detta innebar påtagligt ökad hemmaefterfrågan för industriföretagen.

Inför 2011 planerar industriföretagen att öka sina egna investeringar med 20 procent i löpande priser, vilket motsvarar 13 procent i volymökning enligt SCB:s investeringsenkät i februari i år. Flertalet branscher planerar att öka investeringsaktiviteten kraftigt under 2011, t ex basindustrier som massa- och pappersindustri, gruvindustri, stål- och metallindustrin. Även industribranscher som tillverkar metallvaror, livsmedel, motorfordon samt maskin och elektronikprodukter väntas öka sina investeringar i år.

Tabell 4.3 Investeringar i olika industribranscher, utfall 2010 samt planer för 2011

	Miljarder kr, löp priser		Procentuell förändring	
	2010	2011	2010	2011
Gruvindustri	6,1	8,0	-24	31
Livsmedelsindustri	4,7	5,0	19	6
Tekoindustri	0,1	0,2	-20	72
Träindustri	4,1	3,5	57	-14
Massa- och pappersind.	5,1	7,2	-14	41
Grafisk industri	0,6	0,9	-5	44
Kemisk och petroleum	3,7	4,6	-38	25
Läkemedelsindustri	1,2	1,0	-47	-14
Gummi- och plastind.	1,3	1,4	19	7
Jord- och stenindustri	1,2	1,5	31	27
Stål- och metallverk	4,5	7,1	8	56
Metallvaruindustri	2,5	3,1	-17	21
Maskin, el, tele o optik	5,1	5,7	-3	12
Motorfordonsindustri	6,3	6,8	-2	9
Övrig transportmedelsind.	0,5	0,5	37	-3
Möbel o övr tillverkning	1,0	1,3	-5	25
Industrin totalt	48,5	58,3	-7	20

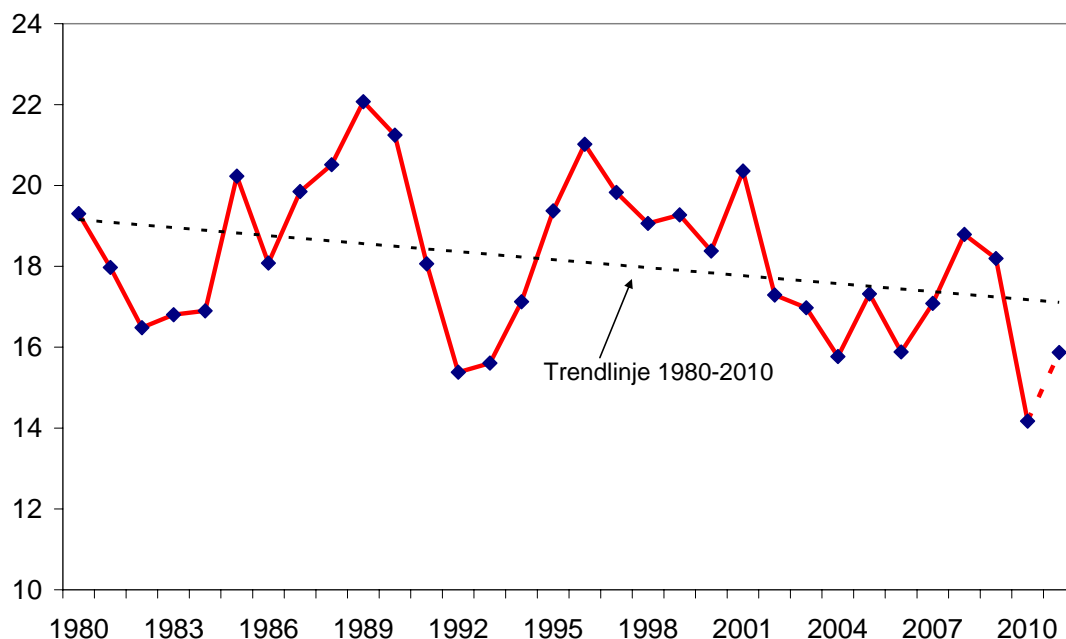
Källa: SCB, investeringsenkäten i februari 2011

Den svaga investeringsutvecklingen inom industrin de krisåren betyder att investeringskvoten, dvs investeringarna i förhållande till förädlingsvärdet, åter har halkat ned klart under det historiska snittet och till en rekordlåg nivå 2010.

Produktionsuppgången blev ju 16 procent under förra året samtidigt som investeringarna föll. Under 2011 kommer investeringarna att öka med 20 procent enligt investeringsenkäten, dvs betydligt mer än produktionen. Det betyder investeringskvoten vänder uppåt från den rekordlåga nivån 2010, se diagram 3.9. Då det mesta talar för att kapacitetsutnyttjandet ökar ytterligare något framöver, kommer investeringskvoten i industrin fortsätta att stiga av cykliska skäl under kommande år.

Vid sidan av de kortsiktiga svängningarna i investeringskvoten på grund av konjunkturrelserna finns det också ett antal strukturella faktorer som kan förklara den sjunkande tendens för industrins investeringskvot som vi ser i diagram 3.9. För det första har IT-investeringarna över tiden ökat sin andel av de fasta investeringarna i förhållande till övriga maskin-, byggnads- och anläggningsinvesteringar. Det gäller såväl industrin som ekonomin i övrigt. Som vi har betonat i tidigare rapporter²¹ har detta inneburit en kvalitativ förbättring i kapitalbildningen via ökad IT-användning och satsningar på FoU som har kompenserat för den långsammare tillväxttaktakten i kapitalstocken via investeringarna. Andelen IT-investeringar steg kraftigt fram till 2000 men har sedan stagnerat. IT-utrustning har kontinuerligt fallit i pris under 1990-talet samtidigt som den tekniska utvecklingen har medfört flerdubblad prestanda.

Diagram 4.7 Investeringskvoten för industrin 1980-2011, procent av förädlingsvärdet

Källor: SCB, nationalräkenskaperna och investeringsenkäten i oktober 2010.

För det andra har det skett olika strukturella förskjutningar inom den svenska industrin som kan ha minskat investeringsbehoven relativt sett. Dels har produktionsandelen för t ex läkemedel, elektronik- och teleprodukter ökat i förhållande till mera kapitalintensiva industribranscher, dels har det blivit allt högre tjänsteinnehåll i produkterna generellt sett. Elektronikprodukter innehåller mera tjänster och kräver mindre av tunga maskininvesteringar än t ex bilindustrin. Tendensen till *outsourcing* av sådana tjänster som tidigare producerades

²¹ IER, Svensk industri i globaliseringens tid – nya behov av investeringar och kompetensutveckling, juni 2005.

inom industrin och koncentration till kärnverksamheten kan också i någon mån ha påverkat investeringsbehovet per produktionsenhet inom industrin sammantaget. En del av dessa investeringar registreras nu i stället i tjänstesektorn, t ex industrinära företagstjänster som IT- och datakonsulter eller FoU-institut.

Till de strukturella förändringarna hör också effekter av globaliseringen. En del av expansionen hos de multinationella företagen har förlagts till utlandet antingen för att renodla förädlingskedjan eller för att vara närvarande på snabbväxande marknader. I den internationella arbetsfördelningen ingår också att höja förädlingsvärdet genom att i allt högre grad köpa komponenter från andra länder i stället för att producera dem i den egna verksamheten.

Även om det finns skäl till att industrins investeringskvot tenderat att sjunka över tiden så har den ändå fallit till en ohållbart låg nivå 2010, till och med lägre än under krisen på 1990-talet. Till stor del beror det dock på den exceptionellt kraftiga nedgången i spåren av finanskrisen som medförde både stor andel outnyttjad kapacitet och osäkerhet inför framtiden. När återhämtningen i efterfrågan kom med full styrka behövde man därför inte utöka kapaciteten 2010. Investeringsplanerna i år pekar dock på en kraftigt ökad investeringsaktivitet i flertalet industribranscher. Industrins investeringskvot kan därmed stiga igen, men det är långt kvar till en normal nivå. Bedömningar inför 2012 pekar mot en fortsatt stark ökning av industriinvesteringarna på ca 15 procent. Det skulle i så fall betyda att investeringskvoten stiger till 17-18 procent, dvs någonstans mellan genomsnittet och trendlinjen i diagram 3.9.

När det gäller utlandsinvesteringarna har aktiviteten inom industrin varit relativt måttlig under senare år med nettoflöden för in- och utgående direktinvesteringar som varit förhållandevis måttliga. De svenska industriföretagens direktinvesteringar i utlandet har pendlat mellan 60-80 miljarder medan de utländska direktinvesteringarna i Sverige varit 20-30 miljarder under perioden 2003-2009 med undantag för 2008, då volymen dock var betydligt större. Under 2010 har investeringsaktiviteten varit mycket liten.

4.7 FoU-insatser och immateriella investeringar

Den snabba tekniska utvecklingen och den tilltagande internationella konkurrensen har gjort FoU-satsningarna till nyckelfrågor för hur den svenska industrin ska kunna klara de framtida utmaningarna. Bara de företag som ligger i absolut kunskapsmässig framkant kommer att kunna hävda sig på marknaden.

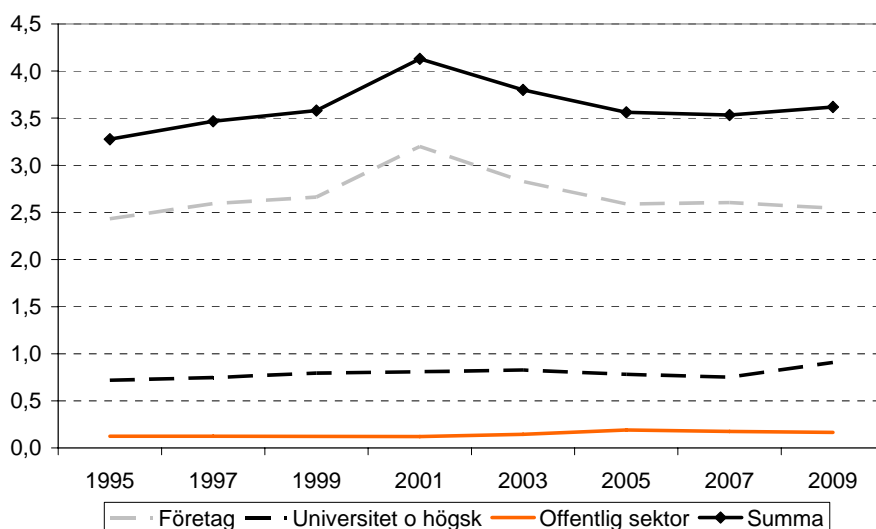
Den goda utvecklingen under de senaste 10-15 åren är till stor del resultatet av FoU-satsningar i de svenska storföretagen. Industrin svarar för merparten av FoU-satsningarna i företagssektorn, ca 75 procent. Fyra branschområden dominerar; läkemedel, teleprodukter, motorfordon och övriga maskiner. Även skogsindustri, kemiska industri och övrig verkstadsindustri har relativt höga FoU-utgifter. Utanför industrin är det informations- och kommunikationsföretag samt framför allt forskningsinstitut mm inom branschen företagstjänster som svarar för de största FoU-insatserna.

Företagens FoU-verksamheter har särskilt under det senaste decenniet blivit alltmer globaliserade.²² I flertalet industriländer har andelen FoU som bedrivs av utländskt ägda företag ökat påtagligt, en utveckling som har varit särskilt markant i Sverige. När något av

²² Se tex IER, *Globaliseringen och den svenska industrin*, juni 2006.

dessa företag förvärvas av utländska företag så övergår också en betydande FoU-andel till utländska ägare. Parallellt med tendensen till större utländskt ägande av FoU har också svenskägda företag lokaliserat allt mer av sin FoU-verksamhet till utlandet, t ex till Asien och Sydamerika.²³ Även om ökningstakten varit hög i Asien svarar Kina för 3 procent de stora svenska koncernernas FoU-utgifter att jämföra med t ex USA:s 8 procent och EU:s 20 procent. Totalt sett har andelen utländska FoU-utgifter ökat från 42 procent 1999 till 46 procent 2009.

Diagram 4.8 FoU-satsningar fördelade på olika sektorer, procent av BNP

Källa: SCB, FoU-statistiken

Sverige har traditionellt innehaft en relativ topposition när det gäller FoU-insatser i förhållande till landets storlek (BNP). Som nämnts beror det på vår industristruktur med ett fåtal mycket forskningsintensiva branscher. Andelen har dock sjunkit under 2000-talet efter en topp i samband med millennieskiftets IT-boom. I flertalet av våra konkurrentländer har däremot FoU-andelen kunnat vidmakthållas eller till och med öka som för t ex Danmark och Finland. Under 2009 (då BNP föll kraftigt) steg andelen för många länder. Finland har därmed passerat Sverige bland länderna med hög FoU-andel.

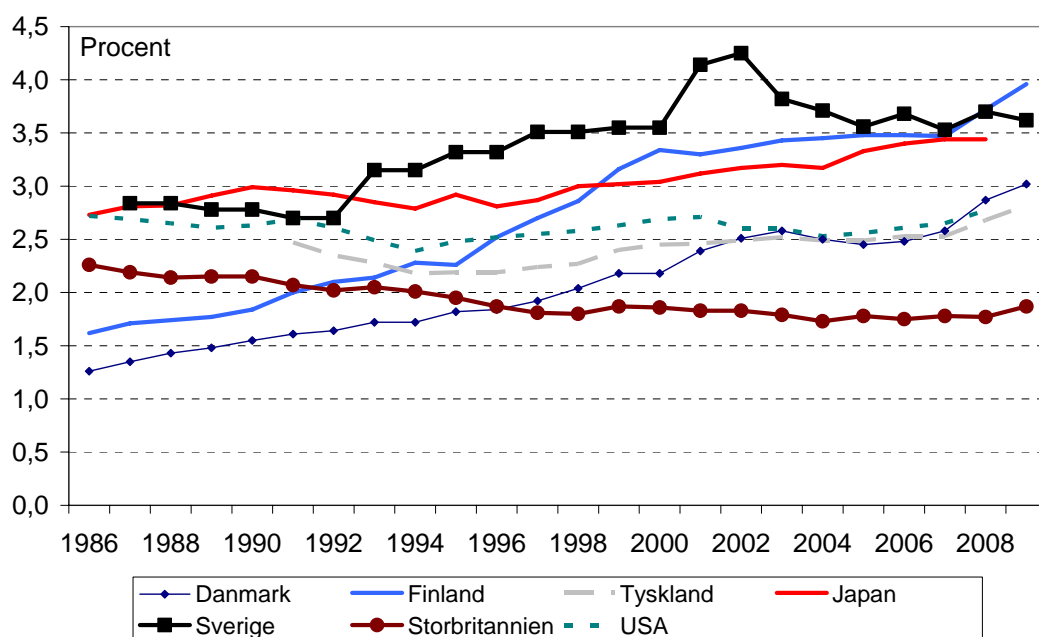
Nedgången av FoU-andelen för Sverige är oroväckande med tanke på den starka konkurrensen från andra industriländer samtidigt som tillväxtländer som t ex Kina satsar alltmer på FoU. Totalt uppgick FoU-utgifterna till ca 110 miljarder kr 2009, varav i företagssektorns ca 80 miljarder kr. Ungefär 60 miljarder utfördes av industriföretag och ca 20 miljarder av tjänsteföretag.

Som framgår av diagram 3.10 är det framför allt företagens andel av FoU-insatserna som minskat. Nedgången förklaras främst av att det är de utlandsägda företagens FoU-utgifter som har dragits ned.²⁴ De svenskägda företagens FoU-utgifter ökade från 42 till 50 miljarder kr mellan 2005 och 2009, medan de utlandsägda företagen drog ned sina satsningar från 37,5 till 28,5 miljarder kr.

²³ Tillväxtanalys, *Forskning och utveckling i internationella företag*, SOS 2011:03

²⁴ Tillväxtanalys, *Forskning och utveckling i internationella företag*, SOS 2011:03, tabell 12.

Diagram 4.9 FoU-utgifter i olika länder, procent av BNP

Källa: Eurostat

Inom ramen för Industriavtalet samverkar parterna i olika arbetsgrupper för att lyfta fram industrirelaterade FoU-satsningars betydelse. Parternas förslag till hur den industrinära forskningen kan förstärkas ytterligare har presenterats rapporten Strategiska FoU-program 2009.²⁵

En faktor som kan ha bidragit till att upprätthålla den höga produktivitetstakten i Sverige under de senaste decennierna 2000 är det faktum att de immateriella investeringarna har tycks ha ökat.²⁶ Det kan delvis kanske också förklara den sjunkande tendensen för de materiella investeringarnas betydelse. Immateriella tillgångar indelas i tre olika grupper;

- mjukvara och databaser,
- innovativt kapital (FoU, mineralprospektering, upphovsrätt, produktutveckling, design) samt
- ekonomisk kompetens (varumärke, vidareutbildning och organisationsförändringar).

Enligt nationalräkenskapernas beräkningskonventioner behandlas immateriella tillgångar som insatsvaror och inte som investeringar. En stor andel av de immateriella investeringarna utgörs av kunskapsintensiva tjänster, vilket visar tjänsternas ökande betydelse bl a för industrin. Beräkningar från 2004 visar att de immateriella investeringarna uppgick till ca 9 procent av BNP medan de materiella investeringarna var 14 procent av BNP.

²⁵ Se Industrikommitténs hemsida, www.industrikommitteen.se ågriunda va

²⁶ H. Edquist, Kan immateriella investeringar förklara den svenska produktivetsboomen under 1990-talet?, Ekonomisk Debatt, nr 1 2010.

4.8 Sammanfattande synpunkter

- Sverige har ungefär samma produktivitetsnivå som våra traditionella konkurrentländer i Västeuropa. Arbetskraftskostnaderna väntas öka med ca 2,5 procent per år i euroområdet och i EU15 2011 och 2012. I de nya EU-länderna i Östeuropa väntas ökningstakten ligga högre, 4-4,5 procent 2011 och 2012.
- Med hänsyn tagen till produktivitetstökningarna i industrin minskade arbetskostnaden per producerad enhet i Sverige och Finland med 2,5-3 procent per år 1999-2007, att jämföra med minus 1,5 procent i Tyskland. Inom euroområdet sjönk enhetsarbetskostnaderna med 0,5 procent i euroländerna under samma period.
- En viktig förklaring till att Sverige historiskt haft en gynnsam utveckling jämfört med konkurrentländerna är tele- och elektronikindustrins stora vikt i den svenska industristrukturen. Mätt i gemensam valuta framstår utvecklingen av den kostnadsmässiga konkurrenskraften som ännu större sedan mitten av 1990-talet till 2009, eftersom kronan försvagades trendmässigt.
- I samband med finanskrisen steg enhetsarbetskostnaderna mätt i nationella valutor i nedgångsfasen men minskade i uppgångsfasen till följd av de stora produktivitetstakten i såväl Sverige som konkurrentländerna. Under 2010 har kronan dock förstärkts vilket medförde att industrins enhetsarbetskostnader mätt i SEK stigit i förhållande till euroländerna.
- Industrins produktpriser påverkas också av valutakurserna. Kronförstärkningen det senaste året har medfört fallande exportpriser fram till början av året. Producentpriserna på hemmamarknaden stiger liksom producentpriserna på insatsvaror.
- Olika makroindikatorer visar att industriföretagens lönsamhet förbättrades från bottenåret 2009 till 2010. Det är dock osäkert i vilken grad detta kan tolkas som om att en normalisering av vinstläget skett.
- Industrins investeringar i förhållande till förädlingsvärdet, investeringskvoten, sjönk till en rekordlåg låg nivå 2010, t o m lägre än under krisen på 1990-talet. Under 2011 planerar industriföretagen att öka investeringarna igen men investeringskvoten framstår ändå som ohållbart låg. Över tiden har investeringskvoten för de materiella investeringarna tenderat att falla, bl a beroende på att lätta IT-investeringar och immateriella investeringar ökat sin andel på tunga maskin- och anläggningsinvesteringars bekostnad.
- Även andelen FoU-investeringar har tenderat att falla efter millennieskiftets boom. Nedgången förklaras främst av att det är de utlandsägda företagens FoU-utgifter som har dragits ned. Det är oroväckande att FoU-investeringarnas andel minskat med tanke på den starka konkurrensen från andra industriländer samtidigt som tillväxtländer som t ex Kina satsar alltmer på FoU.

5. Arbetsmarknaden – stabilisering, återhämtning, expansion

I finanskrisens kölvatten minskade produktionen inom svensk industri kraftigt från slutet av 2008. Detta innebar samtidigt att behovet av arbetskraft snabbt gick ner. Följden blev ett stort antal varsel om uppsägningar. Det senaste året har utvecklingen vänt, industriproduktionen har ökat och antalet industrianställda har slutat att minska. Det finns också tecken på att industrisysselsättningen har börjat öka. Vissa indikatorer är till och med starkare nu än före krisen. Utvecklingen det senaste året präglas med andra ord av stabilisering, återhämtning och tecken på expansion.

Syftet med detta kapitel är att visa aktuella utvecklingstendenser när det gäller den svenska arbetsmarknaden i allmänhet och arbetsmarknadsutvecklingen för de anställda inom svensk industri i synnerhet. Fokus är alltså på industrin.

5.1 Antalet industrianställda – stabilisering på en lägre nivå

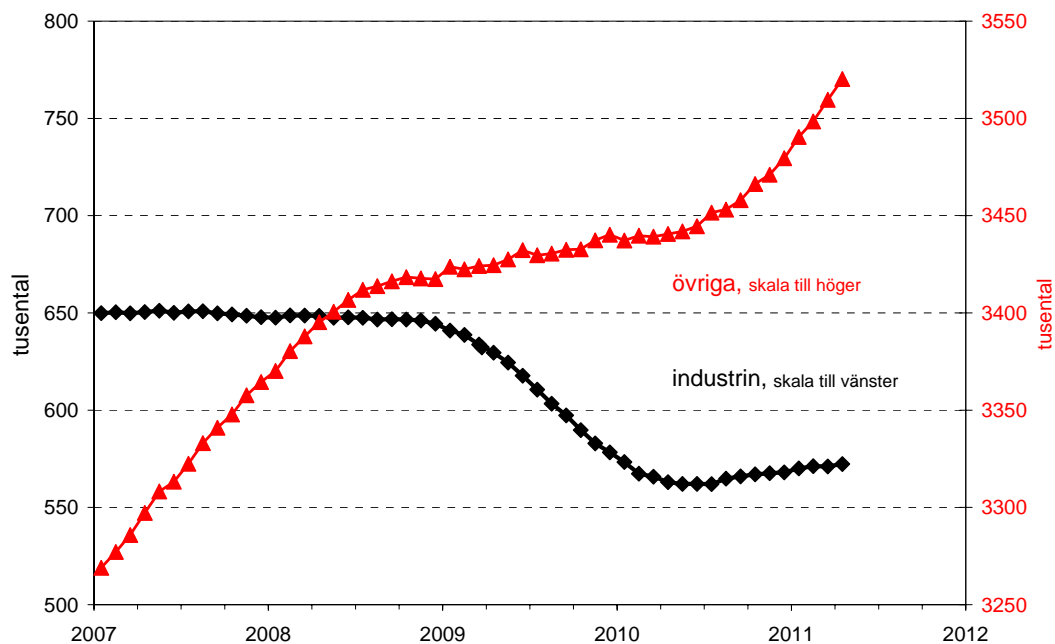
Den internationella ekonomiska krisen som inleddes det sista kvartalet 2008 slog hårt mot industrisysselsättningen i Sverige. Diagram 5.1 visar den trendade och säsongrensade utvecklingen av antalet anställda inom industrin.²⁷ Som framgår av diagrammet låg trenden för antalet anställda inom industrin stabilt på cirka 650 000 under 2007 och 2008, se skalan till vänster i diagrammet. Fram till juni 2010 var trenden att antalet industrianställda minskade med knappt 90 000. Sedan dess har en svag men trendmässig återhämtning skett. I april 2011 låg trenden på drygt 570 000 anställda inom industrin.

Inom den svenska ekonomins övriga sektorer ökade sysselsättningen snabbt fram till andra kvartalet 2008, se Diagram 5.2. Skalan för övriga sektorer finns till höger i diagrammet. Från andra kvartalet 2008 blev den trendmässiga ökningen av sysselsättningen betydligt långsammare fram till slutet av 2010. Sedan dess har den trendmässiga sysselsättningsökningen återigen tagit ordentlig fart. Ökningstakten är idag högre än före den ekonomiska krisen.

Den samlade arbetsinsatsen inom industrin kan dock inte enbart mätas som antalet anställda. Även antalet arbetade timmar per anställd har betydelse. Som framgår av Tabell 5.1 förändrades både antalet anställda och det genomsnittliga antalet arbetade timmar per anställd mycket marginellt under 2007 och 2008. Under krisåret 2009 däremot minskade antalet anställda med drygt 10 procent. Samtidigt minskade antalet arbetade timmar per anställd med drygt 4 procent, bl a som resultat av de krisavtal som slöts mellan parterna inom industrin. Det totala antalet arbetade timmar av de anställda inom industrin kom därför att minska med mer än 14 procent.

²⁷ Om man till antalet **anställda** (tillsvidareanställda och visstidsanställda) lägger antalet företagare tillsammans med i företaget medhjälpande familjemedlemmar kommer man till antalet **sysselsatta**. Utvecklingen för antalet anställda kan givetvis avvika från den för antalet sysselsatta. Andra orsaker till att mått på antalet personer som får sin utkomst från industrin kan skilja sig åt är att data har olika periodicitet (år, kvartal, månad), att olika datakällorna inte mäter på samma sätt, att definitionerna på vilka näringsgrenar som räknas till industrin skiljer sig åt, att indelningarna i vilka företag som räknas till en viss näringsgren inte är desamma, etc.

Diagram 5.1 Antalet anställda, månadsdata 2007:1-2011:4, tusental, glidande medelvärde

Källa: Egna bearbetningar av data från SCB.
Anm. Medelvärdet är beräknat för de senaste tolv månaderna.

Under 2010 kom antalet anställda inom industrin att minska ytterligare dock i betydligt långsammare takt. Samtidigt ökade antalet arbetade timmar per anställd med hela 6 procent. En orsak till detta var att krisavtalen löpte ut. Sammantaget innebar förändringarna av antalet anställda och antalet timmarna per anställd att det totala antalet arbetade timmar av anställda inom industrin ökade med 4 procent trots att antalet anställda minskade. Den senaste tolv månadersperioden har både anställda och timmar per anställd ökat, det senare dock betydligt mer än det senare.

Tabell 5.1 Anställda, timmar per anställd och arbetade timmar inom industrin, årsdata 2007-2011, procentuell förändring jämfört med tidigare tolv månadersperiod

	anställda	timmar per anställd	arbetade timmar
2007	0,1	0,7	0,8
2008	-0,5	-0,1	-0,6
2009	-10,3	-4,2	-14,1
2010	-1,8	6,2	4,3
maj 2010 - april 2011	1,6	2,9	4,6

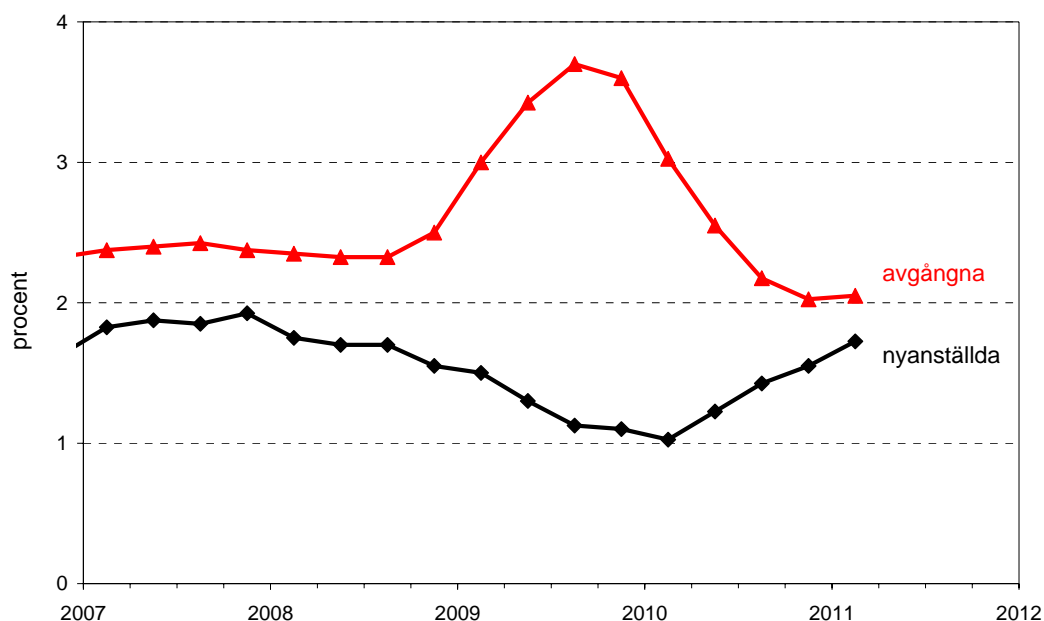
Källa: Egna bearbetningar av data från SCB.

Nyanställningar och vakanser

SCB:s Kortperiodiska sysselsättningsstatistik innehåller bl a data över antalet personer som nyanställs tills vidare inom industrin och även antalet som lämnar tillsvidareanställningar. Någon motsvarande statistik för nyanställningar och avgångar av visstidsanställda inom industrin finns tyvärr inte.

Diagram 5.2 redovisar säsongrensad och trendad utveckling av antalet nyanställda och avgångna tillsvidareanställda i relation till det totala antalet tillsvidareanställda inom industrin. Den studerade perioden startar 2007. Nyanställningsfrekvensen låg på motsvarande knappt 2 procent per kvartal fram till den ekonomiska krisen som kom mot slutet av 2008. Nu sjönk frekvensen ner till motsvarande 1 procent per kvartal i början av 2010. Ett år senare är dock nyanställningsfrekvensen tillbaka på 2007 års nivå. Detta nära nog fördubblade nyanställningsfrekvensen är anmärkningsvärd eftersom den har skett på så kort tid.

Diagram 5.2 Antalet avgångna och nyanställda tillsvidareanställda i relation till totala antalet tillsvidareanställda inom industrin, kvartalsdata 2007:1-2011:1, glidande medelvärde

Källa: Egna bearbetningar av data från SCB.
Anm. Medelvärdet är beräknat för de senaste fyra kvartalen.

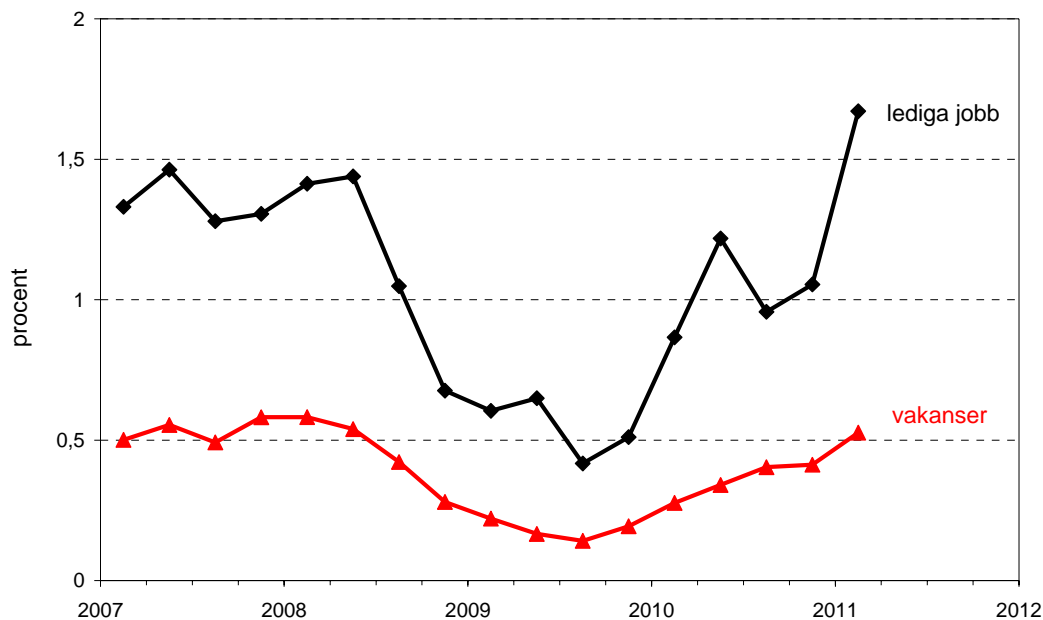
Avgångsfrekvensen har generellt sett varit högre än nyanställningsfrekvensen under hela perioden. Detta återspeglar givetvis att antalet industrianställda har minskat. Under sista kvartalet 2008 inleddes en relativt kraftigt ökning av avgångarna. Toppen nåddes i mitten av 2010. Sedan dess har avgångsfrekvensen fallet tillbaka till motsvarande 2 procent per kvartal i början av 2011. Skillnaden mellan nyanställningar och avgångar har inte sedan 2007 varit så liten som nu.

Till de tillsvidareanställdas nyanställningar och avgångar kan läggas utvecklingen av nyanställningar och avgångar av visstidsanställda inom industrin. Dessa nyanställningar måste ha varit större än avgångarna under det senaste året eftersom det totala antalet anställda inom industrin har ökat.

Graden av brist på arbetskraft är ett annat sätt att söka mäta förändringarna av efterfrågan på arbetskraft inom industrin. Diagram 5.3 redovisar antalet lediga jobb och vakanser inom industrin i relation till det totala antalet sysselsatta inom industrin. Vakansdata kommer från SCB:s Konjunkturstatistik över vakanser. Vakanserna inom industrin nådde en botten tredje

kvartalet 2009.²⁸ Sedan dess har vakanserna i relation till det totala antalet sysselsatta inom industrin ökat trendmässigt. I början av 2011 är vakanskvoten tillbaka på den nivå som den var på under 2007 och början av 2008.

Diagram 5.3 Antalet lediga jobb och vakanser i relation till totala antalet sysselsatta inom industrin, kvartalsdata 2007:1-2011:1

Källa: Egna bearbetningar av data från SCB.

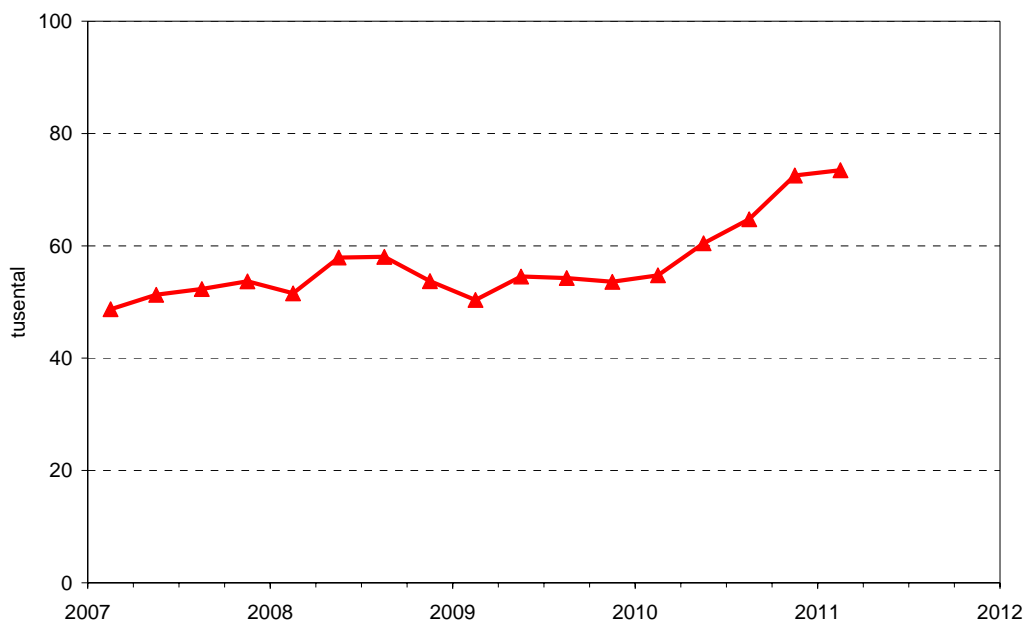
Antalet lediga jobb i relation till totala antalet industrissysselsatta uppvisar ett liknande mönster som vakanserna. Kvoten har mer än tredubblats sedan bottennivån tredje kvartalet 2009. Det är särskilt värt att notera att kvoten under första kvartalet 2011 till och med ligger högre än under 2007.

Lediga arbeten kan temporärt utföras av vikarier eller personal inhyrd från bemanningsföretag. I SCB:s Kortperiodiska sysselsättningsstatistik kan man återfinna data över antalet anställda i branschen för personaluthyrningsföretag, rekryteringsföretag och arbetsförmedlingar. Det går tyvärr inte att få en mer finfördelad statistik där enbart sysselsättningen i personaluthyrningsföretag särredovisas.

Som framgår av Diagram 5.4 uppgick antalet anställda i personaluthyrningsföretag, rekryteringsföretag och arbetsförmedlingar till 50 000 – 60 000 under perioden 2007-2009. Den ekonomiska krisen påverkade endast antalet anställda marginellt. Det senaste året har inneburit ett kraftigt trendbrott. Antalet anställda i personaluthyrningsföretag och övriga företag i branschen har snabbt ökat till över 70 000 personer. Hur många av dessa anställda som är uthyrda till uppgifter inom industrin finns det inga uppgifter om.

²⁸ Skillnaden mellan ett ledigt jobb och en vakans är att ett ledigt jobb tillfälligt kan utföras av en anställd som ska sluta, av en vikarie, av en anställd från ett bemanningsföretag etc. En vakans är ett ledigt arbete som inte utförs av någon.

Diagram 5.4 Antal anställda i personaluthyrningsföretag, rekryteringsföretag, arbetsförmedlingar etc., kvartalsdata 2007:1-2011:1

Källa: SCB, Kortperiodisk sysselsättningsstatistik.

Varsel, ofrivilliga avgångar och arbetslöshet

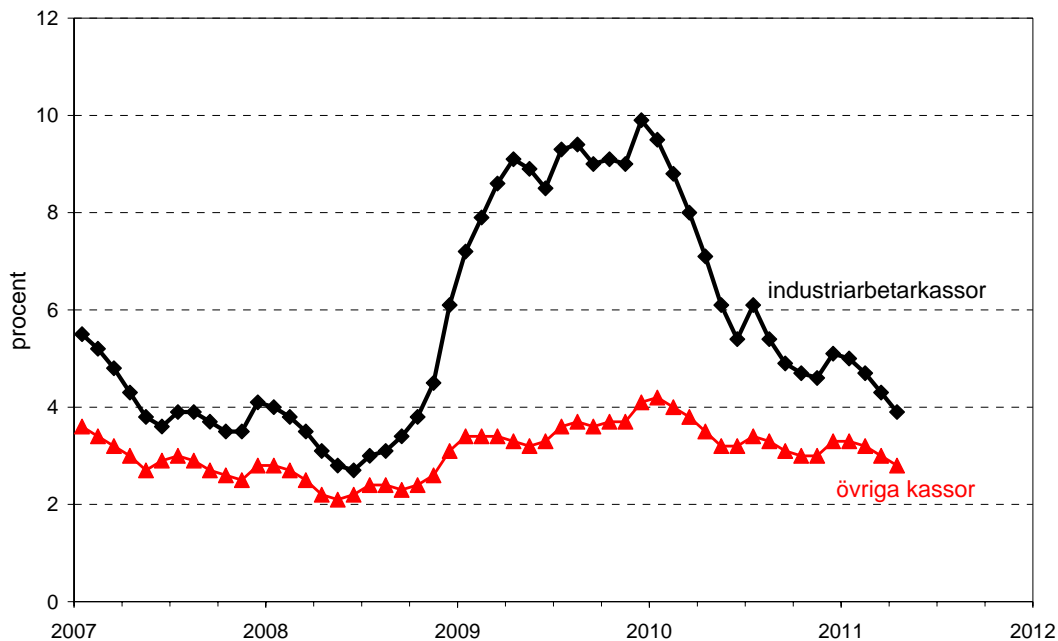
Avgångar kan vara frivilliga. Under goda tider med hög efterfrågan på arbetskraft, som visar sig i många lediga jobb och vakanser, är det sannolikt att de frivilliga avgångarna ökar. Men avgångar kan också vara ofrivilliga, t ex i samband med friställningar. Antalet ofrivilliga avgångar påverkas bl a av i vilken utsträckning varsel om uppsägning fullföljs. Tyvärr finns inga återkommande undersökningar av fullföljandegraden av varsel. Det är därför svårt att veta om och när de varsel vi såg under den ekonomiska krisen verkligen fullföljdes.

Information om antalet arbetslösa kassamedlemmar kan dock ge en viss vägledning om vad som har hänt dem som fick lämna tillsvidareanställningar inom industrin. Ett problem är att det visserligen finns arbetslöshetskassor som framför allt har sina medlemmar inom industrin. Men detta gäller enbart industriarbetare. De naturliga arbetslöshetskassorna för industritjänstemän har medlemmar inom många olika branscher.

Diagram 5.5 visar hur andelen arbetslösa kassamedlemmar har utvecklats under de senaste åren, dels inom industrikassorna²⁹, dels inom övriga arbetslöshetskassor. Som framgår av diagrammet ökade andelen arbetslösa medlemmar i industrikassorna snabbt i början av 2009. I februari 2009 var 8 procent av medlemmarna i industrikassorna arbetslösa. Någon motsvarande ökning skedde inte för medlemmarna i övriga kassor. Under första delen av 2010 minskade arbetslösheten i industrikassorna snabbt. I april 2011 var andelen arbetslösa kassamedlemmar i industrikassorna nere på 4 procent. Motsvarande andel för övriga arbetslöshetskassor var knappt 3 procent.

²⁹ Följande arbetslöshetskassor: GS, IF Metals, Livsmedelsarbetarnas och Pappersindustriarbetarnas.

Diagram 5.5 Andelen arbetslösa kassamedlemmar, månadsdata 2007:1-2011:4

Källa: Egna bearbetningar av data från Arbetsförmedlingen

5.2 En arbetsmarknad på rätt väg – eller?

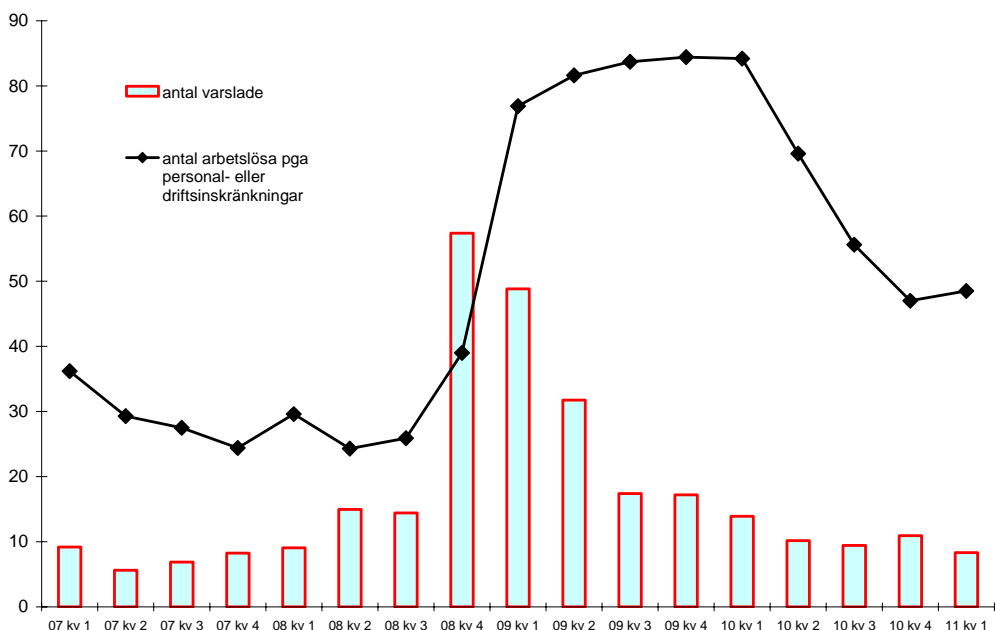
Arbetslöshet

SCB:s Arbetskraftsundersökningar har viss information om dem som blivit arbetslösa på grund av personal- och driftsinskränkningar. Data gäller hela arbetsmarknaden, det finns ingen separat redovisning av antalet personer som blivit arbetslösa på grund av personal- och driftsinskränkningar inom industrin.

Av Diagram 5.6 framgår att antalet personer som var arbetslösa på grund av personal- och driftsinskränkningar sjönk nära nog trendmässigt fram till tredje kvartalet 2008. Därefter skedde ett trendbrott. Under fjärde kvartalet 2008 steg antalet arbetslösa efter personal- och driftsinskränkningar för att närmast explodera under det följande kvartalet. Antalet arbetslösa efter personal- och driftsinskränkningar fortsatte att öka något de följande fyra kvartalen.

Nu har utvecklingen vänt. Under det senaste året har antalet minskat halverats. Men antalet arbetslösa efter personal- och driftsinskränkningar är ännu inte tillbaka på 2007 års nivå. Frågan är varför arbetslösheten inte har gått ner mer.

Diagram 5.6 Antal varslade och antalet arbetslösa pga. personal- och driftsinskränkningar, kvartalsdata 2007:1-2011:1, tusental

Källor: Egna bearbetningar av data från Arbetsförmedlingen och SCB.

Arbetslösheten kan öka på två olika sätt. Inflödet till arbetslöshet kan öka eller också kan utflödet ur arbetslöshet minska med längre arbetslöshetstider som följd. Antalet varsel kan ge en indikation om vad som kan komma att ske med inflödet till arbetslöshet. Som framgår av diagrammet föregicks arbetslöshetsökningen under det första kvartalet 2009 av en mycket kraftig ökning av antalet varsel det föregående kvartalet.

Sedan dess har antalet varsel gått ner avsevärt. Samtidigt har antalet arbetslösa efter personal- och driftsinskränkningar inte minskat i motsvarande grad. Eftersom inflödet har gått ner måste detta därför bero på att arbetslöshetstiderna blivit längre för dem som har friställts. Första kvartalet 2007 var den genomsnittliga arbetslöshetstiden för denna grupp 38 veckor. Två år senare när krisen slagit igenom, första kvartalet 2009, var den endast 23 veckor. Första kvartalet 2011 hade den genomsnittliga arbetslöshetstiden för denna grupp fördubblats, den senaste noteringen är hela 46 veckor. Det finns med andra ord en grupp friställda som riskerar att bli långtidsarbetslösa.

Avslutad arbetslöshet innebär inte nödvändigtvis arbete. Tabell 5.2 redovisar flödena på den svenska arbetsmarknaden under första kvartalet 2011. Knappt 97 procent av dem som hade tillsvidareanställning i slutet av det första kvartalet 2011 hade det också i slutet av det föregående kvartalet. De allra flesta av dem som fick tillsvidareanställning under första kvartal var tidigare visstidsanställda. Detta flöde motsvarade drygt 2 procent av de tillsvidareanställda eller i absoluta tal 76 000 personer. Endast 0,4 procent av de tillsvidareanställda under första kvartalet 2011 kom från arbetslöshet under föregående kvartal.

Tabell 5.2 Flöden på den svenska arbetsmarknaden under första kvartalet 2011

		kvartal 1, 2011				
		tillsvidare- anställda	visstids- anställda	företagare	arbetslösa	ej i arbetskraften
kvartal 4, 2010	tillsvidareanställda, %	96,9	5,5	1,7	4,8	1,4
	visstidsanställda, %	2,2	72,4	0,7	13,1	2,9
	företagare, %	0,1	0,5	96,2	0,7	0,2
	arbetslösa, %	0,4	11,2	0,8	54,5	2,7
	ej i arbetskraften, %	0,4	10,3	0,7	26,8	92,9
antal personer, tusental		3 462	607	482	401	2 104

Källa: Egna bearbetningar av data från SCB.

Drygt 11 procent av de visstidsanställda i slutet av första kvartalet (53 000 personer) kom från arbetslöshet det tidigare kvartalet. Drygt 10 procent av de visstidsanställda i slutet av första kvartalet var inte med i arbetskraften det föregående kvartalet.

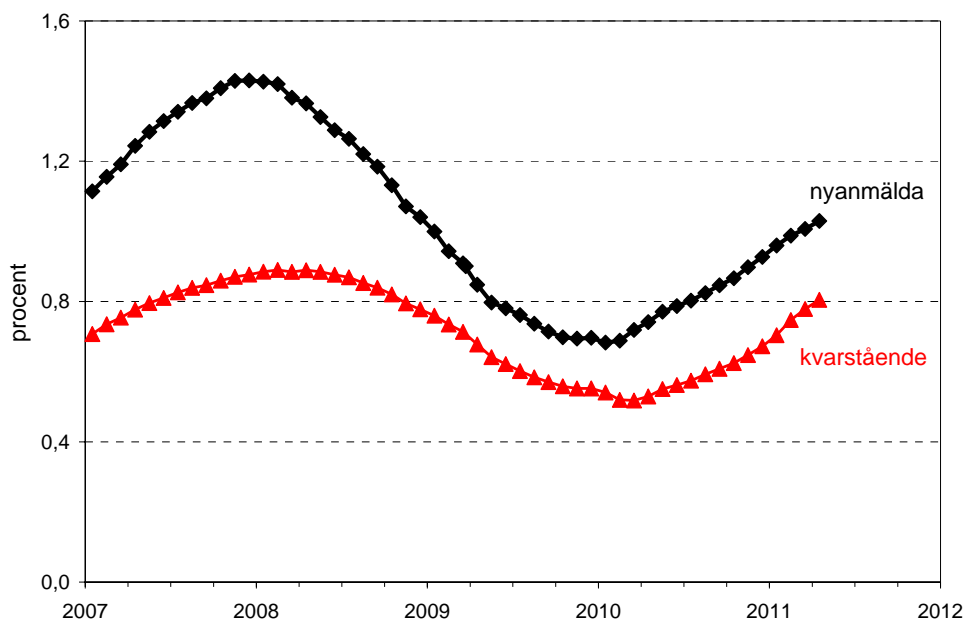
Knappt 55 procent av de arbetslösa var så också det föregående kvartalet. Det största inflödet till arbetslöshet kom från ej i arbetskraften, det motsvarade 27 procent eller 108 000 personer. Detta antyder att den latent arbetslösheten har minskat när konjunkturen har förbättrats. Drygt 13 procent av de arbetslösa var visstidsanställda under det föregående kvartalet. Betydligt färre kom från tillsvidareanställningar.

Lediga platser

Antalet lediga jobb och vakanser inom industrin redovisades i avsnitt 5.1. Ett problem med denna statistik är att den inte så frekvent. Arbetsförmedlingens månadsstatistik över antalet nyanmälda och kvarstående platser är ett alternativ om man vill ha mer frekventa data. Samtidigt ska påpekas att industrin inte särredovisas i denna statistik och att inte alla lediga platser anmäls till Arbetsförmedlingen. Det visar sig dock att Arbetsförmedlingens platsstatistik på ett bra sätt approximerar utvecklingen på hela arbetsmarknaden.

Diagram 5.7 visar antalet nyanmälda och kvarstående platser i relation till arbetskraften under de senaste åren för hela ekonomin. Siffrorna är trendade och säsongrensade. Av diagrammet framgår att antalet nyanmälda platser i relation till arbetskraften nådde en topp i början av 2008, se den övre linjen. Andelen nyanmälda platser var då drygt 1,4 procent per månad. Botten nåddes i januari 2010 då antalet nyanmälda platser per månad var nere på knappt 0,7 procent. Sedan dess har andelen nyanmälda lediga platser ökat trendmässigt upp till motsvarande 1 procent per månad.

Diagram 5.7 Antalet nyanmälda och kvarstående lediga platser i relation till arbetskraften, månadsdata 2007:1-2011:4, glidande medelvärde

Källor: Egna bearbetningar av data från Arbetsförmedlingen och SCB.
Anm. Medelvärdet är beräknat för de senaste tolv månaderna.

Antalet kvarstående platser i slutet av månaden i relation till arbetskraften nådde en topp i februari 2008 med en andel på nära 0,9 procent. I samband med den ekonomiska krisen sjönk andelen kvarstående lediga platser. Botten nåddes i mars 2010. Den senaste noteringen i april 2011 visar att antalet kvarstående lediga platser i relation till arbetskraften nu ligger på 0,8 procent.

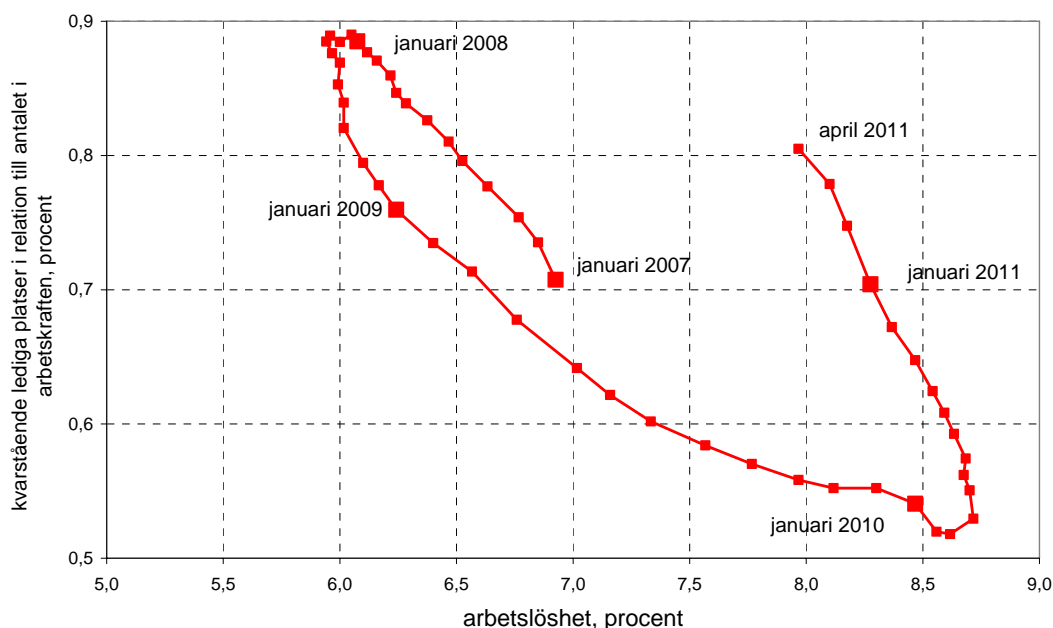
Av diagrammet kan man också dra slutsatsen att nyanmälda platser besätts relativt snabbt eftersom antalet kvarstående platser vid månadens slut är lägre än antalet nyanmälda under månaden.

Beveridge-sambandet – relationen mellan arbetslöshet och lediga platser

Diagram 5.8 visar den s.k. *Beveridge-kurvan*³⁰ för Sverige, dvs. sambandet mellan antalet arbetslösa och antalet kvarstående lediga platser som andel av antalet personer i arbetskraften. Serierna är trendade och säsongrensade. Krisen under 2009 syns tydligt: Arbetslösheten steg från drygt 6 procent i januari 2009 till 8,5 procent ett år senare. Samtidigt minskade andelen kvarstående platser från ca 0,75 till ca 0,55.

³⁰ William Beveridge, 1879-1963, var en brittisk ekonom som i boken *Full Employment in a Free Society*, publicerad 1944, framhöll att det finns ett negativt samband mellan arbetslöshet och vakanser. Det rörde sig om en samvariation, inte ett orsakssamband. Sambandet mellan arbetslöshet och vakanser kom med tiden att kallas Beveridge-kurvan när det visades grafiskt.

Diagram 5.8 Beveridge-kurvan, månadsdata 2007:1-2011:4, glidande medelvärden

Källor: Egna bearbetningar av data från Arbetsförmedlingen och SCB.
Anm. Medelvärdet är beräknat för de senaste tolv månaderna.

Den ekonomiska återhämtningen har medfört att andelen kvarstående platser i januari 2011 var tillbaka på samma nivå som i januari 2007. Arbetslösheten i januari var dock nästan en och en halv procent högre än arbetslösheten i januari 2007.

Arbetsmarknadens funktionssätt har i denna mening försämrats betydligt. Vad kan då ha orsakat denna försämring? En möjlighet är att själva matchningen på arbetsmarknaden har försämrats. En annan förklaring kan vara bristande överensstämmelse mellan de arbetslösa faktiska kvalifikationer och de kvalifikationer som de lediga platserna kräver.

5.3 Avslutning

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att arbetsmarknadsläget för de anställda inom industrin under den ekonomiska krisen försämrades tidigare, snabbare och kraftigare än arbetsmarknadsläget på övriga delar av den svenska arbetsmarknaden. Detta är ett uttryck för att industrin är betydligt mer internationellt konkurrensutsatt än övriga branscher. Varsel om uppsägningar var mer frekventa inom industrin eftersom man där har en högre andel av de anställda som är tillsvidaranställda.

Tiden sedan början av 2010 har präglats av stabilisering och återhämtning. Antalet anställda inom industrin minskade med 90 000 under krisen. Utvecklingen har nu vänt. Sedan början av 2010 har antalet industrianställda ökat med 10 000 fram till idag.

Det finns flera andra positiva tecken på arbetsmarknaden för industrin som sammantagna antyder framtida expansion. Andelen lediga jobb och andelen vakanser inom industrin är exempelvis idag högre än någon gång sedan 2007.

När det gäller de tillsvidareanställda inom industrin är andelen avgångna den lägsta sedan 2007. Nyanställningsandelen är nästan lika hög som avgångsandelen. Gapet dem emellan har inte varit mindre sedan 2007.

Ytterligare ett tecken på stabilisering är att andelen arbetslösa kassamedlemmar är på väg ner till den nivå som den hade i mitten av 2008 då den var som lägst sedan 2007.

Det finns dock ett stort arbetsmarknadsproblem som inte är specifikt för industrin utan handlar om hela arbetsmarknaden. Det finns tecken som tyder på att matchningen på arbetsmarknaden inte fungerar lika väl som vid den förra konjunkturuppgången 2007. De lediga platserna är idag lika många som de var då. Samtidigt är arbetslösheten idag 1½ procentenhet högre än den var motsvarande tid under 2007.

6. Återhämtning med fortsatta risker

Läget i världsekonomin har i flera avseenden förbättrats i snabbare takt än vad som kunde förutspås för några år sedan. Världshandeln har återhämtat sig och situationen på finansmarknaderna har blivit mer normala. De flesta prognoser tyder på att återhämtningen fortsätter i måttlig takt de närmaste åren. Fortfarande återstår dock en rad hot och risker av olika karaktär:

- Vissa risker är knutna till kvarstående globala spänningar som skillnader i tillväxttakter och obalanser i handeln. Fortsatt stora obalanser i t ex handeln mellan Kina och USA riskerar att driva fram protektionistiska åtgärder som skulle hämma global tillväxt och handel. Obalanserna kan också leda till en förtroendekris för USA och för dollarn som global reservvaluta. Detta kan i sin tur leda till en generell uppgång i det globala ränteläget.
- Andra risker är knutna till efterverkningar av krisen; framförallt fortsatt växande offentliga skulder. Statskulden i OECD-området som helhet väntas nästa år stiga över 100 procent av BNP för första gången sedan åren kring andra världskriget. Akuta hot om statsfinansiell kollaps i Grekland, men också allvarliga problem i andra euroländer som Portugal, Irland och i viss mån Spanien kan skapa stor finansiell oro och riskera en ny bankkris med stora effekter. Därtill ökar pressen på stora länder som USA och Japan att genomföra besparingar för att undvika allvarliga förtroendeproblem.
- En annan typ av risker är kopplade till den reformering av det internationella finansiella systemet som genomförs i efterdyningarna av finanskrisen. Till exempel kommer det s k Basel III-systemet att gradvis implementeras fram till 2018. Syftet är att göra banksystemet mer robust och därmed minska riskerna för nya finansiella kriser. Priset för detta kommer att bli något högre räntenivåer och lägre tillväxt under en övergångsperiod. Det är dock svårt att i förhand bedöma effekterna av så stora förändringar i det finansiella regelsystemet som kommer att genomföras.

I detta kapitel diskuteras utsikterna för tillväxt och inflation de närmaste åren och några av de dominerande riskerna. Kapitlet avslutas med en diskussion om Sveriges roll i återhämtningsförloppet och förutsättningarna för en fortsatt uppgång.

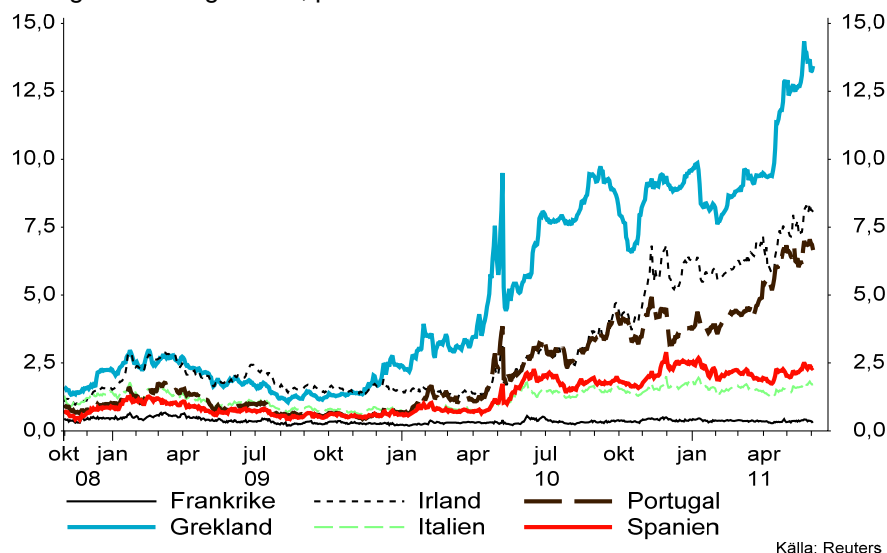
6.1 Känslig normaliseringsprocess för den ekonomiska politiken

Omställningen av den ekonomiska politiken från en situation med stora budgetunderskott och växande statskuld samt styrräntor nära noll i kombination kvantitativa stimulanser från centralbankerna kommer inte att bli lätt. Att ligga kvar för länge med stimulanspolitiken innebär allt större skulduppbyggnad med åtföljande risker för trovärdighetsproblem för finanspolitikens del. När det gäller penningpolitiken finns risker för nya finansiella bubblor och felallokeringar om nollräntepolitiken och de kvantitativa stimulanserna permanentas. Å andra sidan är det svårt att veta hur känsliga ekonomierna är för en förändring i åtstramande riktning. I ett läge då inga direkta inflationshot finns och då återhämtningen fortfarande verkar vara bräcklig finns det också starka skäl för att avvakta.

Den akuta statsfinansiella krisen i perifera euroländer har nu nått en ny fas där en skuldrekonstruktion för framförallt Grekland rycker allt närmare. Det grekiska saneringsprogrammet har inte genomförts på ett sätt som IMF och andra euroländer finner acceptabelt. Samtidigt tycks den grekiska oppositionen inte vara beredd på ytterligare åtgärder och det folkliga missnöjet med regeringens politik ökar i styrka. Därmed står man inför ett

akut dilemma när det gäller den fortsatta strategin. Oklarheterna avseende vilka effekter en skuldnedskrivning skulle få för andra krisdrabbade länder som Irland och Portugal samt för det europeiska banksystemet i stort gör att situationen innebär en risk för hela den globala utvecklingen.

Diagram 6.1 Räntespread mot Tyskland,
10-åriga statsobligationer, procentenheter.

Källa: Reuters

Tabell 6.1 Offentligt budgetsaldo, procent av BNP

	2010	2011	2012	Skuld*
USA**	-8,8	-9,9	-7,4	101,5
Japan	-9,5	-10,5	-9,8	235,0
Storbritannien	-9,7	-8,0	-6,5	95,0
Eurozonen	-6,2	-4,5	-3,5	93,5
OECD	-7,5	-6,0	-4,6	102,8

*Bruttoskuld år 2012 **Federalt underskott

Källa: EU-kommissionen, OECD; SEB

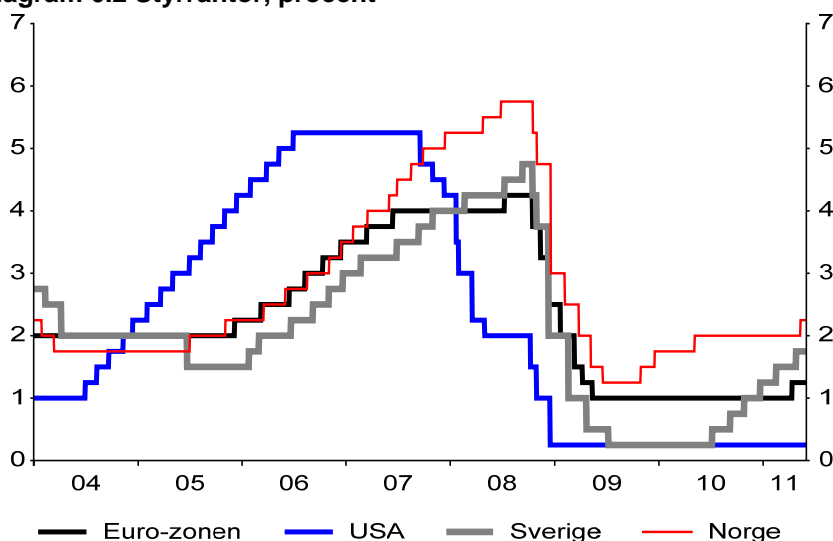
Statsfinansiella problem innebär också ett bredare hot mot återhämtningen. Underskotten förblir stora och statsskulden i OECD-området som helhet ser ut att passera 100 procent av BNP nästa år; den högsta nivån sedan andra världskriget. Tidigare präglades rekommendationer från bl a OECD och IMF i viss mån av oron för att den bräckliga återhämtningen skulle kunna hotas av en alltför synkroniserad åtstramningspolitik. Nu börjar varningarna bli tydligare, bl a från kreditvärderingsinstitut, att även stora länder kan få problem med galopperande statskulder om åtgärder skjuts alltför långt framåt i tiden. Bland de större länderna är det hittills bara Storbritannien som har beslutat om ett större besparingspaket. I Tyskland och Frankrike genomförs mycket måttliga besparingar. I USA tycks en förändring i riktning mot större ansvarstagande i finanspolitiken sent omsider vara på gång. Bl a har president Obamas nyligen tagit initiativ till att mejsla ut lagförslag som ger riktlinjer för uthålliga statsfinanser och en ny skuldbroms (automatiska nedskärningar). I Japan har istället regeringen beslutat om nya satsningar för att stödja återuppbyggnaden efter naturkatastroferna. Sammantaget tyder nuvarande planer på att finanspolitiken går från att ge en marginell åtstramande effekt i år till att nästa år ge en negativ tillväxtimpuls på mellan 1½ och 2 procentenheter.

Penningpolitiken ställs nu inför utmaningar när det gäller att hantera olika riskfaktorer. Att stigande energipriser pressar upp inflationstakten samtidigt som det suger kraft ur återhämtningen utgör ett klassiskt dilemma för centralbankerna. I en sådan situation blir inflationsförväntningarna extra viktiga att följa. Centralbankerna kan normalt räkna med att den direkta inflationseffekten till följd av stigande råvarupriser klingar av. Huvudrisken är i stället att övervältringar sker till en bredare pris- och lönespiral. Detta gäller speciellt i en situation där resursutnyttjande börjar närma sig mer normala nivåer.

I Europa står centralbanken (ECB) inför uppgiften att väga inflationsriskerna i den snabbt växande tyska ekonomin mot de allvarliga problemen i Sydeuropa. Stigande råvarupriser fick ECB att oväntat börja flagga för räntehöjningar som ett medel att undvika spridningseffekter. ECB genomförde också en första höjning i april och har sedan aviserat ytterligare höjningar. Lanseringen av stödmekanismen (ESFS/ESM) för att stabilisera situationen i de krisdrabbade länderna tolkades i viss mån som en öppning för ECB att kunna använda räntevapnet på ett mer traditionellt sätt i inflationsbekämpningen.

I USA står centralbanken Federal Reserve inför uppgiften att koordinera eventuella räntehöjningar med avvecklandet av den icke-konventionella penningpolitiken i form av kvantitativa lättnader (köp av stats- och bostadsobligationer). Hittills planerade obligationsköp slutförs i juni. Därefter har de flesta varit inriktade på att centralbanken ska övergå till att återinvestera förfallande lån och ränteersättningar, vilket de facto innebär en försiktig åtstramning. Marknadssprissättningen har sedan tytt på att räntehöjningar påbörjas en bit in i 2012. Den senaste tidens svaga statistik i kombination med ökad osäkerhet i Europa har dock inneburit att förväntningarna på Fedräntehöjningar under 2012 i hög grad försvunnit.

Diagram 6.2 Styrräntor, procent

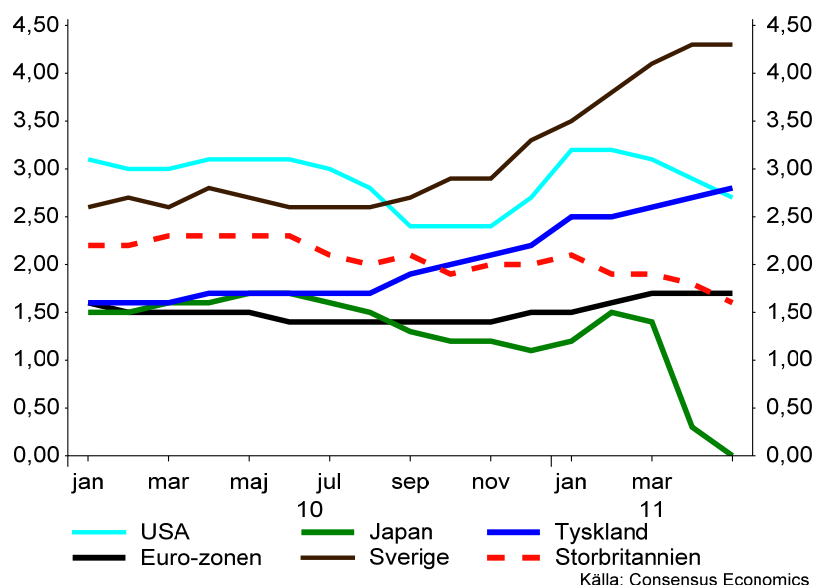
6.2 Världsekonomin återhämtar sig i olika takt

De flesta bedömningar tyder på att återhämtningen i världsekonomin fortsätter de närmaste åren, trots olika risker. BNP-tillväxten 2011 ser dock ut att dämpas något jämfört med 2010. Detta beror på flera faktorer som t ex stigande råvarupriser och effekter av de japanska naturkatastroferna. Återhämtningen har också nått en mer mogen fas där kraften från lagercykeln mattas.

BNP-tillväxten i USA saktade in första kvartalet och ledande indikatorer tyder på en fortsatt avmattning. Detta har bidragit till att BNP-prognoserna enligt Consensus Economics justerats ned de senaste månaderna. De japanska naturkatastroferna har också fått större effekter än vad många tidiga bedömningar indikerade. Mellan mars och maj har konsensusprognosen för BNP-tillväxten 2011 för Japan reviderats från 1,4 till 0 procent. Spridningseffekter till omvärlden i form av störda leveranskedjor har också blivit större än väntat, vilket är en av förklaringarna till den amerikanska inbromsningen. Även tillväxtutsikterna i Storbritannien och i de krisdrabbade länderna i Sydeuropa har justerats ned den senaste tiden.

Diagram 6.3 BNP-prognoser för 2011 enligt konsensus

Procentuell förändring, bedömningar vid olika tidpunkter

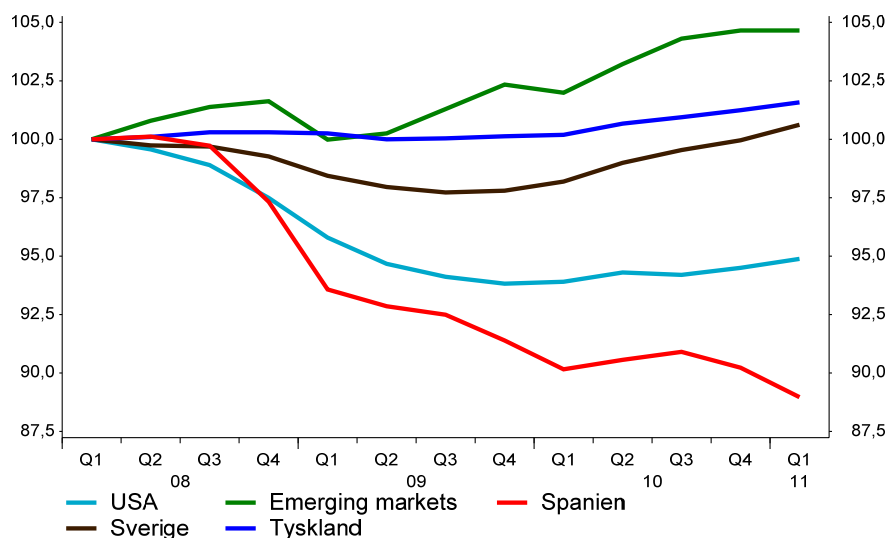

BNP-prognoserna för t ex Tyskland och Sverige har dock rört sig i motsatt riktning och fortsatt att justeras uppåt. Visserligen dämpas tillväxten något jämfört med 2010, men mönstret att de länder som drabbades hårdast av krisen i bank- och bostadssektorn får en trögare och bräckligare återhämtning har förstärkts den senaste tiden. Detta gäller framförallt utvecklingen på arbetsmarknaden. I Tyskland och Sverige överstiger nu antalet sysselsatta den nivå som gällde före krisen, medan sysselsättningsnivån i USA fortfarande ligger 5 procent under förkrisnivån. Bilden av en världsekonomi som går i olika takt förstärks påtagligt när man också beaktar utvecklingen i tillväxtekonomierna. Sysselsättningsnivån ligger i ett sammanvägt index för viktiga tillväxtländer nu 5 procent högre än i början på 2008.

För 2012 pekar de flesta bedömningar på att tillväxten i OECD-området kan bli lite starkare än under 2011. Den amerikanska återhämtningen blir då mer självbärande genom att ökad sysselsättning ger utrymme för stigande konsumtion samtidigt som stigande kapacitetsutnyttjande stimulerar investeringar i en situation med mycket starka balansräkningar i företagssektorn. Omslaget i tillväxt mellan 2011 och 2012 blir särskilt tydligt i Japan genom att energiförsörjningen åter normaliseras och genom att återuppbyggnadsarbetet efter naturkatastroferna innebär en extra stimulans för ekonomin. I flera andra länder kommer utbudsfaktorer att bli en allt viktigare restriktion för tillväxtpotentialen. Det gäller t ex Tyskland där arbetslösheten redan nu är den lägsta på 20 år.

Diagram 6.4 Sysselsättning i olika länder

Index 100=kvartal 2008

Källa Reuters EcoWin, SEB

Tabell 6.2 BNP-nivå jämfört med föregående topp

Index 100 = 1 kv 2008

	Botten	Nuläge*
USA	96	101
Eurozonen	95	97
Tyskland	93	99
Storbritannien	94	96
Sverige	93	102
Norge**	98	102
Tillväxtekonomier**	97	110

*Första kvartalet 2011 **Index 100 = 3 kv 2008

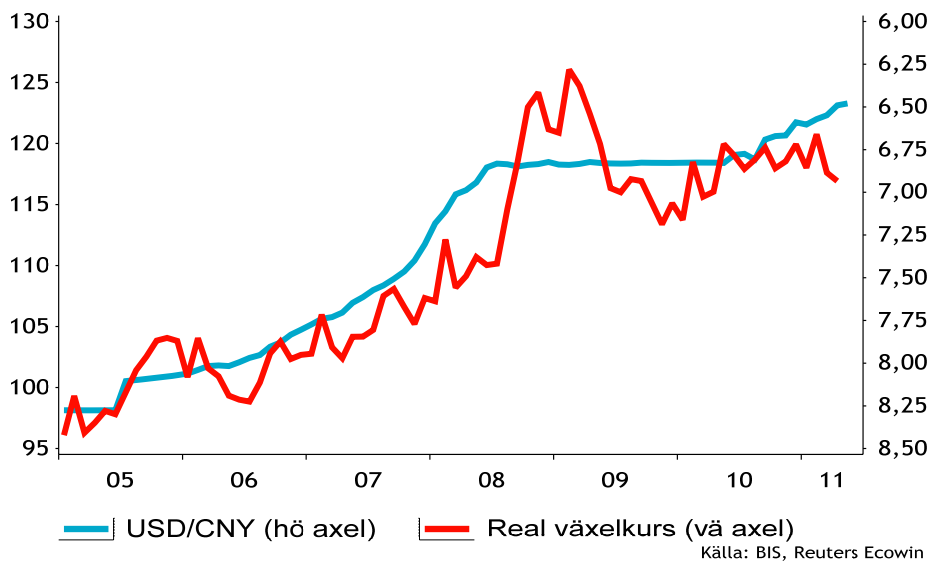
Källa: IMF,SEB

För många tillväxtekonomier är utbudsrestriktioner och överhettningrisker än mer aktuella. Produktionsnivån enligt ett sammanvägt index ligger redan 10 procent över den nivå som gällde innan finanskrisen bröt ut. Det betyder att tillväxtekonomierna ökat sin andel av den globala ekonomin relativt kraftigt de senaste åren.

Stigande inflation, främst orsakad av högre matpriser, har i många länder lett till betydande räntehöjningar. Fortfarande ligger dock realräntan på en förhållandevis låg nivå. Även andra instrument, som kreditregleringar har används för att kyla av ekonomin. Många länder tycks också i högre grad än tidigare se en apprecierande valuta som ett acceptabelt instrument för att mildra inflationsuppgången. Tidigare dominerade oron för att apprecieringens skadeverkningar på exportsidan. De flesta bedömare ser relativt goda utsikter för att en måttlig ekonomisk-politisk åtstramning ska bidra till att säkerställa en mjuklandning i de flesta länder.

Diagram 6.5 Kinas valutautveckling

Yuanen mot USD samt real effektiv växelkurs index 100=jan 2005

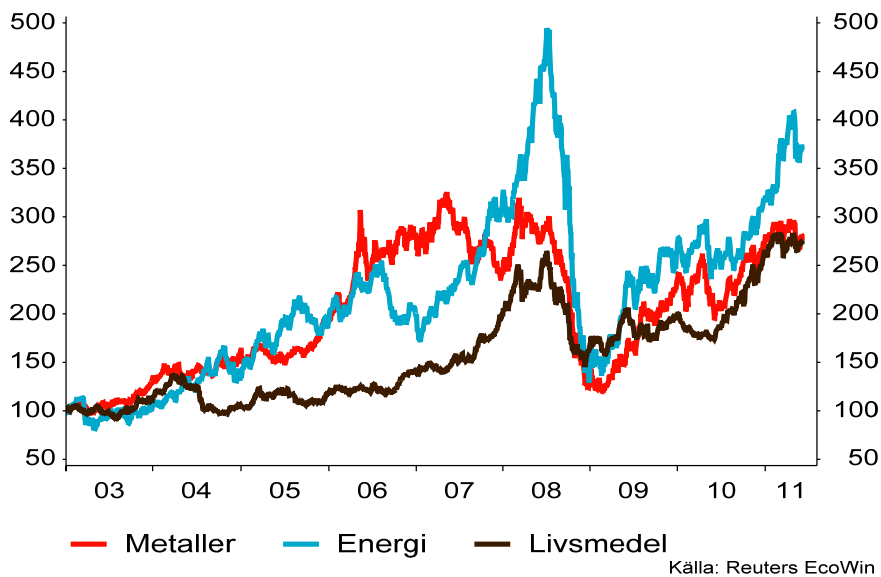
Utvecklingen i Kina är av särskild betydelse med tanke på ekonomins storlek. BNP-tillväxten ser ut att hamna runt 9 procent i år och över 8 procent nästa år. En långsammare exportexpansion bidrar till en dämpning jämfört med fjolårets BNP-tillväxt på drygt 10 procent, men tillväxten överstiger målen i den nya femårsplanen. Detta i kombination med stigande inflation har medfört att centralbanken fortsatt att höja styrräntan. Skärpta reservkrav på bankerna är troligen ett ännu viktigare styrmedel. Reservkraven har höjts fem gånger under 2011 och åtta gånger sedan i november 2010 och ligger nu på 21 procent för de flesta av de större bankerna. Yuanens appreciering gentemot dollarn fortsätter och ligger kring 2 procent sedan årsskiftet. Dollarns försvagning mot andra valutor innebär att den reala effektiva växelkursen ligger nära kursen vid årsskiftet. Den senaste tiden har apprecieringstakten mot dollarn trappats upp. Officiella signaler tyder på att myndigheterna blivit mer benägna att tillåta en snabbare appreciering som ett medel för att dämpa importkostnaderna. De flesta bedömare tror att dessa åtgärder i kombination med ytterligare åtstrammingsmöjligheter ska vara tillräckliga för att säkerställa en mjuklandning av den kinesiska ekonomin.

6.3 Stigande råvarupriser, men fortsatt låg kärninflation i OECD-området

Inflationstakten i Sverige har det senaste decenniet i hög grad samvarierat med omvärldens. Det är därför på sin plats att diskutera några viktiga aspekter av den internationella inflationsmiljön som bakgrund till den svenska analysen. Den globala konjunkturdratiken har bidragit till att diametralt olika inflationshot diskuterats de senaste åren. Såväl deflationsrisker drivna av bristande framtidstro och stora produktionsgap som inflationsrisker orsakade av extremt låga räntor och centralbankernas uppblåsta balansräkningar har vid olika tidpunkter stått i fokus. Under inledningen av 2011 har stigande råvarupriser drivit upp ökningstakten av konsumentpriserna, vilket i viss mån skapat ökat inflationsförväntningarna även på längre sikt. Priser på jordbruksråvaror ligger nu i paritet med tidigare toppnivåer från 2008 (mätt i dollar) medan energipriserna inte nått tillbaka till de höga nivåer som nåddes 2007-2008.

Diagram 6.6 Råvaruprisernas utveckling

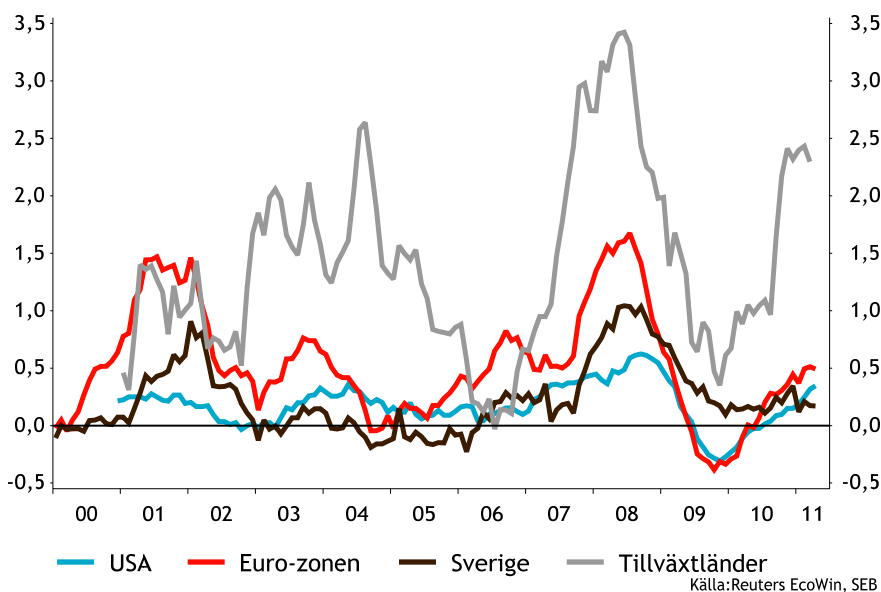
Index januari 2003 = 100

Uppgången i råvarupriser har drivits av en stark efterfrågan från tillväxtekonomier. Men underliggande faktorer förklarar knappast hela prisuppgången. Priserna på jordbruksråvaror har pressats upp av att väderfenomenet La Nina under en ganska lång period bidragit till att försämra skörderesultaten. Oroligheterna i Nordafrika och Mellanöstern har därtill bidragit till att pressa upp oljepriset. Spekulative inslag har också drivit upp priserna, bl a genom den överskottslikviditet som Federal Reserves kvantitativa lättnader skapat. En svagare USD ger också ett pristryck uppåt eftersom råvaror primärt prissätts i dollar och producenterna vill ha kompensation för USD-deprecieringen. Att underliggande efterfråge- och utbudsförhållanden på råvarusidan inte är lika ansträngda som de var under t ex högkonjunkturen 2006-2008 gör att många bedömare räknar med en utplaning eller nedgång av priserna framöver. Råvarupriserna har också vänt nedåt den allra senaste tiden.

Diagram 6.7 Livsmedelspriser

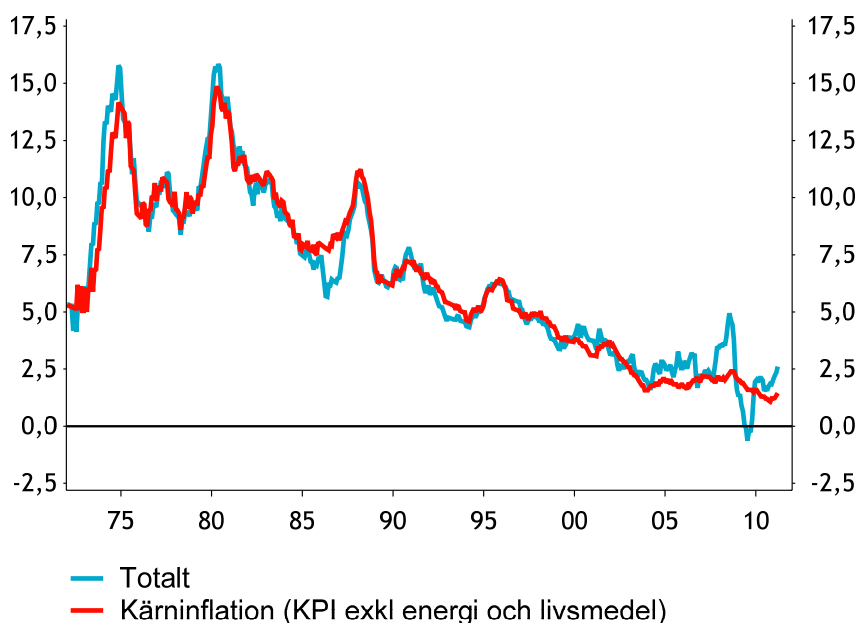
Bidrag till KPI, procentenheter

Effekterna av stigande mat och energipriser varierar mellan olika länder. Naturligt nog betyder **matpriserna** mer i länder med relativt låg BNP/capita. Andelen livsmedel i konsumtionskorgen ligger mellan 30 och 40 procent i många tillväxtekonomier. I Västeuropa ligger andelen runt 15 procent (exkl alkohol och tobak) medan den är så låg som 9 procent i USA. Matprisernas bidrag till inflationen beräknas ligga över 2 procentenheter medan det i USA och Västeuropa endast uppgår till 0,2-0,5 procentenheter; betydligt mindre än vid uppgångsfasen i jordbrukspriser 2008. Genomslaget av energiprisförändringar är däremot större i OECD-länderna än i tillväxtekonomierna. Det beror bl a på att prisregleringar i tillväxtländerna mildrar effekter av fluktuationer på världsmarknaden.

I vilken mån stigande råvarupriser sprider sig till en bredare pris- och löneökningsspiral beror på såväl strukturella faktorer i pris- och lönebildning som graden av resursutnyttjande i ekonomin. De senaste 7-8 åren har sambandet mellan råvarupriser och kärninflation varit ganska svagt. Detta gäller speciellt för energipriser, där spridningseffekterna varit mycket små. Stigande priser på jordbruksprodukter har fått något större effekter på kärninflationen. Starkare konkurrens och stor trovärdigheten för inflationsmålen tycks ha utgjort ett effektivt medel att undvika den typ prisspiraler som framför allt oljeprisuppgången på 1970-talet orsakade. Som framgår av diagram 6.6 spred sig oljeprisuppgången direkt till en bred inflationsuppgång och sedan dominerades pris- och lönebeteendet under flera decennier av stor följsamhet mellan energipriser och övriga priser.

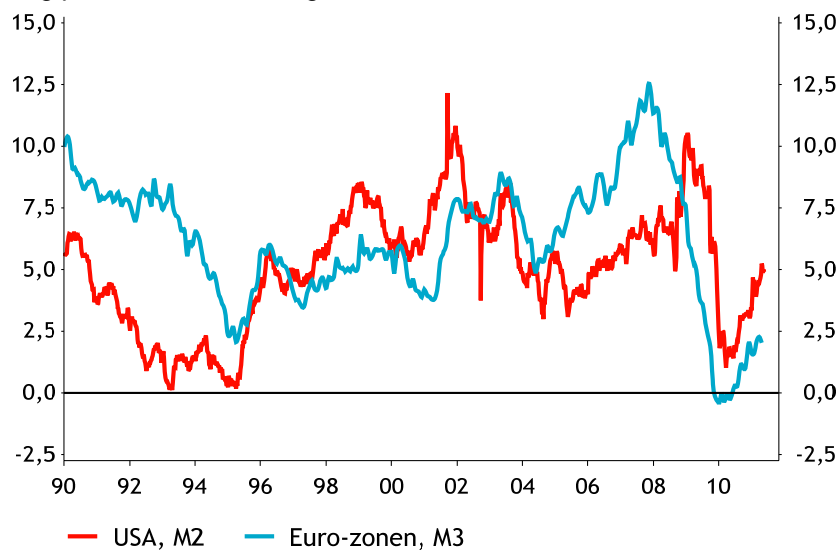
Diagram 6.8 Inflation i OECD-området
Årlig procentuell förändring

Som diskuteras i tidigare avsnitt skiljer sig resursutnyttjandet åt mellan olika regioner i världsekonomin. Speciellt kommer den amerikanska ekonomin att ha gått om lediga resurser under en längre period enligt de flesta bedömningar. I Västeuropa är bilden mer splittrad där främst Tyskland och flera nordiska länder börjar närma sig mer normalt resursutnyttjande. Än så länge är dock det underliggande inflationstrycket lågt i nästan alla OECD-länder. Ökningstakten för enhetsarbetskostnaderna ligger nära nollstrecket i både USA och Västeuropa i genomsnitt som en konsekvens av relativt låga löneökningar och viss cyklisk återhämtning i produktivitetstillväxten. I Storbritannien har dock det svaga pundet bidragit till en ganska bredbaserad uppgång i inflationstakten.

Diagram 6.9 Penningmängd i USA och Eurozonen

Årlig procentuell förändring

Källa: Federal Reserve

Inte heller utvecklingen av inflationsförväntningar och monetära aggregat indikerar några allvarliga inflationshot. Inflationsförväntningarna, så som de kan avläsas på realobligationsmarknaden, steg visserligen något i kölvattnen av Feds likviditetsstimulanser men nådde inte speciellt oroande nivåer. Inflationsförväntningarna har i stället fallit tillbaka markant i samband med den senaste tidens räntenedgång. Det finns därtill få tecken på att centralbankernas, främst den amerikanska centralbanken Feds expansion, av balansräkningen skulle ge upphov till generella inflationsimpulser. Breda penningmängdsaggregat har åter börjat växa, men fortfarande i långsam takt. De signalerar snarare ett visst tillfrisknande på kreditmarknaderna. Fed och andra centralbanker tycks än så länge ha gott om tid att dra tillbaka likviditet om den reala uppgången skulle ta fart på allvar.

Sammantaget tyder således det mesta på att KPI-inflationen i OECD-länderna kommer att falla tillbaka i takt med impulsen från råvarupriserna faller ur jämförelsetalen på årsbasis. För helåret 2011 kommer inflationsuppgången att hamna mellan 2,5 och 3 procent i de flesta länder. För nästa år tyder de flesta prognoser på en dämpning till nivåer som ligger mycket nära implicita eller explicita inflationsmål på 2 procent.

6.4 Fortsatt stark tillväxt i Sverige

Under det senaste året har tillväxtutsikterna i Sverige förbättrats relativt omvärlden. För ett år sedan förutspådde de flesta bedömare att BNP-tillväxten för 2010 och 2011 skulle hamna i paritet med OECD-genomsnittet. Reviderade siffror från Statistiska Centralbyrån visar att BNP-tillväxten nådde 5,7 procent år 2010; mer än dubbelt så mycket som OECD-snittet och betydligt högre än i andra jämförbara länder. Även för 2011 har tillväxtprognoserna gradvis justerats upp. Enligt Consensus Economics ligger nu genomsnittsprognosen på 4,3 procent, men tongivande inhemska prognosmakares bedömningar ligger något högre. Också för 2012 är tilltron till den svenska ekonomin stark, även om bedömningarna börjar skilja sig åt en del. Medan Regeringen och KI tror på en BNP-tillväxt en bit över 3 procent ligger Riksbankens senaste bedömning på 2,3 procent (2,7 procent justerat för antalet arbetsdagar). Det innebär förväntningar om att tillväxten i svensk ekonomi under en ganska lång tid ska avvika påtagligt från de flesta jämförbara länder. Det finns därför goda skäl att diskutera förutsättningarna för

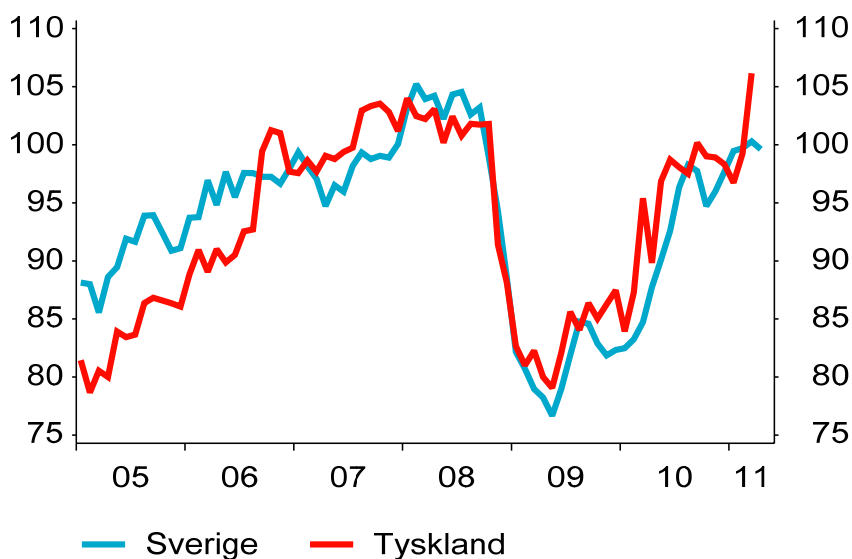
en sådan utveckling. Vår bedömning är att det i huvudsak finns tre olika utmaningar mot de ganska ljusa prognoserna för svensk ekonomi på några års sikt:

- Exporten kan pressas tillbaka av konkurrenskraftsproblem orsakade av ytterligare kronappreciering. En sådan appreciering skulle delvis kunna vara en följd av Riksbanken tvingas höja räntan i betydligt snabbare takt än i de stora OECD-länderna som brottas med svåra problem. Konsekvenserna för exporten skulle naturligtvis förvärras om också den internationella konjunkturutvecklingen blir sämre än väntat.
- Svensk ekonomi kan drabbas av en nedgång på bostadsmarknaden i ett senare skede än i omvärlden. Den snabba återhämtningen var delvis en följd av ett extremt låg ränteläge som möjliggjorde fortsatta prisökningar på bostäder och därmed fortsatt snabb skulduppbyggnad i hushållssektorn. Risken finns att effekten av stigande räntor och förändrat regelsystem i för bostadsfinansieringen underskattas. Erfarenheter från andra länder tyder på att ett stort prisfall får stora konsekvenser för konsumtion och sparande på medellång sikt.
- Restriktioner på ekonomins utbudssida i form av tydligare flaskhalsproblem på arbetsmarknaden riskerar att stoppa expansionen i ett tidigare skede än vad som nu ligger i prognoserna. Konjunkturbarometerns bristtal indikerar t ex att detta kan bli ett problem redan under nästa år.

6.4.1 Exportindustrin rustad för ytterligare valutapress

Under finanskrisens allvarligaste fas fungerade den svaga kronan i viss utsträckning som en krockkudde för svensk ekonomi. Flera argument talar dock för att effekten inte var så stor. Den globala nedgången 2009 var som mest dramatisk på viktiga svenska exportområden som insats- och investeringsvaror. När efterfrågan kollapsade var de konkurrensfördelar som den svaga kronan gav av mindre betydelse för volymutvecklingen. Därefter har den globala återhämtningen istället varit som starkast på motsvarande områden, vilket möjliggjort en snabb exportexpansion trots en påtaglig förstärkning av valutan. En återhämtning för industrins produktivitet har också mildrat kostnadsimpulsen från den starkare kronan. En gynnsam regional profil på exportflödena har bidragit till den starka återhämtningen. Viktiga exportmarknader som Tyskland och de nordiska grannländerna har stått emot krisen väl.

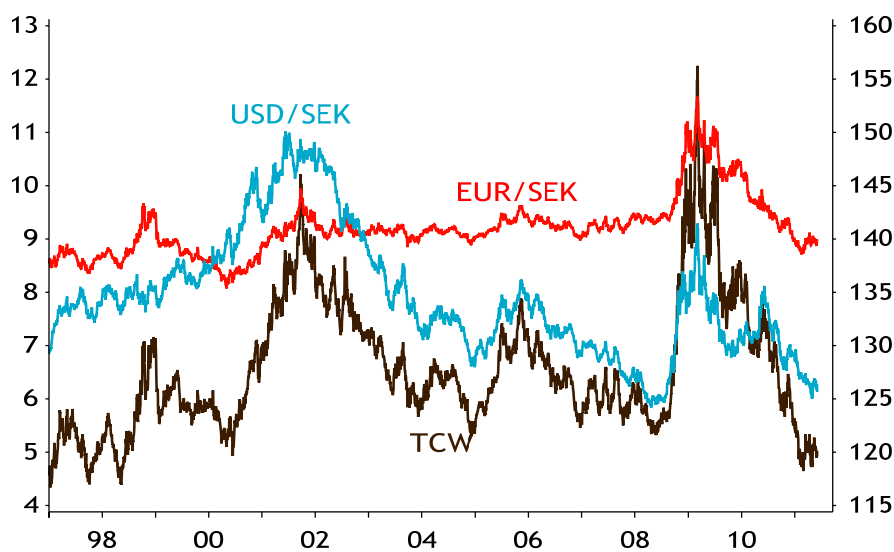
Diagram 6.10 Varuexport
Index 100=2008

Betydelsen av expansiva marknader i Asien har ökat kraftigt de senaste fem åren enligt företagens egna kvartalsrapporter. Samtidigt är exportandelen till krisdrabbade länder i Eurozonen liten. Den höga korrelationen mellan den svenska och tyska exportutvecklingen (se diagram 6.10) under såväl nedgångs- som återhämtningsfasen bekräftar att den geografiska och branschmässiga inriktningen varit viktigare än valutaförändringar.

Exporten har nu återtagit hela fallet från 2008 och 2009. Förtroendeindikatorer för tillverkningsindustrin ligger på en sådan hög nivå att de är förenliga med fortsatt exporttillväxt över trend. I handelsvägda (TCW) termer ligger nu kronan på sin starkaste nivå sedan år 1998. Exportföretagen verkar dock inte alltför pressade av valutans att döma av svaren i olika enkäter; en majoritet uppger att växelkursen inte är något stort problem. Expansiva framtidsplaner som redovisas i kvartalsrapporterna talar i samma riktning. Fortsatt stora överskott i bytesbalansen stödjer därtill bilden av en rimligt värderad valuta. De flesta prognoser landar därför i slutsatsen att exporten kan fortsätta dra nytta av en fortsatt internationell återhämtning, även om kronan skulle förstärkas ytterligare mot euron. Men även om EUR/SEK har en bit kvar till de jämviktsnivåer som många modeller indikerar, innebär den svaga US-dollar i nuläget en extra börda för många företag. Om US-dollarerna skulle fortsätta att försvagas till nivåer över 1,50 för EUR/USD skulle den svenska exportutvecklingen troligen hämmas.

Diagram 6.11 Kronans utveckling mot euro, dollar och handelsvägt

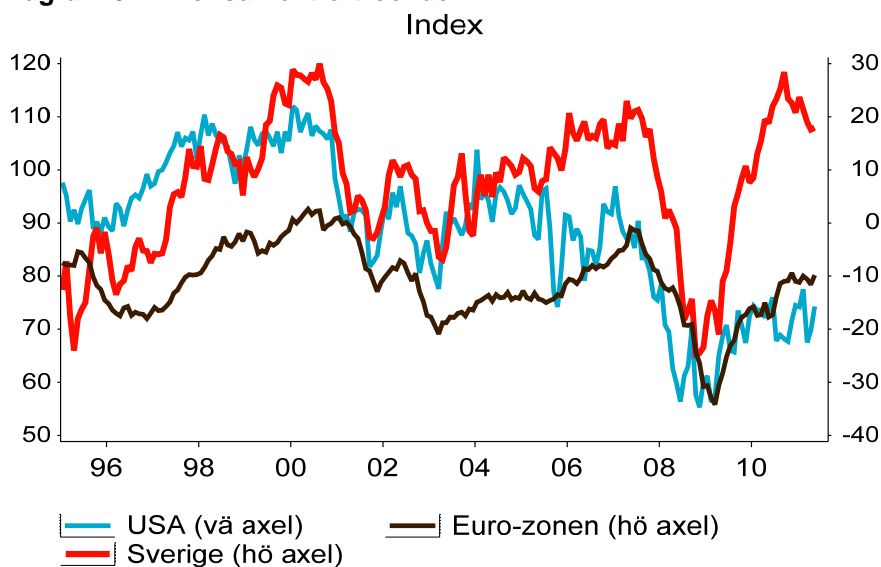
Källa: Reuters EcoWin

6.4.2 Räntehöjningar biter

Starkare inhemsk efterfrågan har varit en viktigare förklaring än exporten till skillnaden i BNP-tillväxt mellan Sverige och OECD-området. Det finns flera faktorer som kan förklara varför svackan i den inhemska efterfrågan, framför allt på konsumtionsidan, blev grund och kortvarig. Ett högt hushållssparande i utgångsläget bidrog till att stärka hushållens motståndskraft. En expansiv finanspolitik, möjliggjord av robusta statsfinanser, bidrog till att hålla upp hushållens realinkomster. Den kanske viktigaste faktorn var dock troligen att bostadsmarknaden hållits upp i så hög grad. Exceptionellt låga boräntor bidrog till att huspriserna vände uppåt efter en kort svacka. Tillsammans med den relativt kraftiga

återhämtningen på börsen har det inneburit en stark utveckling av hushållens förmögenhetsställning, vilket stimulerat konsumtionen. Motståndskraften på bostadsmarknaden bidrog också till att nedgången i byggsektorn blev mild och att återhämtningen av byggandet kom igång tidigt. Riktade stimulansåtgärder i form av t ex ROT-avdraget har också haft betydelse.

Diagram 6.12 Konsumentförtroende

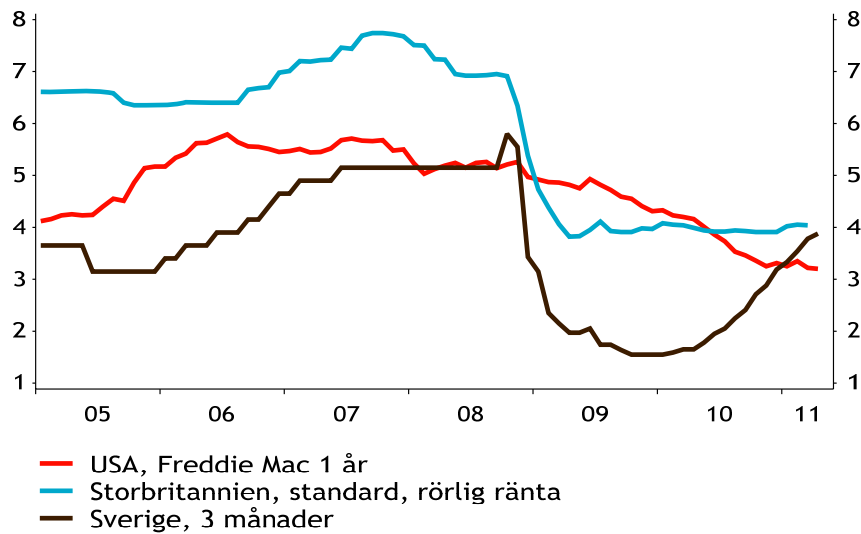
Priset för de senaste årens expansiva inhemska utveckling är att obalanser i huspriser och skuldsättning skjutits på framtiden. Huspriserna har nu fördubblats sedan år 2000. Vid en internationell jämförelse är det bara Spanien och Norge som uppvisar en liknande prisuppgång under denna period. Hushållens krediter har fortsatt att öka betydligt snabbare än inkomsterna. Detta avviker från mönstret i omvärlden; medan t ex de amerikanska hushållen börjat pressat ned skuldnivån från drygt 130 till knappt 115 procent av disponibel inkomst har de svenska hushållens skulder ökat från 155 till runt 175 procent av inkomsten.

Den kanske viktigaste frågan för svensk ekonomi de närmaste åren är hur bostadsmarknaden och hushållens konsumtion reagerar på normaliseringen av bostadsräntorna. Det finns viktiga särdrag på den svenska bostadsmarknaden som ligger bakom den uppvisade motståndskraften och motiverar en hög prisnivå. Hushållen sparande är högt och förmögenhetsställningen stark. Vidare har bostadsbyggandet varit lågt under en längre tid samtidigt som gynnsamma skatteregler bl a i form av sänkt fastighetsskatt och ränteavdrag drivit upp priserna. Att spekulativa inslag förekommer i mindre grad än i andra länder beroende på restriktiva regler för andrahandsuthyrning bidrar också till att stabilisera situationen på kort sikt. Flera internationella bedömare, bl a IMF³¹, har ändå varnat för att de svenska bostadspriserna är övervärderade i ett internationellt perspektiv. Riksbankens stora utredning landade snarast i slutsatsen att nuvarande prisnivåer går att förklara utifrån ett antal fundamentala faktorer, men att det är öppen fråga huruvida dessa kommer att vara lika gynnsamma i ett längre tidsperspektiv³².

³¹ IMF: Concluding Statement of the Article IV Consultation Mission. 30 maj 2011

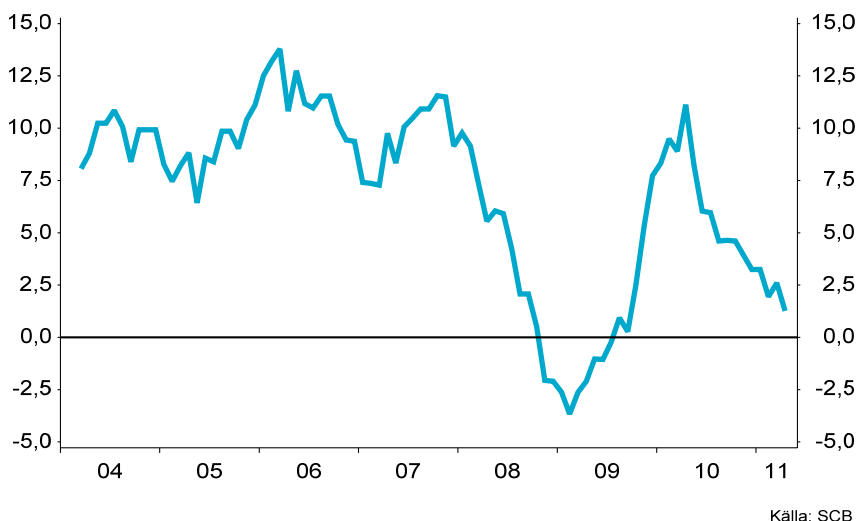
³² Riksbankens utredning om riskerna på den svenska bostadsmarknaden. 5 april 2011

Diagram 6.13 Bolåneräntor med kort löptid, procent

Räntan på rörliga bolån i Sverige har det senaste året ökat från ca 1,5 till närmare 4 procent, dvs med 250 räntepunkter. Under samma period har Riksbankens styrränta höjts med 150 räntepunkter. Att räntan på bolån stigit mer beror på förändringar i bankerna refinansiering av bostadslån och på att differensen mellan statsobligationer och bostadsobligationer stigit; i viss mån en indikation på att investerare börjar bli lite mer osäkra på hållbarheten i utvecklingen. Det av Finansinspektionen initierade bolånetaket samt tuffare kreditpolicy hos bankerna, t ex när det gäller kraven på marginaler hos bolåntagarna, bidrar nu också till att kyla av bostadsmarknaden.

Diagram 6.14 Huspriser, Årlig procentuell förändring

Den senaste tiden har också tendenser till en avkylning av bostadsmarknaden varit tydliga. Utlåningen till hushållen fortsätter att bromsa in även om ökningstakten fortfarande ligger på så högt som 7 procent på årsbasis. Avmattningen i huspriser har varit mera markerad. Enligt SCB:s statistik för småhuspriser har ökningstakten sjunkit till en procent. Att husmarknaden verkar kylas av under en period med stark konjunktur och stigande sysselsättning ökar

sannolikheten för en mjuklandning. Riskerna är dock fortfarande stora. Erfarenheter i andra länder är att en så snabb skulduppbyggnad som den svenska brukar få ett ganska abrupt slut. Ofta är detta förknippat med en negativ spiral där fallande bostadspriser leder till ökat sparande, fallande konsumtion och stigande arbetslöshet.

Tidiga tecken på att även hushållens konsumtion också börjar påverkas av räntehöjningar kan nu skönjas, bl a har detaljhandelsutvecklingen varit svagare än väntat under början på året. Detta kan dock också vara en tillfällig effekt orsakad av de höga elräkningar som följde i spåren av stigande internationella och det kalla vintervädret. De flesta bedömningar pekar på att hushållens konsumtion fortsätter att växa i hyfsad takt de närmaste åren. Sammantaget gör vi dock bedömningen att ökad internationell osäkerhet och tecken på att svagare bostadsmarknad gör att riskerna i BNP-prognoserna från t ex regeringen och Konjunkturinstitutet ligger på nedsidan, framför allt för år 2012.

6.5 Arbetsmarknaden fortsätter att förbättras

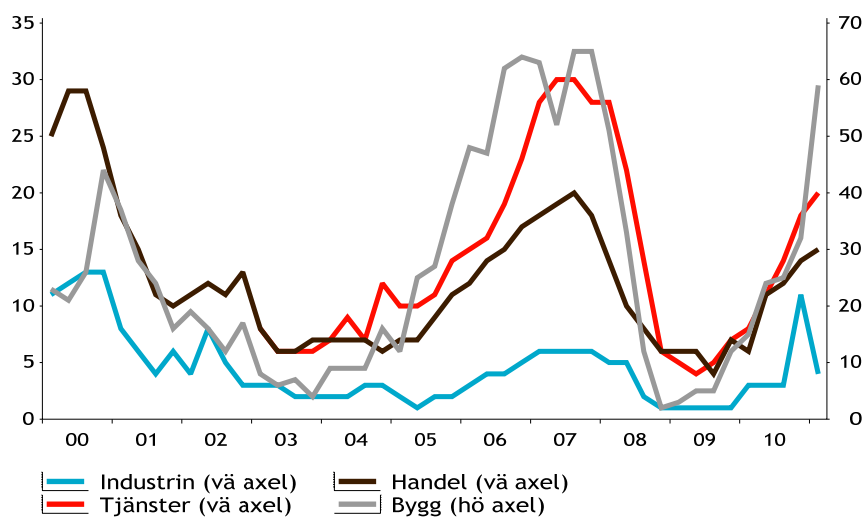
I nedgångsfasen följde Sverige det internationella mönstret på arbetsmarknaden i flera avseenden. Sysselsättningsnedgången blev lindrig i länder med god motståndskraft i det finansiella systemet och på bostadsmarknaden. Trots stora fall i BNP hölls efterfrågan uppe i arbetsintensiva inhemska sektorer. Även i återhämtningsfasen har den svenska arbetsmarknaden varit förvånansvärt stark. Normalt brukar snabbt stigande produktivitetstillväxt bidra till en betydande eftersläpning mellan produktion och arbetsmarknad i början på en återhämtning. Denna gång har dock tillväxten varit så stark att företagen relativt tidigt började nyanställa. Arbetslösheten låg strax över 7,5 procent under första kvartalet, vilket innebär att hälften av uppgången under 2008 och 2009 har återtagits. Sysselsättningen har förbättrats än mer markant och nivån ligger nu en procentenhet högre än toppen 2008. Såväl Konjunkturinstitutets som Riksbankens prognos pekar på att sysselsättningen ökar med runt 2,5 procent eller mer än 100 000 personer i år. De nya jobben kommer främst i privata tjänstesektorer och byggverksamhet, medan stigande produktivitet fortsätter att hålla tillbaka behovet av nyanställningar i industrin.

Kortsiktiga indikatorer tyder på att förbättringen på arbetsmarknaden fortsätter. Anställningsplaner i konjunkturbarometern och antalet nyanmälda lediga platser ligger kvar på mycket höga nivåer. På lite längre sikt avgörs sysselsättningsutvecklingen av såväl efterfråge- som utbudsförhållanden. De flesta prognoser tyder på en fortsatt stigande sysselsättning om än i avtagande takt. Nästa år beräknas sysselsättningen öka med drygt 40 000 personer enligt KI:s marsprognos. Att sysselsättningsökningen dämpas beror på att BNP-tillväxten kommer in i en lugnare fas. Därtill räknar de flesta bedömare räknar med en relativt stark produktivitetstillväxt, vilket gör att en del av produktivitetstappet under krisen tas tillbaka. Även med dessa prognoser ligger produktivitetsnivån 2012 ca 2 procent under sin långsiktiga trend. I detta avseende skiljer sig utvecklingen åt jämfört med krisen på 1990-talet. Då hämmades den långsiktiga produktionsförmågan av en kraftig uppgång i jämviktsarbetslösheten, medan produktiviteten snabbt översteg tidigare trendnivå.

Förbättringen på arbetsmarknaden gör att ekonomins utbudssida i allt högre grad kommer i fokus. Indikatorer för resursutnyttjandet fortsätter att krypa uppåt. Andelen företag som anger brist på arbetskraft som främsta restriktion för ökad produktion fortsatte att stiga under första kvartalet, men skillnaderna mellan olika sektorer var stora. Medan bristtalen föll tillbaka inom industrin steg de kraftigt i byggsektorn. I övriga sektorer fortsatte uppgången i ungefär samma

takt som tidigare. Totalt sett ligger nu näringslivets bristtal något över det historiska snittet. Andra indikatorer ger en något lugnare bild, t ex sjönk kapacitetsutnyttjandet något under första kvartalet.

Diagram 6.15 Arbetskraftsbrist i näringslivet
Nettotal

Källa: KI

Med en fortsatt uppgång i sysselsättningen fortsätter resursindikatorerna att stiga och når troligen toppnivåerna från 2006/2007 någon gång under loppet av 2012. Arbetslösheten mot slutet av år 2012 kommer troligen att ligga ganska nära Riksbankens och Konjunkturinstitutets nuvarande skattningar av jämviktsarbetslösheten som på 6,5 respektive 6,2 procent av arbetskraften. Att den allvarliga krisen inte aktualiserat revideringar uppåt av jämviktsarbetslösheten är positivt. Istället handlar nu den svenska diskussionen om huruvida estimaten av jämviktsarbetslösheten ska skruvas ned, bl a som en effekt av de åtgärder som regeringen vidtagit för att förstärka drivkrafterna för arbete. Finansdepartementet hävdar i en nyutgiven rapport att redan nu vidtagna åtgärder innebär att jämviktsarbetslösheten pressas ned till från 6,6 till 5 procent i år.³³ Slutsatserna baseras främst på forskning avseende effekterna av de olika förslagen inom arbetslinjen.

Konjunkturinstitutets bedömning i årets lönebildningsrapport var dock att jämviktsarbetslösheten med nuvarande funktionssätt på arbetsmarknaden fortfarande ligger något över 6 procent³⁴. Enligt KI skulle det dock vara möjligt att pressa ned arbetslösheten till 5 procent om löneökningarna under åren 2012-2014 begränsades till 3,1 procent istället för de 3,5 procent som ligger i huvudprognosen. Mekanismerna skulle gå via ökad investeringsvilja och större möjligheter för Riksbanken att stimulera ekonomin med lägre ränta. Att en skillnad i lönenivå år 2014 på någon dryg procentenhet skulle ha så stora effekter på en fråga som i grunden handlar om strukturella matchningsproblem på arbetsmarknaden ter sig dock som en ganska svårsmält slutsats. Detta gäller inte minst eftersom båda löneökningalternativen är förenliga med Riksbankens inflationsmål.

De flesta bedömare är nog eniga om att regeringens arbetsmarknadspolitik bidragit till ett ökat arbetsutbud och därmed möjliggjort en starkare sysselsättningsutveckling. Däremot är det mer

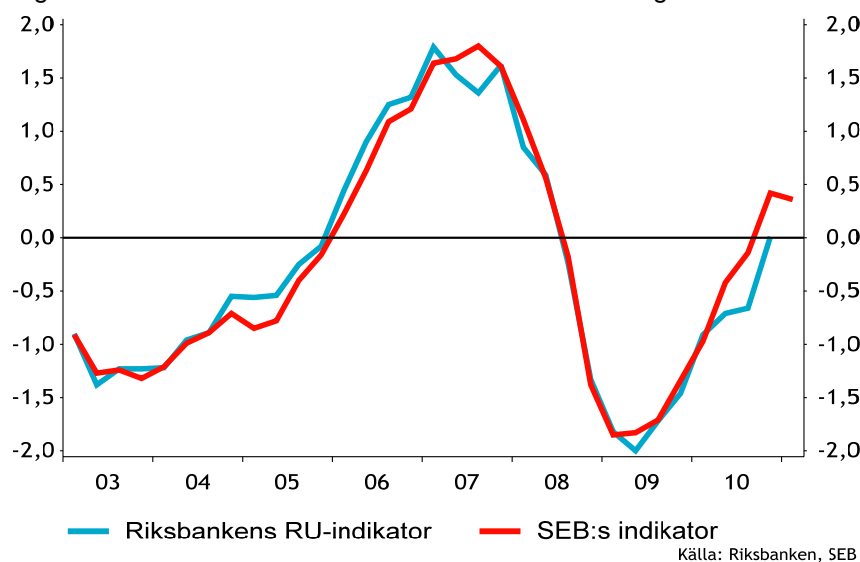
³³ "Hur ska utvecklingen av arbetsmarknadens funktionssätt bedömas?". Arbetsrapport från Finansdepartementets Ekonomiska Avdelningen April 2011

³⁴ Lönebildningsrapporten maj 2011

tveksamt om jämviktsarbetslösheten verkligen sjunkit. Flera av de åtgärder som vidtagits för att minska utanförskapet på arbetsmarknaden har snarast bidragit till stigande jämviktsarbetslöshet, t ex genom att personer med svag anknytning till arbetsmarknaden nu registreras som öppet arbetslösa.

Diagram 6.16 Indikatorer för resursutnyttjande

Vägd indikator i antal standardavvikelser från historiskt genomsnitt

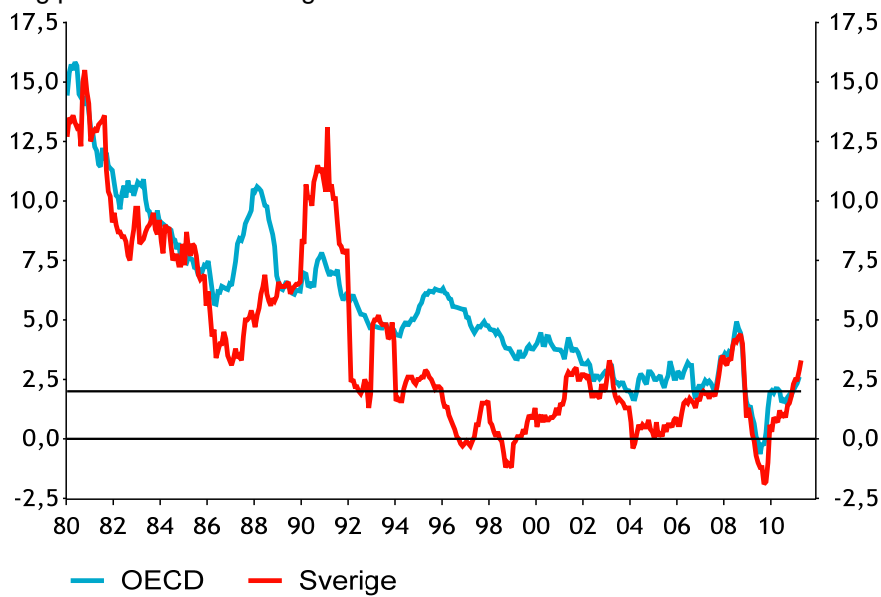
Tillgängliga indikatorer ger heller knappast stöd för sjunkande jämviktsarbetslöshet. Som diskuteras ovan ligger bristtalen på en nivå där vi inte tycks vara så långt från balans på arbetsmarknaden. Man kan visserligen hävda att bristtalen i viss mån pressas upp av den snabba ökningstakten i sysselsättningen. När många företag vill rekrytera samtidigt finns det en tendens att processen drar ut på tiden och att företagen börjar signalera rekryteringsproblem i förtid. Men även andra indikatorer talar mot strukturella förbättringar. Som diskuteras i kapitel 5 tyder den s k Beveridge-kurvan, som visar sambandet mellan arbetslöshet och antalet lediga platser, snarast på en strukturell försämring när det gäller matchningen på arbetsmarknaden. Att antalet personer med mycket långa inskrivningstider på arbetsförmedlingen fortsatt att öka är också illavarslande och kan vara ett tecken på att dessa problem ökat. Så länge indikatorbilden inte är tydligare tycks det finnas skäl att vara försiktig med slutsatser om att jämviktsnivån för arbetslösheten sjunkit markant.

6.6 Låg underliggande inflation men räntor driver upp KPI-inflationen

Trots att Sverige har ett system med rörlig växelkurs och oberoende centralbank har inflationen visat stor samvariation med omvärldens de senaste 10-15 åren. Den bredare diskussion om de internationella inflationskrafter som förs i avsnitt 6.3 har således bäring också på den svenska analysen. Det finns dock en hel del specifika frågor att analysera, inte minst när det gäller speciella definitionsfrågor för svenska KPI.

Diagram 6.17 Inflation i OECD-området och i Sverige

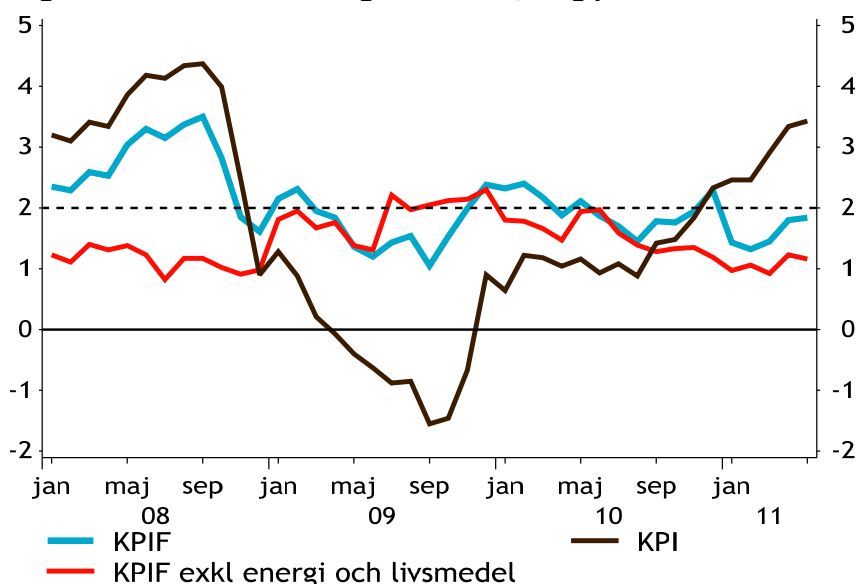
Årlig procentuell förändring

Källa: OECD

Stigande priser på energi och livsmedel har pressat upp den viktiga KPIF-inflationen (KPI med konstanta boräntor) den senaste tiden. Å andra sidan har kärninflationen, definierad som KPIF exklusive energi och livsmedel, visat en fallande trend under inledningen av 2011 och låg i maj på 1,0 procent. Även om bidraget från energipriser till KPIF troligen stiger ytterligare de närmaste månaderna tyder det mesta på att KPIF kommer att hålla sig under två procent de närmaste åren. I Riksbankens Penningpolitiska uppföljning i april låg prognosen för årsmedeltalen på 1,6 procent i år och på 1,7 procent nästa år.

Diagram 6.18 Inflationen enligt olika mått, årlig procentuell förändring

Källa: SCB

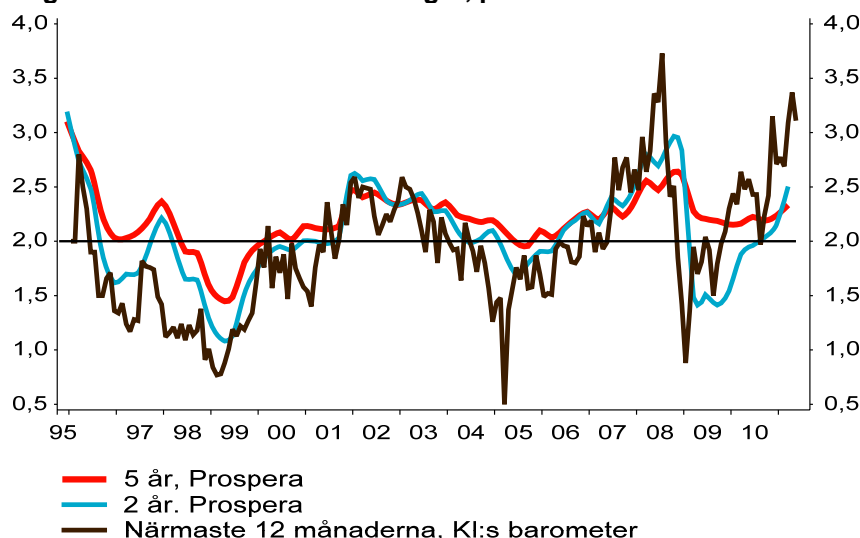
Kärninflationen är på väg att botten, men uppgången kommer att ske mycket gradvis och under 2011 ser rörelsen ut att i huvudsak vara sidledes. En kombination av låga löneökningar och fallande priser på importerade varor till följd av en starkare krona håller tillbaka den

underliggande inflationen. Nedåtpressen på inflationen från dessa krafter avtar rimligen nästa år, men först mot slutet av 2012 närmar sig kärninflation 2 procent. Risken att högt resursutnyttjande ska driva upp kärninflationen över 2 procent ligger således främst bortom 2012.

Livsmedelspriserna har varit oväntat låga i början av 2011; årstakten ligger fortfarande under 1 procent. Priserna i producentledet har dock börjat stiga och högre livsmedelspriser i andra europeiska länder indikerar att en uppgång kan vara på väg även här. En ökningstakt för livsmedelspriser runt 3 procent mot slutet av året ter sig rimlig. Sänkt restaurangmoms minskar teoretiskt KPI med 0,4 procent under 2012, men på kort sikt kommer inte hela sänkningen att föras vidare till konsumenterna. Aviserade skattehöjningar på alkohol och tobak kommer att lyfta KPI med 0,2 procent samtidigt som indexering av energiskatterna ger ytterligare en tiondel. Totalt bedöms bidraget från skatter vara ganska neutralt både i år och nästa år.

Tolkningen av det svenska inflationsläget kompliceras i viss mån av att KPI:s huvudmått nu drivs det stigande ränteläget, inte minst direkta effekter av Riksbankens styrräntehöjningar. Vikten för korta boräntor har dessutom ökad efter SCB:s senaste metodrevision, vilket ytterligare förstärker effekten av räntehöjningar. Detta har bidragit till att KPI-prognoserna justerats upp den senaste tiden. Ökningstakten för KPI låg i april på 3,3 och årsmedeltalet för 2011 lär hamna nära den nivån. Förväntningar om fortsatta räntehöjningar gör att ökningstakten av KPI beräknas ligga klart över 2 procent också 2012. Riksbankens senaste prognos ligger på 2,8 procent för 2012 och på 2,7 procent för 2013.

Diagram 6.19 Inflationsförväntningar, procent

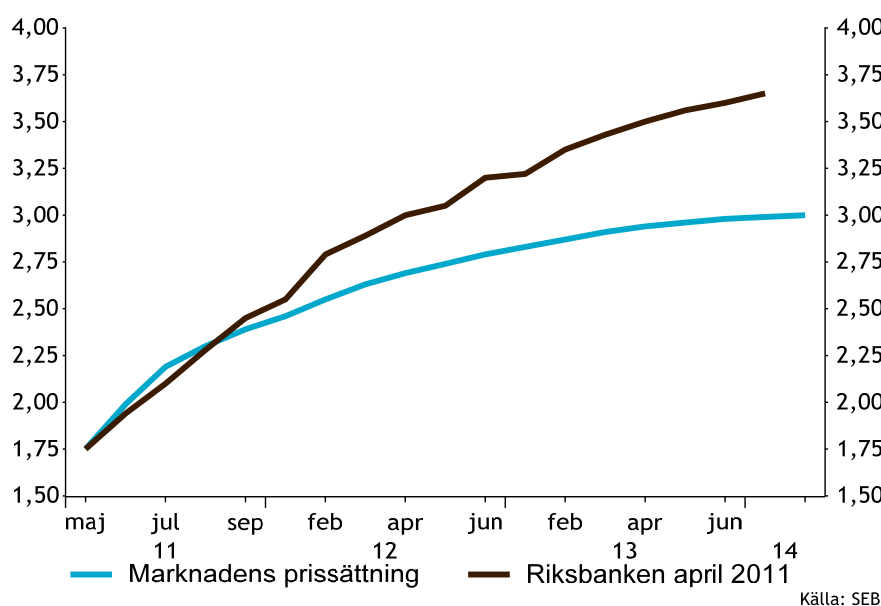

En KPI-uppgång driven av räntehöjningar behöver i sig inte vara ett problem när KPIF- och kärninflationen ligger förankrade på låga nivåer. Inflationsförväntningar på lite kortare sikt är naturligt nog också mycket beroende av de faktiska inflationssiffrorna. Att inflationsförväntningarna stigit också på längre tidshorisonter som 5 år är ett större problem för Riksbanken, speciellt i ett läge med stark tillväxt och stigande resursutnyttjande.

Kombinationen av högre resursutnyttjande och stigande inflationsförväntningar gör att de flesta prognos bygger på ränteantaganden som ligger nära den räntebana Riksbanken aviserat vid de senaste penningpolitiska mötena. Den senaste tiden har räntemarknaden dock skruvat

ned förväntningarna på Riksbankens räntehöjningar. En tolkning av marknadens prissättning är att nedåtriskerna i den reala prognosen blivit tydligare. Detta är i betydande grad en effekt av osäkrare internationella utsikter, där t ex förväntningar om höjningar från den amerikanska centralbanken Federal Reserve det närmaste året nästan helt försvunnit. Även om detta inte behöver ha någon effekt på Riksbanken och den svenska utvecklingen finns en historisk stark korrelation mellan såväl tillväxten i Sverige och omvärlden som mellan Riksbankens och de större centralbankernas styrräntenivåer. De flesta prognoserna för svensk ekonomi när det gäller tillväxt och penningpolitik implicerar i viss grad en frikoppling från omvärlden där dessa korrelationer bryts. Något som räntemarknaden alltså inte fullt ut har övertygats om.

Diagram 6.20 Förväntningar om styrränta, procent

6.7 Sammanfattning

De flesta bedömare räknar med en fortsatt återhämtning de närmaste åren. Expansionen i tillväxtekonomierna fortsätter samtidigt som Tysklands pånyttfödda ekonomiska styrka är en viktig drivkraft Nordeuropa. Många bedömare har också satt sina förhoppningar till att starkare arbetsmarknad och ökade investeringsbehov ska bidra till att den amerikanska återhämtningen blir mer självgående. Den allra senaste tiden har dock besvikelser i USA i kombination med en ny våg av problem kring den europeiska skuldsituationen skapat betydligt större osäkerhet när det gäller den globala konjunkturutvecklingen.

De nya orosmolnen kommer i en känslig fas för världsekonomin. Baksidorna av den extrema stimulanspolitiken börjar bli alltmer uppenbara, t ex i form av växande offentlig skuldsättning. Därtill står det internationella finansiella systemet inför en reformering i efterdyningarna av finanskrisen. Syftet är att göra banksystemet mer robust och därmed minska riskerna för nya kriser. Priset för detta kommer att bli något högre räntenivåer och lägre tillväxt under en övergångsperiod.

Oro för stigande inflation tycks dock vara överdriven. Underliggande inflationstryck är fortfarande lågt och tilltron till centralbankernas inflationsbekämpning har förhindrat att

perioder av stigande råvarupriser spridit sig till bredare pris- och löneökningar. I nuläget tycks också råvaruprisuppgången vara på väg att dämpas och mycket tyder på att den globala inflationen faller tillbaka i början på nästa år.

Den svenska ekonomin återhämtade sig mycket starkt under 2010 med en BNP-tillväxt på 5,7 procent. Även 2011 blir BNP-tillväxten betydligt högre än i jämförbara länder och prognoserna pekar på en tillväxt runt 4½ procent. Redan första kvartalet i år ligger nivån för såväl BNP som sysselsättning högre än före krisen. För 2012 skiljer sig prognoserna åt i lite högre grad. Konjunkturinstitutet räknar med en tillväxt på 3,1 procent medan Riksbanken är försiktigare med en prognos på 2,3 procent. Om man korregerar för olika antal arbetsdagar blir dock motsvarande tillväxt 3,5 respektive 2,7 procent.

Åtstramning via en stark krona eller en nedgång på bostadsmarknaden utgör de viktigaste riskerna från efterfrågesidan. Vår bedömning är att prisfall på bostadsmarknaden när stigande räntor och förändrade regelverk sätter press på högt belånade hushåll utgör den största inhemska risken de närmaste åren.

Restriktioner från ekonomins utbudssida kommer också allt mer att komma i fokus den närmaste. Mot slutet av 2012 ligger arbetslösheten nära KI:s och Riksbankens skattningar av jämviktsarbetslöshet. Nuvarande indikatorer när det gäller bristtal eller matchning på arbetsmarknaden ger knappast stöd för tesen att jämviktsarbetslösheten skulle ha sjunkit påtagligt. Fortsatta strukturåtgärder är därför angelägna. Konjunkturinstitutets slutsats i lönebildningsrapporten att en skillnad i lönenivå år 2014 på en dryg procentenhet skulle sänka jämviktsarbetslösheten från 6,2 till 5 procent ter sig inte övertygande i en fråga som i grunden handlar om strukturella matchningsproblem på arbetsmarknaden.

KPI-inflationen pressas de närmaste åren upp av Riksbankens räntehöjningar. KPIF där ränteeffekter exkluderas ser dock ut att ligga kvar under Riksbankens mål på 2 procent, trots press från stigande energi- och matpriser. En gynnsam inflationsmiljö i kombination med mycket starka statsfinanser skapar manöverutrymme i den ekonomiska politiken och därmed möjligheter att parera eventuella problem på bostadsmarknaden.

WWW.INDUSTRIKOMMITTEN.SE